

# RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1913.            Andra kammaren.            Nr 33.

Onsdagen den 16 april.

Kl. 11 f. m.

## § 1.

Herr statsrådet friherre *Adelswärd* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

angående bestridande av kostnad för Sveriges officiella deltagande i den internationella utställningen i San Francisco år 1915;

angående ålderstillägg för byråingenjören hos patent- och registreringsverket G. A. Brodin;

angående ålderstillägg åt aktuarien i kommerskollegium K. E. Norman;

angående ålderstillägg åt vaktmästaren i kommerskollegium E. A. Wretman;

angående ökat förrådsutrymme vid Karlskrona och Vaxholms grenadjärregementen;

angående ersättande av kostnader för undersökning av tillänkta förläggningssorter för vissa truppförband;

angående anvisande av särskilt rekryteringsbidrag för fyllande av 1914 års stater;

angående fortsättande av civilkommissionens verksamhet tillsvidare till den 1 juli 1915; och

med förslag till lag om ändrad lydelse av § 24 värnpliktslagen den 14 juni 1901.

Nämnda propositioner blevo på begäran bordlagda.

## § 2.

Föredrogos var för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid:

till jordbruksutskottet propositionen angående anslag till Sveriges utsädesförening;

till bankoutskottet propositionen angående pension till kartografen David Adolf Fernblads änka Greta Johanna Fernblad, född Johansdotter; samt

till jordbruksutskottet propositionerna:

angående försäljning av den till förra militärbostället Asaka nr 4 Tomten hörande lägenheten Pipartomten i Älvsborgs län;

angående överlåtelse till Dalby församling av visst område av lotten nr 1 av Dalby kungsgård i Malmöhus län;

angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Herresätter nr 1 i Östergötlands län;

angående upplåtande av en lägenhet från förra kronofogdebostället Högsjöryr nr 1 och 2 i Älvsborgs län; och

angående upplåtande av två områden från förra militiebostället Ubbetorp nr 1 i Östergötlands län.

### § 3.

Vidare föredrogos var efter annan de på kammarens bord liggande motionerna; och remitterades därvid:

till särskilda utskottet motionerna:

nr 307, av herr vice talmannen *D. Persson*;

nr 308, av herr *Källman*;

nr 309, av herr *Anderson* i Råstock;

nr 310, av herr *Cederborg*;

nr 311, av herr *Bärg* i Katrineholm;

nr 312, av herr *Hage*;

nr 313, av herr *Winberg m. fl.*

nr 314, av herrar *Lindley* och *Sandler*;

nr 315, av herr *Lundell*;

nr 316, av herr *Sjöberg*;

nr 317, av herr *von Sneidern*;

nr 318, av herr *Lindhagen*;

nr 319, av herrar *Lindhagen* och *Hellberg* i Lycksele;

nr 320, av herr *Lindhagen*;

nr 321, av herr *Wijk*;

nr 322, av herr *Nordström*; och

nr 323, av herr *Pettersson* i Södertälje; samt

till konstitutionsutskottet motionen

nr 324, av herr *Säfstrand*.

### § 4.

Härefter föredrogos, men bordlades åter jordbruksutskottets utlåtanden nr 57—76, Andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtanden nr 10 och 11 samt Andra kammarens femte tillfälliga utskottsutlåtande nr 12.

### § 5.

*Ang. ökad centralisering vid upphandling för statens räkning m. m.*

Till avgörande förelåg först Andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 9, angående herr Hildebrands m. fl. motion nr 231, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ökad centralisering vid upphandling för statens räkning m. m.

I en inom Andra kammaren väckt, till kammarens fjärde tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 231, hade herr Hildebrand m. fl. föreslagit, att Riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t, i samband med den utredning rörande 1893 års upphandlingsförordnings revision, som inom kort torde komma till stånd, måtte låta undersöka, huruvida och i vad mån ökad centralisering vid upphandling för statens räkning borde äga rum samt vilka fastare bestämmelser rörande inhemska varans företrädare kunde vara lämpliga och nödiga.

*Ang. ökad centralisering vid upphandling för statens räkning m. m.*  
(Forts.)

Utskottet hemställde, att Andra kammaren måtte för sin del besluta, att Riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla det Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, dels huruvida och i vad mån ökad centralisering vid upphandling för statens räkning borde äga rum, dels och vilka närmare bestämmelser rörande inhemska varans företrädare kunde vara lämpliga och nödiga.

Reservation hade emellertid avgivits av herrar *Andersson* i Hägelåkra, *Henrikson* i Heberg och *Lithander* mot vissa delar av utskottets motivering.

Sedan utskottets hemställan blivit uppläst, gav herr talmannen på begäran ordet till

Herr *Andersson* i Hägelåkra som yttrade: Herr talman, mina herrar! Av det föreliggande utskottsbetänkandet framgår, att jag beträffande utskottets motivering icke i alla delar har samma uppfattning som utskottets majoritet.

Vid redogörelsen för, hur man lämpligast skall förfara, på det att vid upphandling för statens räkning de av motionärerna framförda önskemålen att de statsfinansiella och statsekonomiska kraven skola om möjligt mera tillgodoses, än vad nu är fallet, har utskottet på sidan 41, tredje stycket uppifrån, yttrat följande:

»Det företräde för inhemska vara, som föreskrives redan i gällande förordning, och för vilket motionärerna önskat erhålla fastare bestämmelser, avser närmast att gynna och stödja det svenska näringslivet. Givetvis bör, om detta syfte fullt skall nås, uppmärksamhet ägnas även åt de arbetsförhållanden, under vilka varorna tillverkas» Och längre ned fortsätter utskottet: »Ett övervägande rörande vilka bestämmelser, som i fråga om arbetsvillkoren kunna vara lämpliga, bör, enligt utskottets mening, äga rum i samband med revisionen av upphandlingsförordningen».

Här är alltså meningen att till upphandlingsförordningen föga bestämmelser, som arse, att vid pröving av inkomna anbud icke allenast varans beskaffenhet och pris skola tagas i övervägande, utan även arbetsförhållandena vid den fabrik, där varan blivit tillverkad.

Ehuru jag ingalunda ställer mig osympatisk till en dylik tanke, anser jag dock, att ett dylikt förfaringssätt skulle vid tillämpningen i ganska hög grad betunga och försvåra hela upphandlingsväsendet. Om t. ex. ett tiotal anbud på ett visst varuparti inkommit, så gäller det för vederbörande myndighet icke blott att se till varans beskaffenhet och pris och dylikt, utan det gäller att jämväl söka utforska, hurdana betingelser arbetarna hava vid den eller de fabriker, där varan tillverkas. Det är då enligt mitt förmenande icke nog, att det

Ang. ökad  
centralise-  
ring vid upp-  
handling för  
statens räl-  
ning m. m.  
(Forts.)

företes ett kooperativt arbetsavtal, en ackords- eller timprislista; ty det är härvidlag så ofantligt många andra bestämmelser, som hava inverkan på arbetsvillkoren vid en fabrik. Dessutom kan ju förekomma, att anbudet icke är avgivet direkt av producenten, utan det kan vara avgivet av en mellanhand, som å sin sida omhändertagit varan icke från en fabrik utan från flera, och då blir situationen ännu mer invecklad och svårlöst. För övrigt bör väl, så snart som varan är av inhemsk tillverkning, i första rummet priset vara det avgörande vid bestämmandet av, vilket anbud som skall antagas.

Utskottet har vidare i samma punkt inblandat en fråga, som förekommer i motion nr 238 angående fastställande av minimilöner för vissa lönearbetare m. fl. Det anser jag vara en oriktig sammanblandning av tvenne olika spörsmål. I den här föreliggande frågan är det de statsfinansiella, de nationalekonomiska synpunkterna, som böra vara huvudsaken, utan inblandning av sociala spörsmål, och utan att söka bereda speciella fördelar för vare sig arbetsgivaren eller arbetarna.

Jag skall fördenskull be att få yrka bifall till utskottets förslag, men med ogillande av den del av motiveringen som innefattas i tredje stycket på sidan 41, och som börjar med orden »Det företräde för inhemsk vara» och slutar med orden »åga rum i samband med revisionen av upphandlingsförordningen».

Vidare anförde:

Herr Lithander: Herr talman, mina herrar! Då jag, i likhet med den siste ärade talaren, icke kunnat godkänna utskottets motivering, så anser jag, liksom han, att det stycke, som han här uppläst, borde utgå ur motiveringen. I det stycket framhålles nämligen önskvärdheten och lämpligheten av att, när anbud på svenska varor ingivas, det samtidigt skall relateras, under vilka arbetsförhållanden varorna äro producerade.

Jag vill nämna, att redan nu är det många gånger ganska svårt att få svenska tillverkare att lämna in anbud till staten på grund av de stränga bestämmelser och de ganska svåra förhållanden, som äro rådande, när det gäller att bedöma varan. Om därutöver krav tillkomma, tror jag, att det som man i denna motion vill vinna, nämligen att vi skola försöka att i möjligaste mån få in svenska varor, komma det målet att därmed i avsevärd grad motarbetas.

Jag vill också framhålla, att, om dessa bestämmelser bleve gällande, det för bedömandet av ett pris icke vore nog, att man jämför pris mot pris; ty vid bedömandet av arbetsförhållandena finge man då också se till, vilka förmåner i övrigt, som i den eller den fabriken komma respektive arbetare till del såväl i direkta lönevillkor som även i form av särskilda förmåner, såsom pensioner, understöd från olika slags kassor o. s. v. Det finnes med ett ord så ofantligt många saker, som skola evalueas, för att man rätt skall kunna bedöma frågan, att jag tror, att förslaget strandar på omöjligheten att fullgöra ett sådant villkor.

Man har framhållit England såsom bevis för att vi borde gå den här föreslagna vägen. Jag vill då erinra om, att i England ligger

upphandlingsväsendet på ett helt annat sätt än hos oss. Där är det ett fåtal firmor, som stå på den lista staten har över sina leverantörer, och det är enbart bland dessa som anbudet förekomma, det är mellan dem som konkurrensen står, och det är icke såsom hos oss efter ett allmänt anbudsavgivande, som det kommer till någon prövning. Men under sådana förhållanden är det naturligtvis också bra mycket lättare att en gång för alla klargöra, hur arbetsförhållandena äro vid de olika fabrikerne. Därtill kommer, att i England hemindustrien i långt större utsträckning än här deltagit i konkurrens på detta område, och det är egentligen inom hemindustrien, som de förhållanden, under vilka arbetet sker, särskilt varit föremål för uppmärksamhet.

Det är i utskottets motivering en hel del punkter, som vi reserverar hava riktat våra anmärkningar emot, men jag skall endast be att få vidröra ett par av dem. I tredje stycket på sidan 41 och första stycket på sidan 42 avser man att i möjligaste mån utesluta en för handeln viktig yrkesgrupp, som vid många tillfällen på ett för staten förmånligt sätt förmedlat varuaffärer. Enligt mitt förmenande bör det vara den, som är i tillfälle att göra det för staten förmånligaste erbjudandet, som bör ha leveransen, alldeles oberoende av den yrkesgrupp, som han tillhör. Därjämte vill jag framhålla, att vid många tillfällen de kvantiteter, som staten upphandlar, äro så små, att anskaffningen knappast kan gå någon annan väg än den, som hittills varit använd, och varav staten har haft en avgjord fördel. Jag har därför icke kunnat ansluta mig till den formulering, som utskottet här har havt.

Jag kan emellertid icke annat än uttrycka glädje över, att i själva saken, då det gällt önskan att åstadkomma en utredning, som skulle föranleda en centralisering av upphandlingsväsendet och till att svenska varor i möjligaste mån komma till sin rätt, att utskottet då har varit enigt.

Jag har velat med dessa ord giva tillkänna den uppfattning, som vi reserverar hava haft beträffande utskottets motivering. Jag har under förhandenvarande förhållanden intet yrkande.

Herr Bäckström: Herr talman, mina herrar! Med anledning av de ärade reservanternas uttalanden ber jag att något närmare få klarlägga utskottsmajoritetens ställning till den av motionärerna gjorda hemställan, för att i sammanhang därmed få fästa mig något vid de av reservanternas ogillade delarna av motiveringen.

Motionärerna begära ju en utredning dels angående en ökad centralisering och dels rörande bestämmelserna om inhemsk varas företräde.

Vad det första angår har ju utskottet gillat de synpunkter, som motionärerna framfört om olägenheterna av den nuvarande decentralisationen. Utskottet håller också före, att en mera centraliserad upphandling skulle medföra, att varorna skulle bli väsentligt billigare för staten, därigenom att mellanhandssystemet i största möjliga utsträckning kunde undvikas, att tillverkningen kunde standardiseras och att specialiseringen inom vissa industrigrenar skulle befrämjas.

Att en ökad centralisering vore möjlig, det ligger i öppen dag för dem, som tänka sig in i saken. De större industriella verken i

*Ang. ökad  
centralise-  
ring vid upp-  
handling för  
statens räk-  
ning m. m.  
(Forts.)*

*Ang. ökad  
centralise-  
ring vid upp-  
handling för  
statens räk-  
ning m. m.*  
(Forts.)

vårt land, som ha sina verksamhetsområden förlagda inom mest skilda landsdelar, tillämpa ett enhetligt, centraliserat upphandlingssystem, som visat sig för dem synnerligen fördelaktigt.

Tänka vi nu på, att staten, sammanfattningen av alla dess verk och inrättningar i landet, är största köparen och en konsument för många millioner kronors värde årligen, skola vi finna, att saken måste ställa sig enahanda för staten, förutsatt att upphandlingen ordnas och ledes väl.

En ökad centralisering av upphandlingen skulle ovillkorligen bli staten till fördel, först och främst när det gäller varor, som antingen alls icke produceras i landet, och vidare när det gäller varor, som här tillverkas av mera massproducerande industrier, med vilka staten då kunde träda i direkt underhandling. Som exempel på sådana varor kan nämnas: kaffe, socker, choklad och margarin, fabriksmässigt tillverkade utrustningspersedlar samt spannmål, vilken kunde upphandlas redan i de producerande orterna för uppläggning i foderdepåer.

Men det är lika givet, att centraliseringen icke får, som såväl motionärerna som utskottet framhållit, drivas för långt. När det gäller upphandling av lantmannaprodukter och närstående alster, är det givet, att en viss decentralisation är fördelaktigare.

Syftet med ett mera centraliserat upphandlingsförfarande skulle huvudsakligen vara att bereda staten ekonomiska fördelar men också dessutom att samtidigt befrämja det svenska näringslivet. Med detta syfte för ögonen är det ju nödvändigt, att man tager saken så, att man icke ensidigt tillgodoser det ena, glömmande det andra. Jag menar, att det är nödvändigt, att den eftersträfvade fördelen kommer staten och icke blott enskilda företagare tillgodo, jag menar därvid först och främst karteller, truster och deras mellanhänder.

Herr Lithander har försökt göra gällande, att utskottet mer än nyttigt hållit sig vid de olägenheter, som ur samhällssynpunkt kunde orsakas av truster och deras mellanhänder. Han anser, att mellanhanden rent ut kan vara i viss mån till gagn, och han påpekar särskilt detta, när det gäller upphandling av små varupartier. Om det nu kan sägas, att det i undantagsfall kan vara nyttigt med mellanhandssystemet, så har utskottet icke heller ställt sig emot detta utan endast påpekat fall, där detta system visat sig vara verkligen till olägenhet för staten. Ha, såsom statsrevisorerna många gånger påpekat, sammanslutningar och mellanhänder vid upprepade tillfällen tidigare förstätt att tillskansa sig stora fördelar på statens bekostnad, så lärer väl faran därför icke bli mindre vid ökad centralisering i upphandlingen. Främst bör man väl ha rätt att vänta, att staten, som uppköpare tillförsäkras minst lika gynnad ställning hos trusterna som deras mellanhänder ha. Reservanternas gensaga mot de ingalunda skarpa eller obefogade erinringar, utskottet här intagit i motiveringen, förefaller mig tämligen onödig, ty herr Lithander menar nog icke, att man bör ensidigt gynna enskilda företagare, utan att man också bör gynna staten. Det är min fulla övertygelse. I Stockholms Dagblad, som ju står en av motionärerna, herr Hildebrand, mycket nära, lästes för några dagar sedan i en ledare åtskilligt om utskottets utlåtande i denna del, och i denna ledare framgick tydligt, att motionärerna åtminstone

i den delen icke stå ense, ty i den artikeln frambålles med synnerlig kraft, att vid en ökad centralisering man skall tillse, att mellanhandssystemet icke får en profit på statens bekostnad, vilket är oberättigat.

Innan jag lämnar frågan om ökad centralisering vid upphandling för statens räkning, vill jag tillägga några ord, berörande en sak, som enligt åtminstone min personliga mening har ganska stor betydelse för att frågan skall kunna ordnas enligt motionärernas önskan.

En ökad centralisering måste bli till ekonomisk fördel för staten, om den skötes och ordnas väl, men härför kräves en ganska omfattande omläggning av upphandlingsförfarandet. Vad som framför allt kräves anser jag vara, att ett inom viss begränsning mera fritt, praktiskt och affärsmässigt förfarande under ledning av mera erfarna fackmän tillämpas. Man har icke rätt att vänta, att statsstjämestmän i allmänhet, även om de genomgått någon kortare specialkurs för skötande av ekonomiska frågor, skola vara fullt kompetenta för något så vidlyftigt som upphandlingsväsendet i själva verket är. En central upphandlingsmyndighet är givetvis nödvändig. Men därmed har man icke gått in på inrättandet av något nytt och dyrbart ämbetsverk; utan saken kan väl hos oss ordnas efter mönster från Förenta Staternas inköpskommitté eller Italiens rådgivande nämnd för central upphandling.

Bland det myckna, som faller under ett praktiskt och affärsmässigt förfarande, vill jag erinra om åtskilligt, som varit före inom utskottet vid frågans bedömmande, nämligen vikten av 1) möjligaste bästa och lämpligaste former för anbuds avgivande, 2) infordrande av anbud i största utsträckning å såväl hela som delar av respektive varuposter, för tillgodoseendet av såväl statens som mer eller mindre leveranskraftiga avnämnares intressen, 3) inskränkande eller borttagande av inköp med årskontrakt, vilka ovillkorligen måste skapa en spekulation, som i de allra flesta fall torde bringa staten förlust — anbud av viss varumängd med en marginal av exempelvis 5 % över eller under den fixerade är vida sundare — och 4) revidering och ständig förnygring av de speciella bestämmelser och modeller m. m. som en del upphandlingsmyndigheter fastställt utom de allmänna för underlättande av ett objektivt bedömande av leveranserna vid deras avsynande, allt bestämmelser, som, om de icke hållas i nivå med utvecklingen på olika områden, kunna bli så föråldrade, att anskaffandet av ett varuslag eller en artikel enligt desamma i hög grad försvåras eller fördyras.

För att en ökad centralisering skall bli gagnelig kräves vidare, att den motvilja, som förefinnes häremot på många håll, på lämpligt sätt undanröjes, ty har man icke inom respektive ämbetsverk och förvaltningsområden intresse för saken, så finnas dels tusende utvägar att göra en aldrig så förståndigt ordnad centralisering till och med förlustbringande för staten, dels otaliga möjligheter för ett förbrukande verk eller myndighet att vid bedömandet av mottagna leveransers kvalitet och pris m. m. göra den upphandlande myndigheten ansvarig för en hel del uppkonstruerade förseelser och fel. Detta vore naturligtvis mycket olyckligt.

En viktig sak, som på det närmaste sammanhänger med vad jag nyss påpekat, är också den skeva uppfattning, man hyser inom vissa verk, nämligen att en ökad centralisering skulle stå i strid mot den

*Ang. ökad centralisering vid upphandling för statens räkning m. m.*

(Forts.)

*Ang. ökad centralisering vid upphandling för statens räkning m. m.*  
(Forts.)

för staten fördelaktiga självhushållningsprincip, som nu gör sig gällande inom alla verk, uppifrån och ända ned. Denna skeva uppfattning skulle enligt min åsikt bortfalla om vederbörande erhöilo upplysning om sakens rätta innebörd. Det torde vara nämligen påtagligt, att även om bestämda belopp under vissa förhållanden utgå, exempelvis för en truppkontingents utspisning å en ort, ehuru inköpen kunna ske med växlande priser, så skulle dock de billigare inköpen genom centralisering ge tillfälle till en rikligare och bättre utspisning; och detta är väl om något hörande till en god självhushållningsprincip.

Men vad som först och sist bör påpekas, är nödvändigheten av, att statens olika verk och myndigheter stå i sådan kontakt med varandra beträffande inköp — det må nu vara med centralisering eller ej — att om det ena verket är avnämare och det andra inköpare, uppgörelsen kan ske direkt utan mellanhänder, så att icke sådana sorglustiga affärer vidare behöva komma i ropet som — för att taga ett exempel ur högen — vedhandeln för några år sedan mellan Gottland och Stockholm, varvid kronan först sålde veden till en mellanhand för 8 kronor famnen och sedan köpte igen samma vara för 15 kronor.

Inom parantes sagt kan det berörda i vissa delar tillämpas även när det gäller statens byggnads- och entreprenadväsen.

Vad därefter angår frågan om svensk varas företräde, så har utskottet icke blivit övertygat om, att en skärpning af gällande bestämmelser härom skulle vara nödvändig eller ens tillräddig. Däremot har utskottet erkänt, att det synes, som om tillämpningen av upphandlingsordningens bestämmelser ofta varit alltför olikformig, så att vederbörande stundom givit utländsk och stundom inhemsk vara ett företräde i förhållande till pris och kvalitet, som varan icke varit berättigad till. Det gäller vid bestämmandet av en svensk varas företräde att på ett klokt och väl avvägt sätt giva såväl de nationalekonomiska som de statsfinansiella synpunkterna tillbörligt beaktande.

Men det har också synts utskottet välbetänkt att vid sidan av nyssnämnda intressen framhålla även de socialpolitiska, som därmed sammanhånga, och som icke få släppas ur sikte.

Herr Andersson i Hägelåkra kunde icke godtaga utskottets resonemang i den delen. Han ansåg, att vid prövning af anbud skulle upphandlingen bli väsentligt försvärad, om sådana bestämmelser inflöte, ehuru han icke stod främmande för den tanken, att något reglerande av arbetsförhållandena verkligen skulle böra komma till stånd.

Herr Lithander instämde med herr Andersson i detta avseende, och gentemot motionären, som i en bilaga åberopat förhållandena i England, ville herr Lithander göra gällande, att de engelska förhållandena icke vore fullt tillämpliga hos oss, ty i England vore det blott ett fåtal firmor, som vore berättigade att avgiva anbud, och kontrollen av arbetsförhållandena bleve för den skull väsentligen lättare där än hos oss.

Jag skall gärna medgiva, att denna invändning kan äga fog, men den tager icke bort det berättigade i vad utskottsmajoriteten framhållit i sin motivering. De socialpolitiska spörsmålen förtjäna verkligen det beaktande, som de där hava fått.

Men skall det goda syftet med ett statens stödjande av svenskt



näringsliv till fullo ernås, så måste väl uppmärksamhet ägnas också åt de arbetsförhållanden, under vilka varorna tillverkas, ty staten har väl till uppgift att gynna varje nyttig medborgargrupp, det må nu vara arbetsgivare och leverantörer eller arbetare. Därför har utskottet ansett, att vid revidering av upphandlingsförordningen bör tagas under omprövning, i vilken mån de i England rådande bestämmelserna eller liknande må kunna införas även i en upphandlingsförordning för vårt land.

Reservanterna tro sig kunna förutspå vissa olägenheter och svårigheter såsom en följd av dessa krav, vilka krav, det är jag förvissad om, icke komma att medföra några överdrivet stora fördelar för arbetarne. Dessa svårigheter komma väl ändå knappast att framträda, men om så skulle ske, så visar väl detta mer än något annat, att det är nödvändigt att få en kontroll över arbetsförhållandena. Den uppfattningen delas nog också av herrar reservanter, i den mån de tänkt sig in i saken, ty samtliga reservanter äro övertygade om nödvändigheten av, att samhällsfrågor även av ömtåligt slag vinna sin lösning, och av utskottet föreslagna är ett av medlen att vinna detta syfte.

Utskottet har funnit en ökad centralisering gänelig och ansett, att bestämmelser om inhemsk varas företräde böra närmare preciseras, men utskottet anser sig tillika böra framhålla, att detta företräde icke bör givas på ett sådant sätt, att syftet både därmed och med centraliseringen äventyras eller motverkas.

Det har därför i utskottets motivering påpekats, vad som genom statsrevisorernas och civilkommissionens skrivelser rörande trusternas och deras mellanhänders verksamhet och vad detta kan medföra, när det gäller affärer med staten. Och från denna plats lämnades också under interpellationsdebatten i går av herr Lindman intressanta upplysningar om trusternas arbetssätt, upplysningar, som tydligt gävo vid handen, att den, som har att göra med truster, måste se upp med ögonen, om han icke vill se upp med pungen.

Utan att låta tanken på den utländska konkurrensens fostrande betydelse för den inhemska industrien bli mer än tillbörligt avgörande bör man dock taga nödig hänsyn till detta faktum, liksom till prisförhållandena på världsmarknaden, ty, såsom utskottet säger, först så vinnes vad motionärerna åsyftat, nämligen att ge företräde åt svensk vara och svenskt arbete i den mån sådant med god hushållning låter sig göra.

Med stöd av det sagda ber jag, herr talman, att få, med yrkande om avslag på reservanternas anhållan, hemställa om bifall till utskottets såväl motivering som kläm.

Hr Hamrin: Jag har icke begärt ordet för att söka taga ståndpunkt i den strid, som uppstått inom utskottet mellan reservanterna och utskottets ordförande, utan endast för att framhålla ett par synpunkter, som enligt min mening böra beaktas vid den revision, som förestår med avseende på upphandlingsförordningen.

Med hänsyn till denna upphandlingsförordning var det med synnerligen stor tillfredsställelse, som jag på sin tid erfor, att civil-

*Ang. ökad  
centralise-  
ring vid upp-  
handling för  
statens räk-  
ning m. m.  
(Forts.)*

*Ang. ökad  
centralise-  
ring vid upp-  
handling för  
statens räk-  
ning m. m.*  
(Forts.)

kommissionen hemställt hos Kungl. Maj:t om vidtagande snarast möjligt av en sådan revision.

Nu hemställa motionärerna här, att Riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t, i samband med den utredning rörande 1893 års upphandlingsförordnings revision, som inom kort lär komma till stånd, må låta undersöka, huruvida och i vad mån ökad centralisering vid upphandling för statens räkning bör äga rum samt vilka fastare bestämmelser rörande inhemsk varas företräde, som kunna vara lämpliga och nödiga.

Med avseende på det sistnämnda kan jag icke underlåta att framhålla, att det enligt min åsikt finnes vissa förhållanden, som ligga utanför den ifrågavarande upphandlingsförordningen och som i viss mån omöjliggöra utbud av svensk vara. Jag syfter här på de bestämmelser, som äro utfärdade av medicinalstyrelsen rörande fordringar på proviantartiklar vid leverans för statens behov. Det är nämligen så, att i medicinalstyrelsens kungörelse härom finnas uppställda — såsom torde vara bekant för de flesta av herrarna — vissa fordringar på kvaliteten hos de varor, som levereras till staten, och härom innehåller denna kungörelse bestämmelser, som i många fall alldeles omöjliggöra att vid leverans erbjuda staten svensk vara. I många fall är det så, att denna kungörelse nödvändigtvis medför som konsekvens import av utländsk vara, även där svensk vara finnes att få, detta därför, att den svenska varan icke uppfyller de villkor och bestämmelser, som medicinalstyrelsen proklamerat. Jag vill taga ett exempel, som särskilt rör jordbruket.

I medicinalstyrelsens kungörelse är föreskrivet, att vid leverans av havre för regementenas behov skall densamma hålla en vikt av 49 kilogram pr hektoliter. Nu är det bekant för lantmännen, att det kan hända, att skörden vissa år slå fel, så till vida att man får en havre, som icke håller denna vikt. Man kan få en mycket riklig och god skörd i övrigt, men på grund av vissa väderleksförhållanden blir varan i leveransavseende mindrevärdig; den blir för lätt och uppfyller icke denna fordran på en vikt av 49 kilogram pr hektoliter. Vad blir följderna? Jo, naturligtvis den, att leverantören, som inom parentes sagt merendels redan föregående höst måste inlämna sitt anbud till vederbörande truppförband, när han sedan på sommaren kommer och skall leverera den svenska varan, mötes med kassation av densamma. Nu förstär jag mycket väl, att man måste uppställa vissa betingelser för, att staten icke skall bli lurad, om jag nu får använda ett vulgärt uttryck, men det är å andra sidan uppenbart, att man icke får uppställa sådana villkor, att man tvingar köpmännen i landet att uppköpa utländsk vara, även när det finnes riklig tillgång på svensk. Och det synes mig också böra påpekas, att när övriga hästägare i landet måste nöja sig uteslutande med den svenska varan, vore det icke för mycket begärt, att staten ordnade sitt upphandlingsväsen så, att även staten kunde i största möjliga utsträckning använda sig av den svenska spannmålen.

Samma är sakförhållandet, om jag går till en annan proviantartikel, nämligen ärter. Jag har själv erfarenhet i fråga om det sätt, på vilket man behandlas av regementena. Även med avseende på

ärterna inträffar det vissa år, att man får en riklig skörd, men att, när man sedan kommer för att leverera och tager de bästa kvaliteer man kan uppbringa, vederbörande intendent kommer och pekar på denna kungörelse samt kasserar alltsammans. Då tvingas köpmännen att importera s. k. viktoriaärter från Holland, Tyskland eller Ryssland.

Jag har härmed icke velat säga, att staten skulle mottaga vilken vara som helst, bara därför att den är svensk, men liksom på andra områden i den föreliggande kungörelsen finnas bestämmelser om ned-sättning i priset, då varan är mindre värd, så borde också på detta område kunna vidtagas några förändringar, som på samma gång de säkerställde statens ekonomiska intressen möjliggjorde för leverantörerna att lämna svensk vara.

Vad för övrigt den mångordade centralisationen beträffar, så må det tillåtas mig att säga, att när jag genomläst det föreliggande utskottsbetänkandet, så var det första jag gjorde att se efter, vilka personer som stå bakom denna motivering. Det må ursäktas mig, om jag kanske använder ett hårt uttryck, men jag konstaterade genast, att det icke var några affärsmän, som redigerat detta betänkande. Man kan nämligen på många områden påvisa rena oegentligheter i denna motivering. Nu vill jag genast säga ifrån, att jag visst icke är motståndare till en centralisation av upphandlingsväsendet. Tvärtom tror jag, att detta vore gagneligt och nyttigt. Men det är ofta så här i landet, att när man ser ett missförhållande bildar man sig en formel av ord och tror sedan, att man genom användande av denna formel skall kunna lösa vilka svårigheter som helst på ifrågavarande område. Så synes mig utskottsmajoriteten ha gjort i detta fall. Man har märkt och erkänt vissa svårigheter och missförhållanden vilka även jag under loppet av de år då jag själv varit leverantör till staten, har varit i tillfälle att iakttaga, och så har man tänkt, att om man blott centraliserar upphandlingsväsendet, så äro alla dessa olägenheter borta. Jo, jag tackar jag! Jag tror, att en centralisation på åtskilliga områden skulle medföra mycket större olägenheter än det nuvarande systemet i själva verket gör. Jag kan i detta avseende icke underlåta att med några ord vända mig emot civilkommissionens hemställan i vad den avser centralisationen i upphandlingen av socker. Man må ha vilka åsikter som helst om sockerbolagets förhållande till staten och allmänheten, men när jag ser de anbud, som här äro avgivna, och de uppgifter, som här lämnas om bolagets ställning till staten, må jag säga, att sockerbolaget handlat fullkomligt lojalt, och jag hade så när sagt än mer. Ty bolaget har erbjudit staten att leverera sin vara till precis samma pris som de allra största engrossisterna få betala. Då jag ser de siffror, som här av utskottet äro angivna rörande den kvantitet socker staten ärligen förbrukar, så må jag säga till dem av herrarna, som kanske icke äro inne i detta förhållande, att denna kvantitet icke kan imponera på någon köpman, som är kund hos sockerbolaget, särskilt icke på dem, som stå på deras kundlista nr 1. Tvärtom är staten en liten kund i jämförelse med många andra, och då så är, kan man icke begära, att staten skall få lägre pris än de allra största firmor ha, som köpa ett eller ett par miljoner kilogram om året.

*Ang. ökad centralisering vid upphandling för statens räkning m. m.*

(Forts.)

Ang. ökad  
centralise-  
ring vid upp-  
handling för  
statens räk-  
ning m. m.  
(Forts.)

Det anmärkes vidare, att sockerbolaget icke har velat fixera sitt pris. Ja, det är alldeles klart. Sockerbolaget säljer icke till någon människa till fasta priser på leverans, utan bestämmer sitt pris för varje gång leverans sker. Å ena sidan innebär detta naturligtvis för staten liksom för den enskilde, att om prisfall inträder, köparen får det lägre pris, som för dagen gäller, men å andra sidan är det ju så, att om priset skulle stiga, köparen får finna sig i den prisförhöjning, som inträder. I varje fall kan staten icke sägas härmed vara på något sätt illa behandlad, då den ju får varan till det lägsta marknadspris, som gäller i landet vid tiden för leveransen.

En annan omständighet skall jag be att få påpeka, när man förordar en centralisation i upphandlingen av socker. Jag syftar därpå, att de olika truppförbanden då skulle bli alldeles tvungna att taga en vagnslast socker för varje gång de behöva något. Nu har sockerbolaget sina stora kunder placerade ut över hela landet eller åtminstone i alla större städer, och dessa kunder taga naturligtvis sitt socker hem i hela vagnslaster. Men skall nu staten börja på att upphandla centralt, låt oss säga för varje arméfördelning, och från särskilda depåer skicka ut lådorna och säckarna, vart tager det vägen? Tro herrarne, att det sättet blir billigare än det, som användes hittills? Inom parentes vill jag här nämna, att jag själv under de sista 4—5 åren icke sysslat med leverans, och det av skäl, som jag strax skall tillåta mig nämna och som jag tror utgöra pudelns kärna i denna fråga.

Om jag sålunda, herr talman, än anser, att man bör söka vinna en ökad centralisation, så tror jag dock icke, att man blott genom att vinna den saken efter ordalydelsen därmed också vinner något i praktiskt avseende.

Den största olägenheten enligt min mening av dem, som vidlåda det nuvarande systemet för statens upphandlingsväsen, är, att man icke har kvalificerat folk till handhavandet av denna upphandling. Jag skulle kunna anföra många drastiska exempel på, hur det för närvarande går till, men jag skall blott tillåta mig att nämna ett par. För en 4 eller 5 år sedan skulle en stor köpman i min stad leverera spannmål till ett av de småländska regementena. Han lät utsända det parti vederbörande begärt. Det kom tillbaka efter ett par timmar — det var kasserat. Då hans biträde, som varit ute med varan, tillfrågades, varför den kasserats, kunde han icke lämna några upplysningar. Han fick order att lasta av sitt lass och lägga varan på magasinet igen. Ett par timmar därefter togs samma vara och kördes ut, och vid den besiktning, som då företogs, förklarade vederbörande där ute, att varan var synnerligen god, och uttalade sin förvåning över, att man på så kort tid hunnit anskaffa så god vara, till skillnad från den, man förut levererat. Jag kan icke underlåta att nämna även det andra exemplet. För ett år sedan eller kanske något mer blev jag anmodad av en bekant köpman att deltaga i en s. k. överbesiktning vid Smålands artilleriregemente. Han bade dit levererat ett parti mjöl av ett märke, som om jag nämnde det åtminstone konsul Jeansson skulle erkänna vara av allra högsta kvalitet. Det var ett av de bästa skånska märkena. Han fick varan kasserad, men då han visste, att han levererat fullgod vara, begärde han som sagt, överbesiktning och medde-

lade vederbörande vid regementet, att han utsett mig till sin besikt-  
ningsman. Om mitt ringa namn hade något att betyda, vet jag icke,  
men i varje fall anmodades han då av vederbörande att icke göra nå-  
gon affär av saken utan taga hem sitt mjöl och leverera annan vara  
så skulle den godtagas. Ja, det gjorde han, och skickade ut ett mjöl  
som var 2 kronor 50 öre eller 3 kronor billigare per säck och som  
var sämre. — Men det mjölet godtog man.

*Ang. ökad  
centralise-  
ring vid upp-  
handling för  
statens räk-  
ning m. m.  
(Forts.)*

Däri ligger, som jag nyss sade, pudelns kärna. Det är icke kva-  
lificerat folk, som handhar detta upphandlingsväsen. Så länge man  
icke har det, skall det bli va fäfangt att söka genom pappersbestäm-  
melser reglera hithörande förhållanden. Man kan tala om centralisa-  
tion och tala om användande av svensk vara, men om det icke finnes  
personer, som kunna det ringaste bedöma om varan är svensk, så tjä-  
nar det ingenting till att skriva förordningar med föreskrifter därom.

Jag skall meddela, varför jag slutade med mina leveranser till  
staten. Jag vill säga oförbehållsamt, att det var därför, att jag anser,  
att knappast någon person, som vill vara fullt juste i sina affärsmeto-  
der, kan vara med om att leverera varor till våra truppförband så  
länge det går till så som för närvarande.

Herr talman! Jag skall icke göra något särskilt ändringsyrkande,  
ehuru jag, såsom av mina uttalanden framgår, har stora och starka  
betänkligheter mot en hel del av vad utskottet anfört i sin motivering.  
Då jag dock intet har emot dess kläm, skall jag be att få yrka bifall  
till utskottets här gjorda hemställan.

Herr Sommelius: Jag skall be att få taga tillfället i akt till att  
uttala ett önskemål.

Om man icke visste det förut, skulle man av den förda diskussionen,  
fått alldeles klart för sig, att ingen reform kan vara mera av omständig-  
heterna påkallad än den här ifrågavarande. Detta har även utskottet beak-  
tat, om man ock, såsom den siste talaren anförde, kunde haft något större  
anspråk på praktisk sakkunskap i frågan, än som stått till utskottets förfo-  
gande. Det lider intet tvivel om, att något måste göras i denna an-  
gelägenhet, och jag kan således i huvudsak ansluta mig till det slut,  
vartill utskottet kommit. Det är ju tydligt, att de skäl, som föran-  
lett motionen, äro fullt berättigade. De äro statens direkta intresse  
av att vid upphandlingen nå ett resultat, som kan anses skäligt, och  
få sina leveranser fullgjorda till skäligt pris. Vidare är det ett stort  
statsintresse att tillgodose den inhemska produktionen och slutligen  
är en ökad centralisation önskvärd. Det är dock särskilt i det sist-  
nämnda avseendet jag ansett mig böra göra en liten erinran.

Såsom framgick av den sista ärade talarens uttalande, såg han  
skulden till misshälligheterna i ifrågavarande hänseende uti den om-  
ständigheten, att staten saknar kvalificerat folk att sköta upphandlin-  
garna. Detta torde också äga sin riktighet. Vad jag närmast ville  
säga var det, att man vid jakten efter denna centralisation icke bör  
gå alltför långt. En centralisation är nödvändig, men den får icke  
drivas in absurdum. Det kan möjligen hända, att staten kan arran-  
gera ett centralt upphandlingsverk för alla statens affärsdrivande verk  
och genom densamma här uppe i Stockholm verkställa direkt sina

*Ang. ökad  
centralise-  
ring vid upp-  
handling för  
statens räk-  
ning m. m.*

(Forts.)

uppköp. Men därvidlag är en liten varning på sin plats. Det kunde då inträffa, att härigenom huvudstaden skulle på ett obehörigt sätt gynnas gent emot landsorten. Det torde icke vara kammarens avsikt att bidraga härtill. Jag ser i en sådan åtgärd också en stor betänklighet, om man vid upphandlingen för statens verk över hela landet går förbi cheferna för de resp. verken och gör sina uppköp direkt här uppe i Stockholm på bekostnad av landsorten, som dock i många fall gjort stora uppoffringar för att få något statens verk eller inrättning förlagt på sin ort. Jag anser, att man vid den blivande undersökningen måste taga hänsyn därtill. Det kan naturligtvis vara så, att om staten saknar kvalificerat folk för sina uppköp, vilket naturligtvis på många ställen är fallet, måste naturligtvis en annan organisation, antagligen här i huvudstaden, finnas tillgänglig, som fastställer vissa kvaliteter å de födoämnen, som äro avsedda för uppköp, och vilken organisation står i kontakt med respektive förvaltningar. Likaså kan staten fastställa vissa modeller å artiklar, som äro föremål för statens inköp. Genom att på det sättet genom sina respektive landsortsförvaltningar stå i kontakt med den centrala myndigheten skulle man kunna åstadkomma bättre resultat, än om man fullkomligt centraliserade hela denna uppköpsordning, mot vilken jag för min del vill inlägga mina betänkligheter, hur riktigt jag än anser det vara, att något göres för att förekomma de missbruk, som hitintills ägt rum.

Herr talman! Jag har intet annat yrkande än bifall till utskottets hemställan, med undantag dock av motiven på sid. 41 i betänkandet eller samma motiv, som av herr Andersson i Hägelåkra och herr Lithander blivit undantagna.

Herr Söderberg i Hobbarn: Herr talman, mina herrar! Man kan ju vara motionären tacksam för att han har bringat denna fråga under Riksdagens prövning och under diskussion. Det är ju alldeles klart, att den upphandling, som äger rum för statens räkning, för alla dess stora organ och olika grenar, såsom exempelvis för militära ändamål, alldeles säkert och naturligtvis skall bli föremål för många anmärkningar och mycken kritik. Det är ju också naturligt, att på många punkter dessa anmärkningar torde vara befogade, och de torde bliva befogade, huru man än ordnar denna sak.

Det är nu emellertid så, att motionären har sönderdelat denna fråga uti två avdelningar. Han pekar på dels en centralisering av upphandlingen av dessa förnödenheter och dels på att man borde taga mera hänsyn vid dessa upphandlingar till den inhemska varan.

Det har nu emellertid blivit så mycket talat om den första saken, särskilt utav köpmän och målsmän för dessa intressen, att jag icke behöver uppehålla mig därvid, men beträffande den andra sidan skulle jag vilja säga några ord.

Det har vid vissa regementen uppstått klagomål över, att man icke har anlitat den omkringliggande bygden och dess lantmän, såsom sig bort, vid upphandling av mejeriprodukter. Särskilt har det framställts anmärkningar mot, att man i mycket stor utsträckning, utan att man egentligen kunnat förstå motivet därtill, använt s. k. torr-

mjolk eller tormjöl i stället för naturlig mjolk. Jag vill vara den förste att erkänna, att den naturliga mjölken från mejerierna icke i alla fall kan ersätta tormjölken eller tormjöljet, t. ex. vid fältmarscher och vid en del andra tillfällen, men vid övningar å kasernområdet borde man åtminstone iakttaga såväl manskapets och statens som befolkningens intresse något mera genom att använda sig av den naturliga mjölken. Beträffande det regemente, som jag närmast känner till, har ifrån lantmannaföreningar framställts klagomål upprepade gånger, och jag ville därför, när det är fråga om dessa upphandlingar, nu passa på tillfället och framföra just särskilt dessa klagomål, så att vederbörande måtte få ytterligare taga dessa förhållanden i överbägande. Det kan väl icke vara lämpligt, att man t. ex. vid ett regemente använder så mycket tormjolk, att om man skulle upphandla all tormjolk i Skåne, den icke räckte till att täcka detta enda regementes behov. Statens mejerikonsulent förklarade öppet vid ett tillfälle, att det icke är möjligt, att all den tormjolk, som tillverkas i landet, skulle kunna fylla här förevarande behov. För den händelse man vid andra regementen förfar på samma sätt, kunna vi förstå, att det måste vara en import av denna vara i mycket stor utsträckning. Men då vi i vårt land ha våra lantbruk i allmänhet baserade på mejeriprodukter, borde man väl, åtminstone när det är svenska folkets söner och män, som skola övas och uppehålla sig på lägerplatserna, också förse dem med föda ifråu den landsbygd, de tillhöra.

Nu har jag ju också i någon mån tangerat frågan om centralisering i upphandlingssystemet, och då skulle jag vilja instämma med de talare, som visserligen hava vitsordat *behovet* i många fall av att en centralisering sker, men jag vill icke vara med om att den sker på ett sådant sätt, att den blir till skada för både staten och den ort, som producerar dessa förnödenheter.

Jag har, herr talman, velat uttala detta; i övrigt ber jag att få ansluta mig till det yrkande, som är gjort av herr Andersson i Hägelåkra.

Herr Hildebrand: Herr talman, mina herrar! Här råder hittills åtminstone i debatten och likaså bland motionärerna och i utskottet enighet om, att en skrivelse bör avlåtas till Kungl. Maj:t, det råder även enighet om skrivelsens innehåll, men klämman har debatten icke sysslat med.

Jag ber därför i egenskap av motionär få uttala min tillfredsställelse över den uppmärksamhet, som utskottet har ägnat motionen och över det intresse och det arbete, som nedlagts på densamma, men i likhet med herr Hamrin kan jag icke underlåta att finna vissa uttalanden i motiveringen för mig svåra att gå med på. Å andra sidan läser man där en hel del satsar, som synes mig alldeles riktiga, t. ex. de, som tala om, att man skall ordna upphandlingsväsendet i centraliserande riktning och tillgodose svensk tillverkning genom några allmänt normerande bestämmelser, att utgångspunkten måste vara den, att staten skall ha ekonomisk fördel därav och icke endast enskilda.

Den senaste satsen synes mig här vara fullständigt en primärsats, på vilken man sedan skall bygga andra.

Ang. ökad  
centralise-  
ring vid upp-  
handling för  
statens räk-  
ning m. m.  
(Forts.)

Ang. ökad  
centralise-  
ring vid upp-  
handling för  
statens räk-  
ning m. m.  
(Forts.)

När det i alla händelser är enighet om klämman, vill jag endast uppehålla mig vid en enda fråga, och den återfinnes i det stycke, som av ett par föregående talare föreslagits skola utgå. Det gäller, vad utskottet här uttalat, att uppmärksamheten bör ägnas åt de arbetsförhållanden, under vilka varorna tillverkas. Det synes mig vara alldeles klart, att staten i vissa fall har både rätt och skyldighet att tillse de arbetsvillkor, under vilka vavor tillverkas. Jag har därför för min del varit fullkomligt med om en hemställan om utredning av hemarbetet, och jag hade redan i min tidning tänkt på att upptaga en provisorisk utredning, när en sådan från annat håll avvägrades här i Stockholm i samband med en utställning. Frågan synes mig därför icke gälla, om staten skall i vissa fall rikta sin uppmärksamhet på arbetsvillkoren, utan om staten skall anse det nödvändigt göra detta just i samband med fastställande av vissa normer för upphandlingen, med en centralisering till viss grad vid upphandlingen.

Det är detta, som synes mig vara så synnerligen opraktiskt, nämligen att man skall sammankoppla dessa frågor. Här har utskottets ordförande uttalat, att uppmärksamheten bör riktas även på arbetsvillkoren, när staten naturligtvis bör gynna alla medborgare, icke bara arbetsgivare och företagare, utan även arbetare. Det vore meningen att staten skulle inköpa varor av svenska tillverkare endast i de fall, då arbetsvillkoren befunnas vara tillfredsställande. Allt sammankopplande är meningslöst, om icke någon mer eller mindre ingående prövning här kommer till stånd. Men låt oss då draga ut konsekvenserna härav. Här kan vara en svensk tillverkare, som kommer med helfabrikat, men får halvfabrikat från ett par håll och råvara från något annat håll. Skall man då fullfölja utskottsordförandens sats, att staten bör gynna alla medborgare, bör naturligtvis staten då tillse icke bara, att det är goda arbetsvillkor vid helfabrikatets tillverkning, utan även att det är samma goda villkor vid tillverkning på helt andra håll av halvfabrikaten, och att råvaran framställes på så sätt, att staten kan godkänna arbetsvillkoren.

Man kommer med andra ord för långt och för vitt ut där, och det synes mig bäst exemplifiera, hur olyckligt det är att här sammankoppla frågan om arbetsvillkoren med frågan om bestämmelser rörande upphandlingen. Det synes mig också vara klart, att om det, såsom är bebådadt, skall bli utredning av upphandlingsförordningen, det blir svårt att få personer, som på en gång kunna vara kompetenta att taga itu med den utredningen och på en gång hinna med arbetsvillkoren. Hela problemet invecklas till den grad, att det blir en stor risk, att statens intressen antingen i fråga om upphandlingsvillkoren eller i fråga om arbetsvillkoren förfuskas, och den tid, som kommer att behövas för utredning, kommer helt visst att omständligt ökas, om man på detta sätt sammankopplar två grupper av frågor, vilka i detta sammanhang ej bort höra tillsammans.

Jag ber därför att få instämma i det yrkande, som först gjordes av herr Andersson i Hägelåkra, och anhåller sålunda, herr talman, att få yrka bifall till klämman och även till motiveringen, ehuru med strykande av stycket på sid. 41, som börjar med: »Det företräde för inhemsk vara» etc.



Herr Sandler: Herr talman! Under den föregående debatten har det egentligen endast från ett håll framförts några betänkligheter mot själfva den centralisering av upphandlingsväsendet, som här är ifrågasatt.

Den betänkligheten, framförd av herr Hamrin, gick ut därpå, att huvudsaken beträffande statens upphandlingsväsende vore att få kvalificerat folk, som har med upphandlingen att skaffa. Ja, ehuru jag för min del icke alls är affärsman, ber jag att få instämma med herr Hamrin i det hänseendet, då jag anser, att det är en väsentlig sak, att den tekniska sakkunskapen blir vederbörligt företrädd vid uppörandet av bestämmelserna och vid prövningen av leveranserna. Men jag har den uppfattningen, att om man går fram på centraliseringsvägen, så har man därmed icke alls lagt något hinder i vägen för att få den tekniska sakkunskapen representerad.

För övrigt har det ju egentligen varit två punkter, som här under debatten visat sig vara föremål för delade meningar. Ifrån herr Lithanders håll har det gjorts gällande, att det har väl mycket strukits under, att en centralisering skulle rikta sig emot det nuvarande mellanhandssystemet. Jag vill med anledning därav betona, att om en centralisering skall medföra de ekonomiskt fördelaktiga verkningar, som man avser, så måste den väl givetvis också inrikta sig på att utmönstra alla onödiga mellanhänder, som för närvarande kunna förefinnas. Och Riksdagen har ju för sin del markerat denna uppfattning förut genom att avlåta en skrivelse rörande mellanhandssystemet vid statens upphandlingar.

Jag kan ej underlåta att i detta sammanhang något litet beröra den sak, som herr Hamrin upptog, nämligen frågan om centralisering vid upphandling av socker. Arméförvaltningens intendentsdepartement har förklarat med ledning av de erfarenheter, som gjorts inom tredje fördelningen, att det skulle vara omöjligt att gå vidare i fråga om centralisering vid upphandlingen av sådana varor, och motivet därför är, att svenska sockerfabriksaktiebolaget har vägrat ingiva några bestämda prisuppgifter vid tävlan om leverans. Detta betyder intet annat, än att sockertrusten har ansett sig icke böra inlåta sig i en tävlan med sina återförsäljare, och det vill med andra ord säga, att staten skulle från sockerfabriksaktiebolagets sida komma i den ställningen, att staten vid direkt inköp från sockerfabriksaktiebolaget icke skulle uppnå andra priser än de priser, som staten får betala, om staten vänder sig till sockerfabriksaktiebolagets återförsäljare på de olika orterna. Det är det förhållandet, mot vilket utskottet vänt sig, då det i motiveringen talat om, att staten måtte väl åtminstone sättas i lika gynnad ställning som vederbörande bolags återförsäljare i orterna.

En annan huvudpunkt, som har förts fram under debatten, är frågan om, huruvida i sammanhang med detta spörsmål det skall ägnas någon uppmärksamhet åt arbetsvillkoren. Det har sagts från flera håll och nu senast av herr Hildebrand, att det icke vore lämpligt att inblanda en sådan fråga i detta ärende. Ja, är det något formellt oegentligt först och främst, som ligger i vad utskottet här ifrågasatt? Jag vill erinra om, att detta spörsmål, att man skall taga någon hänsyn till arbetsförhållandena, har funnits med vid själva utgångspunkten:

*Ang. ökad  
centralise-  
ring vid upp-  
handling för  
statens räk-  
ning m. m.*

(Forts.)

i den framställning, som ligger bakom den nuvarande prövningen av ärendet hos Kungl. Maj:t. Ty innan Svenska teknologföreningen avlät sin skrivelse, hade en av dess avdelningar fört fram just denna synpunkt ifrån början, att hänsyn också borde tagas till arbetsförhållandena, ehuru betecknande nog den synpunkten icke kom med i teknologföreningens skrivelse. Om man nu ser på förhållandena i andra länder, måste man också säga sig, att det icke gärna kan finnas något oegentligt däri, att man förbinder dessa saker med varandra. Ty i andra länder är det så, att man har uti förordningar om leveranser och upphandling införda vissa bestämmelser även rörande detta. Det förhåller sig inte så, som det har antytts, att det skulle vara allenast i England, som man gått fram på den vägen. Jag vill nämna, att i Frankrike finnes ett ministerialdekret från 1899, enligt vilket minimilönsprincipen har förlänats obligatorisk giltighet vid arbeten för statens räkning. Jag vill vidare erinra om, att i preussiska arbetsministeriets bestämmelser i detta ämne finnes bland annat inryckt den punkten, att entreprenören skall städe lämna förvaltningen underrättelse om de med hantverkare och arbetare i och för arbetens utförande avslutna avtal och deras uppfyllande, och vidare att förvaltningen kan vägra att lämna en avbetalning å likviden eller en slutlikvid, till dess en tillfredsställande upplysning föreligger i detta hänseende. Och det finnes till och med stadgat, att om förvaltningen icke uppfyller sina ingångna avtal gent emot arbetarna, så är förvaltningen, ifall vederbörande entreprenör menar sig hava uppfyllt sina avtal, befogad att göra avdrag vid likviderna och på det sättet sörja för att dessa avtal bli hållna.

Jag anför detta endast för att visa, hurusom man i andra länder funnit naturligt att sammanbinda två sådana frågor, som utskottet här fört fram sida vid sida. Och om man lämnar å sido frågan om det formellt riktiga i detta tillvägagångssätt, om saken är berättigad eller icke, så må jag säga, att skall man här gå in på den vägen, att svensk vara skall gynnas — vilket för övrigt skett förut — då får man även lov att se till, att detta gynnande av svensk vara innebär något annat och mera, än att man skall sätta företagareklassen i en gynnad ställning. Då det här står, att det skall lämnas företråde åt svensk vara, måste det väl innebära, icke att det är själva varan, som skall gynnas, utan de människor, som stå bakom varan och som deltaga i varans tillverkning; det är naturligtvis producenterna, som det här i det väsentliga gäller. Och då må man väl ha rättighet att fråga, av vad skäl det skall tagas hänsyn endast till det ena slaget af producenter, själva företagsledarne och företagsägarna, men icke till det andra slagets producenter, de, som utföra själva det egentliga arbetet. Det synes mig, att det är en ofrånkomlig konsekvens av kravet på att svensk vara skall lämnas företråde, att man då också tager under övervägande, vilka garantier, som skola begäras från det allmännas sida beträffande arbetsförhållanden och arbetsvillkor.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan med oförändrad motivering.

Herr Nilson i Örebro: Herr talman! Då jag i slutet af år 1908 erhöi en viss skyldighet att något närmare granska statens upp-

handlings- och entreprenadväsende i anledning av mitt ledamotskap af civilkommissionen, väckte det genast min och mina kamraters uppmärksamhet, att statens upphandlingsväsende inom armén och marinen, som vi närmast hade att sysselsätta oss med, icke var så organiserat, som det med hänsyn till statens välförstådda intressen syntes vara förenligt. Redan i början av år 1909 ansågo vi oss därför böra göra vissa undersökningar rörande de olika prislägena beträffande proviant och andra artiklar, som upphandlades inom armén och marinen. Den statistik, som i anledning härav och på grundvalen av de infordrade uppgifterna uppgjordes, gav oförtydligt vid handen, att en mycket stor ojämnhet förefanns vid samtliga truppförband. Vid sådant förhållande kommo vi genast in på tanken på en centralisering av statens upphandling på vissa områden. Jag vill i detta sammanhang redan nu nämna, att vi voro fullt på det klara med, vilka stora svårigheter, som en centralisering av statens upphandlingsväsende för arméns vidkommande skulle röna, och detta icke allenast på grund av allmängiltiga synpunkter, utan också på grund därav, att förvaltningen inom armén är organiserad på ett sätt, som jag för min del måste giva min fulla anslutning, nämligen under hävdande av den s. k. självhushållningsprincipen. Jag föreställer mig, att kammaren nog har iakttagit, att en hel del av de under fjärde huvudtiteln utgående anslagen beräknas med vissa ören per dag och manskaps tjänstgöringsdag. Detta belopp förvaltas icke av arméns centrala förvaltningsmyndighet på annat sätt, än att den centrala myndigheten kontrollerar, att vederbörande truppförband erhålla en summa till sitt förfogande, som precis motsvarar den summa, som de skulle erhålla med beräkning av vissa ören per man och tjänstgöringsdag. I övrigt ombesörjes förvaltningen vid respektive truppförband. Själva den tanke, som ligger till grund för denna anordning, är den, att vederbörande, som får till sitt förfogande de nödiga medlen för att förse sitt truppförband med vad det har behov av, skall då också kunna få tillgodogöra sig de fördelar för sitt truppförband, som kunna härledas av goda och fördelaktiga inköp och en klok förvaltning i allmänhet. Då de sålunda få alla dessa fördelar sig till godo, så är det uppenbart, att redan häri bör det ligga en sporre för den, vilken har ansvaret för truppförbandet, att söka ordna förvaltningen så ekonomiskt fördelaktigt, som möjligt är. Men — och nu kommer jag med en erinran här — det kunde heller icke undgå vår uppmärksamhet, att vid tillämpningen av denna princip var det i allt fall icke regementschefen, som ordnade förvaltningen vid truppförbandet i dess helhet, utan detta ordnande tillföll sedermera i viss utsträckning kompanicheferna. Regementschefen gjorde visserligen alla upphandlingar för regementet, men förvaltningen delades upp i, kan man säga, tolv självständiga förvaltande enheter i avseende å användningen framför allt av det anslag, som utgår till mundering. Sålunda kunde man icke konsekvent genomföra denna princip ända i den yttersta periferien.

Men vi iakttago också, hurusom denna princip icke heller kunde hävdas i sin helhet, utan i fråga om inköp av en del varor, som utövade det allra största inflytande på ekonomien vid truppförbanden, tillämpades det centrala upphandlingssystemet. Så var exempelvis

*Ang. ökad centralisering vid upphandling för statens räkning m. m.*

(Forts.)

Ang. ökad  
centralise-  
ring vid upp-  
handling för  
statens räk-  
ning m. m.

(Forts.)

fallet i fråga om uppköp av kläde, och det är utan vidare alldeles uppenbart, att priset på kläde utövar det allra största inflytande på kostnaderna för mundering.

Sälunda fann man, att icke ens på detta område kunde självhushållningsprincipen i sina yttersta konsekvenser tillämpas.

Men innan jag går vidare, vill jag nämna, att för att tillgodose arméns behov av reservlivsmedel, så uppköper den centrala förvaltningsmyndigheten härför erforderliga kvantiteter av bland annat choklad. Det är ju uppenbart, att detta förråd av choklad måste årligen om-sättas, och detta kan icke ske på något annat ställe än vid trupp-förbanden. Sälunda måste truppförbanden årligen konsumera lika mycket choklad, som den centrala förvaltningsmyndigheten årligen uppköper. Nu funno vi vid undersökning av chokladprisen, att armé-förvaltningen, den centrala myndigheten, köpte upp choklad till 1 krona 19,5 öre pr kg. Samtidigt uppköpte vederbörande truppförband i landsorten choklad till växlande priser. Jag skall icke, för att icke trötta herrarna, här uppgiva dessa priser. Herrarna ha dem på sidan 18 i föreliggande betänkande. Men herrarna skola där genast finna, vilken stor prisskillnad det förefinnes emellan priserna vid en del truppförband och det pris, som den centrala förvaltningsmyndigheten vid sina inköp lyckades erhålla. Då nu därjämte saken låg så, att truppförbanden alltid måste konsumera något av den av arméförvaltningen inköpta chokladen, så låg det ju synnerligen nära till hands att göra sig den frågan: varför kunna de då icke få chokladen i dess helhet från det hållet, då de alltid måste taga en avsevärd del därifrån.

Därjämte väckte det vår uppmärksamhet, att priset på socker, som den ärade talaren på jönköpingsbänken speciellt vidrört, växlade oerhört vid de olika truppförbanden. Inköpen voro gjorda ungefär vid samma tid. Sälunda kunde icke i själva inköpstiden ligga någon förklaringsgrund till de växlande priserna. Om herrarna se på sidan 18, så skola herrarna där finna, att under det att Bohusläns regemente betalade 68,5 öre för bitsocker, så betalade Svea garde här i Stockholm icke fullt 59 öre för sitt bitsocker, sålunda en prisskillnad på 9,5 öre. Denna prisskillnad kan icke på något tillfredsställande sätt förklaras. Med avseende på andra artiklar kan man göra gällande, att den vara, som man i ett visst fall har köpt, har varit så pass mycket bättre till sin kvalitet, att prisskillnaden därigenom förklaras. Men här är det bitsocker som bitsocker, och med undantag för Carnegiesocker, så är det samma pris på allt bitsocker, och det är ju därför, att denna vara här i landet icke kan — praktiskt sett — erhållas från mer än ett enda ställe.

Gentemot detta förslag, som civilkommissionen inlämnade till Kungl. Maj:t och som egentligen avsåg att utgöra ett litet försök till centralisering av upphandlingsväsendet på ett par områden, där en sådan centralisering enligt vår bestämda mening skulle ha varit synnerligen lätt att organisera, har emellertid arméförvaltningen gjort mycket starka invändningar, och framför allt har häremot förts fram, att ett insläende på denna väg skulle innebära ett brytande med den s. k. självhushållningsprincipen. Jag anser mig med vad jag redan

yttrat ha tillräckligt bemött denna invändning och skall icke vidare uppehålla mig härmed. Jag vill endast i detta sammanhang gentemot min ärade vän på smålandsbanken säga, att jag har fullt klart för mig, att om staten skall köpa upp artikeln socker centralt, så får staten icke kräva att få ett fixt pris, som skall bli gällande för hela året. Jag har också fullt klart för mig, att staten då icke skall gå till väga på det sättet, att den annonserar och infortrar anbud, utan staten skall då träda i direkta underhandlingar med den enda firma i vårt land, som staten därvid kan träda i förbindelse med, nämligen svenska sockerfabriksaktiebolaget. Och staten skall icke heller ställa något annat krav på bolaget än att erhålla sitt behov av socker till lika fördelaktigt pris, som den av sockerfabriksaktiebolaget bäst gynnade avnämare erhåller. På någon företrädesrätt därutöver bör staten icke och kan staten icke uppställa några anspråk. Men jag vill också säga, att om sockerfabriksaktiebolaget då icke vill tillmötesgå detta statens krav, så läser icke staten sakna möjlighet att därvidlag göra sin vilja gällande på annat sätt. Men det skall jag nu icke yttra mig om.

Jag är sålunda en alldeles bestämd vän av principen om ett centraliserat upphandlingsväsende, men jag har fullt klart för mig, att det kommer att möta stora svårigheter att få ett sådant genomfört. Men om jag säger, att jag är en bestämd vän av ett centralt upphandlingsväsende, så får detta icke förstås så, att denna centralisering skall ske på alla områden av statens upphandlingsförfarande. Jag har klart för mig, att på vissa områden tvärtom decentralisationsprincipen är att förorda. Jag vill erinra om, att det ingår i planerna för arméns förseende med lifsmedel att inrätta centrala förråd inom skilda delar av landet. Lika klart som det är, att det beträffande en del av dessa lifsmedelsförråd är lämpligt, att de upphandlas genom en central myndighet, som upphandlar för alla dessa olika platser, lika klart är också, att om ett sådant förråd ligger exempelvis i en jordbruksidkande bygd och det blir fråga om att inköpa t. ex. havre, som också skall ingå i dessa förråd för att tillgodose härens behov av furage åt hästarna, så är det naturligt, att det billigaste priset kan erhållas, om upphandlingen därvidlag sker direkt från jordbrukarna utan att det anlitas några mellanhänder. Jag finner icke, att något hinder borde kunna möta för ett sådant organiserande av inköpen. Jag ber att få erinra om, att ett sådant organiserande av inköpen av furage icke är främmande för utländska arméer. Jag vill minnas, att exempelvis Frankrike har det ordnat så och att även Tyskland är i färd med att ordna dessa förhållanden på samma sätt.

I sammanhang härmed vill jag särskilt understryka en tanke, som finnes uttalad i motionen och jämväl i utskottets betänkande, nämligen behovet av standardisering av en del förnödenheter. Jag har med grämselse mången gång sett, att den tanken så litet har vunnit beaktande hos statens förvaltande organ. Jag skall härvidlag göra ett undantag i visst hänseende för stateus järnvägar. Kammaren vet, att i Örebro har staten en verkstad för reparation av vagnar och lokomotiv. Men det finns där även inrättad en bleckslagareverkstad. I denna bleckslagareverkstad tillverkas alla de lyktor, oljekannor och i övrigt

*Ang. ökad centralisering vid upphandling för statens räkning m. m.*

(Forts.)

Ang. ökad  
centralise-  
ring vid upp-  
handling för  
statens räk-  
ning m. m.  
(Forts.)

alla de artiklar av bleckplåt, som statens järnvägar ha behov av. Denna tillverkning begynte man där för att kunna få fram enhetliga och klara typer för att standardisera dessa. Sålunda, inom statens järnvägar användas lyktor, oljekannor och allt dylikt av tillverkningarna från dessa verkstäder. Av chefen för dessa verkstäder har jag blifvit under- rättad därom, att det ekonomiska resultatet av denna tillverkning och denna standardisering har varit synnerligen gynnsamt.

Såsom motstycke härtill skall jag bara anföra, att när jag kom till materialförrådet i Karlskrona, så fick jag se, att i detta materialförråd fanns det glas till fartygsventiler av ej mindre än — om jag minnes rätt — 148 olika storlekar. Då jag såg detta, blev jag verkligen oangenämt förvånad. Och av dessa 148 olika storlekar fanns det sådana, som lågo varandra så nära i storlek, att det var utan vidare uppenbart, att det icke var storleken i och för sig, som hade betingat avvikelse i det ena eller andra fallet, utan endast det, att vederbörande, som hade ritat fartyget, icke hade sökt få fram precis samma fartygsventiler, som de tidigare hade gjort, utan gjort en liten avvikelse för att få en annan typ. Jag skall icke anföra flera talande exempel härpå mer än detta enda, men jag vill säga, att när man går så långt i sin sträfvan att ge, som man säger, »karaktär» åt detaljer i ett byggnadsföretag, att man ritar särskilda handtag till lås för att icke behöva använda sådana lås och handtag till lås, som förekomma i den allmänna handeln, så kan därav icke följa någonting annat, än att man alldeles onödigtvis fördyrar arbetet. Vikten av standardisering kan man sålunda icke nog kraftigt understryka.

Jag skall slutligen endast be att få säga några ord angående svensk varas företråde framför utländsk. Principen härom är hävdad i vår nuvarande upphandlingsförordning. Men vid tillämpningen av denna princip förfar man på mycket olika sätt. Vi ha därför ifrån civilkommissionens sida gjort en hemställan till Kungl. Maj:t, gående ut på att man skulle få klara och enhetliga bestämmelser rörande denna sak. Det är klart, att det företråde, som man, enligt min mening, bör ge svensk vara, icke på något sätt får innebära ett maskerat tullskydd för svensk vara. Och vidare måste den upphandlande myndigheten utrustas med möjlighet att, om vederbörande vilja draga en särskild profit på denna statens välvilja, säga: »nej, stopp mina herrar, vilja ni profitera på vår välvilja, då skaffa vi oss varan från annat håll». Nu har jag från min erfarenhet exempel på, såväl att man enligt min mening icke tillräckligt har tillgodosett kravet på svensk varas företråde i tävling med utländsk som också på ett rent motsatt förfarande. Jag skall anföra bara två exempel på det senare.

Vid upphandling av bly t. ex. har arméförvaltningens artilleri- departement ansett sig böra ge inhemsk vara företråde framför utländsk, oaktat den utländska varan, som erbjudits, betingade ett pris, som med 3 kronor 80 öre per. 100 kilogram understeg den svenska varans. Då den svenska varan är tullskyddad, och då den prisskillnad, jag nämnde, motsvarar fullt 15 procent av varans värde, så måste jag säga, att denna välvilja synes mig vara för långt driven. Jag skall också be att få erinra om, att i marinförvaltningens kvalitetsbestämmelser rörande t. ex. kläde finnes intaget, att icke annat än svensk vara får uppköpas. Så-

lunda, om det då är en vara -- varpå det för resten finnes exempel -- som icke tillverkas av mer än en eller två producenter inom landet, så leder ju en sådan bestämmelse därhän, att staten säger, att vad den behöver av denna artikel, det lämnar den åt denne eller dessa proceducenter att leverera utan någon som helst tävlan, och det kan ju icke vara lämpligt att så förfara.

*Ang. ökad centralisering vid upphandling för statens räkning m. m.*

(Forts.)

Det kunde än ytterligare vara åtskilligt att här framföra, men jag skall sluta och ber endast att få anhålla, att kammaren måtte bifalla utskottets hemställan, och jag gör det under den fasta förhoppningen, att staten härigenom måtte komma att skörda fördelar och jämväl att den svenska industrien härav skall erhålla gagn.

Herr Henrikson i Heberg: Herr talman! Då jag är antecknad som reservant mot utskottets motivering, så är det särskilt emot ett uttalande på sidan 41 i utskottets betänkande, som jag vänder mig. Utskottet säger nämligen där: »En utförligare redogörelse för arbetarna torde utskottet bliva i tillfälle att lämna i sitt yttrande angående motion nr 238 angående fastställande av minimilöner för vissa lönearbetare m. fl.» Jag har för min del icke ansett det lämpligt att här åberopa en redogörelse, som eventuellt kommer att medfölja utskottets utlåtande rörande motionen om minimilöner, helst som denna motion ännu icke blivit av utskottet slutbehandlad.

Jag har, herr talman, icke något särskilt yrkande att göra, utan ber att få instämma med herr Andersson i Hägelåkra i det av honom här framställda yrkandet.

Herr Hildebrand: Endast några ord till bemötande av en nationalekonomisk sats i herr Sändlers yttrande, som synes mig vara ganska oriktig.

Herr Sandler talade här om gynnande av svensk vara och framkastade då den frågan: varför skall man icke i detta sammanhang även undersöka arbetsvillkoren? Varför skall man blott tillgodose den ena gruppen producenter, nämligen företagarna, och icke även den andra, kroppsarbetarna? En sådan skillnad i detta fall mellan två grupper producenter synes mig vara alldeles missvisande. Den första förutsättningen för, att företagarna skola kunna ge goda arbetsvillkor och framför allt goda löner åt sina arbetare, är naturligtvis, att det är ett blomstrande näringsliv, så att företagarnas rörelse går med vinst, att det tillföres tillräckligt med beställningar åt industrien, så att omsättningen blir stor. I och med att dessa grundbetingelser föreligga, så blir det möjligt för arbetarna att få sina villkor förbättrade eller för företagarna att förbättra arbetarnas villkor. Finnas däremot icke dessa förutsättningar, så blir varje statsingripande för att förbättra arbetarnas förhållanden, deras löner och annat, fullständigt lösligt och kan bli helt och hållet resultatlöst. Ty driver staten sina omsorger om arbetarna för långt, oberoende av företagets möjlighet att bära sina bördor, kan man endast komma till att den ena näringsgrenen efter den andra bortsopas eller nedlägges.

Ang. ökad  
centralise-  
ring vid upp-  
handling för  
statens räk-  
ning m. m.  
(Forts.)

Jag tror, att man måste tänka sig denna utveckling på två linjer. Kan staten genom sina beställningar med tillgodoseende av statens egna berättigade intressen även tillgodose det svenska näringslivet genom att tillföra svenska tillverkare ett ökat antal beställningar i stor omfattning, så bidrager staten härigenom att skapa de förutsättningar, som äro nödvändiga för att en industri, ett näringsliv skall kunna lämna arbetarna bättre villkor. I och med detsamma har alltså staten faktiskt tillgodosett icke blott en grupp producenter, företagarna, utan båda grupperna, både företagarna och arbetarna. Och sedan får det vara på en helt annan linje, som staten beivrar uppenbara missförhållanden beträffande arbetsvillkoren, sådana som verkligen kommit till synes t. ex. i fråga om hemarbetet eller i andra avseenden.

Herr Sandler: Herr talman! Jag skall be att få yttra endast ett par ord med anledning av herr Hildebrands anförande.

Hans resonemang är följande: Genom att företagen få beställningar, skapas förutsättningar för, att de skola kunna utbetala arbetslöner och goda arbetslöner åt sina arbetare. Det är naturligtvis alldeles riktigt. Nu ger staten här, genom att gynna svensk vara, större tillfällen än eljest för företagen att få beställningar och medverkar sålunda till att skapa förutsättningar för att de skola kunna utbetala löner och goda löner. Då frågar jag: Är det då icke en konsekvens härav, att staten i sammanhang därmed tillser, att de förutsättningar, som staten själv varit med om att skapa, också bliva utnyttjade, så att arbetarna också verkligen få det, som förutsättningarna tillkommit för att giva dem?

Herr Hildebrand: Herr Sandler framställde en direkt fråga, som jag ber att i korthet få, såvitt det är mig möjligt, besvara.

Det förefaller mig, som om staten icke borde vara en förmyndare i alla avseenden över vare sig arbetare, företagare eller andra, som herr Sandler synes önska. Jag tror, att det är alldeles onödigt, att staten i flera fall söker inblanda sig i arbetsvillkoren helt enkelt därför, att våra arbetare vunnit det inflytande och den makt genom sina sammanslutningar och på annat sätt, att de kunna tillvarataga sina intressen själva, och att statens ingripande endast bör förorsakas av, att verkliga missförhållanden kunna påvisas, såsom har varit fallet med en del av vår hemindustri. Och när jag tillika då icke kan undgå att finna, att statens tillgodoseende av sina ekonomiska intressen vid upphandlingar måste på ett svårt sätt förryckas, om staten skall i detta sammanhang uppställa vissa fordringar på arbetsvillkoren och undersöka de svenska tillverkarnas löner åt sina arbetare och dylikt, så måste jag stanna vid, att utvecklingen här bör gå på två linjer och att staten icke må blanda sig i dessa förhållanden mer, än önskligt är ur det helas och även ur arbetarnas synpunkt.

Vad är det för övrigt för rimligt i, att staten skall börja undersöka arbetsvillkoren i Sverige, men köpa utländska varor, utan att taga hänsyn till arbetsförhållandena i andra länder? Det kanske är herr Sandler's mening, att man skall så småningom få internationella



regler, så att svenska staten icke alls bör köpa utländska varor utan att undersöka arbetarnas villkor?

Herr Hamrin: Det må tillåtas mig avgiva blott ett par korta repliker.

Jag har i mitt föregående anförande vänt mig mot ett par punkter i utskottets motivering, och detta gav herr Sandler särskild anledning att erinra, att det är olämpligt att använda mellanhänder vid leverans till staten.

Jag vill för min del säga, att jag kan instämma med honom så till vida, att jag tror, att staten bör se till, att den icke använder sig av några mellanhänder i andra fall, än då man genom mellanhänder kan få de varor, som staten behöver, på ett bättre sätt och för lika billigt pris, som man kan få dem direkt av fabrikanten. Och jag påstår, att det är förhållandet med avseende på en artikel, som blivit omnämnd här, såväl i utskottsbetänkandet som i debatten, nämligen socker. Herr Nilson i Örebro fäste uppmärksamheten på den tablå, som finnes här intagen i utskottsbetänkandet på sidan 18, och anmärkte särskilt på det pris, sockret betingat vid Bohusläns regemente. Jag undrade också över anledningen till, att man där betalat så högt pris, men jag erhöi då meddelande från mina kamrater på göteborgsbänken, att detta regemente är förlagt på en plats, där man har ganska långt till närmaste järnvägsstation och ångbåtsbrygga. Och då är det uppenbart, att priset där måste ställa sig högre än på andra platser, där man har bättre kommunikationer. För övrigt vill jag med avseende å sockerupphandlingen säga — och jag måste i detta fall rikta mig mot den ärade representanten på hälsingborgsbänken — att jag icke tror, att det finnes några köpmän, som äro angelägna om att få leverera socker till staten, ty det är sannerligen en sådan ömklig förtjänst på denna artikel, att vi mycket väl kunna undvara denna lilla förtjänst. Men tro herrarna verkligen, att det skulle ställa sig fördelaktigare för staten, om den skulle anlägga depåer för upphandling av socker, då man betänker, att en del regementen använda för sitt årsbehov så ringa kvantitet, att det skulle få vara liggande under lång tid, om nämligen hel vagnslast beordrades, innan det komme till användning? Och därtill kommer, att Svenska sockerfabriksaktiebolagets priskurant upptager icke mindre än 21 olika sorter. Vad skall det bliva för sorts engrosaffär, som staten på det sättet skall lägga sig till med? Jag tror, att resultatet av ett sådant tillvägagångssätt skulle bliva förlust för staten. Man har även påpekat, att staten kan direkt upphandla kaffe. Jag vet visserligen icke så noga, vad man menar med detta att »upphandla direkt». Om man ser efter, så finner man, att utskottet säger, att staten använder omkring 1,000 säckar kaffe om året. Det är ju ingen kvantitet för staten att söka själv importera. Och jag är alldeles övertygad om, att om staten försökte det ett år, skulle den snart återgå till den gamla ordningen.

Jag har med detta endast velat säga, att man lagt hela motiveeringen alldeles för ensidigt och stirrat sig blind på vissa förhållanden utan att gå till sakens verkliga och innersta kärna.

Det är ett annat förhållande, varom jag även ber att få erinra.

*Ang. ökad  
centralise-  
ring vid upp-  
handling för  
statens räk-  
ning m. m.*

(Forts.)

*Ang. ökad  
centralise-  
ring vid upp-  
handling för  
statens räk-  
ning m. m.*

(Forts.)

Jag omnämnde det kanske i mitt första anförande. Det är det oefter-  
rättighetstillstånd, som för närvarande råder med avseende på leve-  
ransetiderna. Vi köpmän, som skola ingiva anbud på t. ex. en så stor  
artikel som havre, måste lämna in anbud i november eller december,  
och det pris, som vi då begära, skall vara gällande för leveransen  
under hela det kommande året. Men jag frågar lantmännen här, om  
det finnes något förnuft i en sådan bestämmelse, och om det kan  
tänkas, att en person kan, å ena sidan utan att skada sin egen eko-  
nomi och å andra sidan utan att begära för oskäligt pris, vid denna  
tidpunkt bestämma och fixera ett pris, som är rimligt och riktigt för  
hela det kommande året?

Jag säger det ännu en gång: man har lagt hela denna motivering  
och hela debatten också alldeles för ensidigt. Och det är endast där-  
emot jag vänt mig utan att på något sätt vilja polemisera mot den  
tanke, som ligger till grund för motionärernas uppfattning och ut-  
skottets hemställan. Ty av en centralisering i vissa delar är jag en  
livlig vän, och därvid vill jag jämväl, att man skall tillse, att i första  
hand, och då det är med statens ekonomiska intressen förenligt, det  
användes svensk vara.

Herr Thorsson: Herr talman! Jag uppkallades av den siste  
talaren, när han satte i fråga, huruvida central upphandling exempel-  
vis av kaffe skulle sänka priset på denna vara eller om den icke rent  
av skulle bli dyrare. Ja, den saken kan ju ses från många synpunkter.  
Jag har emellertid alltid haft den uppfattningen, att om jag  
exempelvis köper sådana varor som kaffe, ligger det mycket nära till  
hands, att, om det är många, som skola räkna kaffebönorna, innan de  
komma till konsumenterna, jag får sämre vara, än för den händelse  
icke varan skulle gå igenom så många mellanhänder. Man är natur-  
ligtvis icke fredad, för det att man tillgriper det centrala upphand-  
lingssystemet, och den möjligheten är ingalunda utesluten, att man i  
alla fall kan bli mindre väl behandlad. Det förefaller mig ändock,  
som om en hel rad av artiklar med synnerlig fördel skulle ägna sig  
för upphandling i större skala, och för resten har ju Riksdagen i viss  
mån erkänt detta genom att Riksdagen uttalat sig för, att det skulle  
upprättas centrala depåer för upphandling av havre vid de olika armé-  
fördelningarna. Därvid har man ju alltså uttalat sig för en större  
centralisering i upphandlingen.

Sedan vill jag med anledning av, att herr Hildebrand betonade  
så starkt, att det icke vore bra, att statsverket lade sig i även arbe-  
tarnes intressen, endast säga, att jag icke kan förstå den uppfattning-  
en. Är det väl likgiltigt, hur svenska arbetare behandlas? Skall  
man exempelvis med underbetalning av svensk arbetskraft och med  
ett högt tullskydd söka bereda den svenska industrien företräde vid  
leveranser? Jag tror, att man får lov att taga hänsyn till båda dessa  
saker och således även till arbetarnes intressen vid det föreliggande  
spörsmålet.

Det är min absoluta övertygelse, att det är åtskilligt att vinna  
genom centralisering av upphandlingsväsendet, och jag är livligt över-  
tygad om, att vederbörande myndigheter i det fallet nog ha möjlig-

het att se till, att icke ett tillgripande av den centrala upphandlingen skulle på det sättet utövas i praktiken, att man rent av skulle, för att skatta åt denna princip, så att säga underkänna även en viss del av hittills tillämpade principer. Det finnes ju saker och ting, som, även om vi tillgripa central upphandling, måste köpas upp vid enskilda truppförband eller hos andra myndigheter, som ha att ombesörja upphandling. Det är min övertygelse, att Andra kammaren och Riksdagen gjorde klokt i att bifalla det förslag, som föreligger från statsutskottet, till vilket jag nu ber att få yrka bifall.

*Ang. ökad centralisering vid upphandling för statens räkning m. m.*  
(Forts.)

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till det av herr Andersson i Hägelåkra under överläggningen framställda yrkandet; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Andersson i Hägelåkra, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller fjärde tillfälliga utskottets hemställan i dess förevarande utlåtande nr 9, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Andersson i Hägelåkra under överläggningen framställda yrkandet.

Voteringen utvisade 127 ja mot 64 nej, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas Första kammaren.

## § 6.

Herr statsrådet friherre *Adelswärd* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om behandling av alkoholister samt till lag om ersättning i vissa fall av allmänna medel till vittnen i mål enligt lag om behandling av alkoholister.

Ifrågavarande proposition bordlades.

## § 7.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget statsutskottets utlåtande, nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts i statverkspropositionen under punkterna 27 och 28 av sjunde huvudtiteln gjorda framställningar i fråga om handelsundervisningen samt i ämnet väckta motioner.

Ang. handelsunder-  
visnings-  
anstalter.

*Punkten 1, angående handelsundervisningsanstalter.*

Kungl. Maj:t hade i punkten 27 av sjunde huvudtiteln föreslagit Riksdagen att, med gillande i huvudsak av de utav departementschefen till statsrådsprotokollet över finansärenden den 14 januari 1913 anförda grunder för handelsundervisningens ordnande,

dels från och med år 1914 å riksstatens sjunde huvudtitel under rubrik handelsundervisningsanstalter uppföra:

till handelsgymnasier ett förslagsanslag högst 110,000 kronor,

till handelsskolor ett förslagsanslag högst 40,000 kronor,

till handelsaftonskolor ett förslagsanslag högst 50,000 kronor,

samt till handelsundervisningsinspektionen ett förslagsanslag högst 3,000 kronor, tillsammans 203,000 kronor,

dels besluta, att nämnda anslag skulle utgå för kalenderår:

till handelsgymnasium med högst 40,000 kronor,

till handelsskola med högst 10,000 kronor,

samt till handelsaftonskola med högst 5,000 kronor,

med skyldighet för kommun, där handelsundervisningsanstalt åtnjöte statsunderstöd, att själv eller genom enskilda donatorer årligen lämna ett bidrag, motsvarande minst en fjärdedel av statsunderstödet, samt på de villkor i övrigt, som Kungl. Maj:t kunde finna skäligen bestämma; dock att till handelsgymnasium, utöver sagda belopp å 40,000 kronor, skulle kunna utgå ett årligt bidrag av staten å 500 kronor för varje fast anställd lärare enligt av Kungl. Maj:t meddelade närmare bestämmelser.

Utskottet hemställde, att Riksdagen måtte med gillande i huvudsak av vissa utav utskottet angivna grunder för handelsundervisningens ordnande

a) från och med år 1914 å riksstatens sjunde huvudtitel under rubrik handelsundervisningsanstalter uppföra till handelsgymnasier ett förslagsanslag å högst 85,000 kronor och till handelsundervisningsinspektionen ett förslagsanslag å högst 1,500 kronor, samt

b) besluta, att av förstnämnda anslag skulle för kalenderår till Göteborgs handelsgymnasium utgå högst 40,000 kronor, till Stockholms handelsgymnasium högst 30,000 kronor och till Malmö handelsgymnasium högst 15,000 kronor med skyldighet för kommun, där handelsundervisningsanstalt åtnjöte statsunderstöd, att själv eller genom enskilda donatorer tillhandahålla erforderliga lokaler för undervisningen samt årligen lämna ett kontant bidrag, motsvarande minst en tredjedel av statsunderstödet, samt på de villkor i övrigt, som Kungl. Maj:t kunde finna skäligen bestämma.

Vid punkten fanns emellertid fogad reservation av herrar *Hahn*, greve *Klingspor*, friherre *Falkenberg*, *Lamm*, *Bruce*, *Starbäck*, *Rydén*, *Ifvarsson*, *Gustafsson* i Örebro, och *Lemke*, hvilka ansett, att det uti mom. b) omförmälda från kommuner eller enskilda utgående kontanta bidraget borde bestämmas till minst en fjärdedel av statsbidraget.

Efter föredragning av *mom. a)* anförde:

Herr Lithander: Herr talman, mina herrar! I den utredning, som föregått framläggandet av detta förslag, har kommerskollegium uttalat sig och framhållit handelsundervisningens ordnande såsom en angelägenhet av största betydelse för vårt lands ekonomiska utveckling, och i det avseendet kan man icke annat än på det starkaste understryka, vad kommerskollegium har uttalat. Jag vill dock på samma gång säga, att det är mycket viktigt, att, när man vill nå det målet, man då icke träffar anordningar, som möjligen kunna vara ägnade att motverka den saken. Jag tror nämligen, att man får vara mycket försiktig, när man tänker sig en omläggning av ledningen, varigenom densamma skulle överflyttas från styrelser, bestående av enskilda personer, vilkas verksamhet i det praktiska livet har alldeles speciellt givit dem förutsättningar och gjort dem skickade att väl fylla sina uppgifter, till ett ämbetsverk. Det är ju alldeles givet, att, om staten giver avsevärda bidrag, den har full rätt att fordra medinflytande, men det är dock viktigt, att man icke tager bort själva den nerv, som ligger i dessa styrelserns funktion och som ett statsämbetsverk aldrig på samma sätt kan utgöra ersättning för. Alltså, man måste se till, att man icke går över gränsen, utan att man med nödig inspektion och nödig kontakt dock lämnar frihet för de enskilda styrelserna härvidlag, så att de komma till sin rätt. Kommerskollegium säger vidare, att det måtte uppdragas åt kollegium att efter inspektörens hörande tillsätta befattningarna, och på samma sätt skulle förfaras med rektors femåriga förordnande. Denna önskan står dock i direkt strid mot vad som uttalats från Göteborgs handelsinstituts styrelse. Den framhåller nämligen beträffande kommerskollegii yttrande, »att en del föreskrifter däri föreslagits, som inkräktade på läroanstalternas fria bestämmanderätt och att, därest befattningen med de fasta lärarnas tillsättning icke skulle tillkoma lokalstyrelserna, densamma likväl icke borde överlämnas åt kommerskollegium». Jag anser, att, på grund av den framgångsrika verksamhet, som denna styrelse kan berömma sig av, man bör fästa en mycket stor vikt vid dess uttalande. Det har nämligen just tack vare en intresserad ledning och tack vare, att där funnits män, som stått i livlig kontakt med det praktiska livet och i de praktiska yrkena förvärvat erfarenhet, varit möjligt för detta institut att nå den utveckling och fylla den uppgift, som det hittills har gjort.

Jag skall också be att få framhålla ett yttrande just av denna styrelse beträffande de enskilda handelsskolorna. Det framhålles nämligen av styrelsen för en statsunderstödd skola av så erkänd rang som Göteborgs handelsinstitut, att den i motsats till kommittén yrkar, att staten borde understödja de redan existerande handelsskolorna i stället för att experimentera med inrättandet av nya skolor. Jag tror för min del, att det icke vore lyckligt, om vi, när denna sak tager fastare former, alldeles skulle se bort ifrån den verksamhet, som de enskilda handelsskolorna utav den mindre arten hittills ha utövat, och underskatta de uppgifter, de säkerligen även framdeles komma att fylla. Det är nämligen så, att icke alla unga män, som skola gå ut i det praktiska livet, ha vare sig den tid eller de medel till sin disposition,

*Ang. handelsundervisningsanstalter.*  
(Forts.)

Ang. handelsunder-  
visnings-  
anstalter.  
(Forts.)

som krävas för att gå igenom de större instituten. I sådana fall fylla dessa mindre skolor eu mycket viktig uppgift. Och förhållandet är, att det många gånger från just dessa mindre skolor ha utgått män, som varit pionärer var och en på sitt område och som genom sin duglighet skapat sig en ställning och bragt handel och industri framåt. Vi böra alltså icke förbise den betydelse, som dessa mindre skolor hava. Det har för resten framhållits av en så erfaren man som Carnegie, att det är av mycket stor betydelse för unga män, som skola danas till det praktiska livet, att de kunna gå ut vid *tidiga* år. Men detta är icke alltid förenligt med att genomgå de på grundligare undervisning fotade skolorna, utan det är just de mindre skolorna, som där sätta dem i tillfälle att förvärva nödig kunskap och göra det möjligt för dem att med utbildningen för handelsyrket även förena övning i det praktiska livet. Man kommer tidigare till utövandet av praktisk verksamhet på sådant vis, än vad som sker eljest.

Jag skall även be att få framhålla, att i England, som är världshandelns förnämsta land, bedrives handelsundervisningen till huvudsaklig del med privata, icke statsunderstödda handelsskolor. Om vi nu i vårt land, där vi ju icke ha sådana resurser att förfoga över, nödgas hänvända oss till staten för att få bidrag, så skola vi dock vara försiktiga, så att vi icke beröva dessa skolor den nerv, som ligger i det tillförande av erfarenhet, som kommer från det praktiska livets män, utan vi skola till det helas gagn tillgodogöra oss densamma. Vi skola icke släppa kontakten med det levande livet på handelns område.

Med detta uttalande till protokollet ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Sommelius: Herr talman, mina herrar! Jag hade egentligen icke tänkt ytra mig i denna fråga, men då herr Lithander uppträdde i densamma, så anser jag mig icke böra underlåta att också säga några ord i ärendet.

Under de många år, som jag haft tillfälle att arbeta inom handel och industri, har jag naturligtvis också kommit i beröring med en massa människor, som arbeta i dessa näringar, såväl stora som små. Jag har också sett, under vilka mödor och vedernödor dessa människor arbeta. Det finnes kanske ingen annan samhällsklass i vårt land, som har att bära så stora risker i sin verksamhet som handelskåren och industriidkarne. Visserligen är det sant, att många af dem kunna uppnå ganska betydande och aktningvärda poster i sin verksamhet, men om man hade till sitt förfogande någon statistik över alla dem, som misslyckats på handelns och industriens område, så kunna herrarna vara övertygade om, att man skulle komma till ett mycket nedslående resultat. Det är nämligen så, att om eu köpman af ekonomiska motgångar icke längre kan bedriva sin ekonomiska verksamhet, så faller han och kan sällan resa sig. En statens tjänste- eller ämbetsman får, om han råkar i konkurs, ett par månaders tjänstledighet, och därefter är han återigen uppe i samma ställning. Men en köpman, som fallit, är och förblir hela sitt liv igenom slagen. Detta är ett beklagligt förhållande, som berört mig vid många olika tillfällen, och jag har ofta sökt efter

anledningen till dessa förhållanden, såvitt de avse köpmäns risker och farligheter. Jag tror, att en av de betydligaste och mest verkande anledningarna är den omständigheten, att köpmannakåren saknar tillräckligt underlag av kunskaper för sin verksamhet. Oftast är det fattiga pojkar, som kastats ut i verksamhet och fått plats i butiker och kontor, men aldrig fått någon undervisning om vare sig köpmannamoralen eller sättet att sköta affärsverksamheten. Jag trodde därför en gång, att det var nödvändigt, att något gjordes för att i någon mån avhjälpa bristerna i undervisningen, och jag var på min tid med om att åstadkomma ett handelsinstitut i min hemstad. Jag tror, att man kanske därvid började litet för högt, då man försökte åstadkomma ett handelsinstitut med kurser, liknande dem vid handelsinstitutet i Stockholm och Göteborg. Och jag ber få säga, att jag kan icke annat än uttala mitt stora beklagande över, att utskottet med avseende på handelsundervisningen alldeles glömt bort just de små skolorna, som börja nerifrån med sitt upplysningsarbete, dessa handelsskolor och handelsaftonskolor, som blivit av handelsundervisningskommittén rekommenderade och sedan av kommerskollegium fastslagna såsom praktiska. Jag tror, att det är ett ofantligt missgrepp och stor underlåtenhet, som i det avseendet gjorts av utskottet. Kommerskollegium och likaså statsrådet och chefen för finansdepartementet ha föreslagit ett belopp av, såvitt jag minnes rätt, 203,000 kronor, och detta belopp har nu utskottet minskat till 86,500 kronor, således med 116,500 kronor. Om jag nu frågar här, om denna kår, köpmanna- och industriidkarekåren, inräknade alla, som arbeta i dessa näringar, har någon större betydelse för vårt lands utveckling, tror jag, att envar skall svara, att den har kanske större betydelse inom vårt ekonomiska liv än någon annan yrkesgrupp. Och det är ju egentligen på vårt ekonomiska liv, som hela landets utveckling beror, och man får icke neka till att just från denna köpmanna- och industriidkarekår har det ständigt utgått betydelsefulla initiativ, och det har också inom densamma visats ovanliga prov på företagsamhet. Då må man med skäl fråga sig: Varför är man då så njuugg i vårt land mot handelsundervisningen? Varför har man icke råd att lämna mer än 86,000 kronor till denna undervisning? Jag frånräknar då det anslag på 30,000 kronor, som beviljats tidigare av Riksdagen till handelshögskolan i Stockholm. Jag vet icke och känner icke anledningen, men det synes mig, att då staten har råd att så rikligt offra till undervisningen åt statens ämbets- och tjänstemän, åt vetenskapsmän, åt ingenjörer, åt skogsvårdstjänstemän, lantbrukare, åt jag vet inte allt vilka yrkesgrupper, vilka alla jag i allra högsta grad vill gratulera till den statens frikostiga omvårdnad de i detta hänseende åtnjuta, så borde staten också kunna ägna någon omsorg åt handelsundervisningen, som jag anser, att mau bör ställa väl lika högt som någon annan undervisning. Här bjudes emellertid endast 86,000 kronor såsom ett stöd åt handelsundervisningen i vårt land.

Innan jag går vidare, vill jag också erinra om, att jag tror, att det vore av allra största betydelse, om från statens sida man kunde underlätta att alltför starkt ingripa i handelsundervisningen, såsom här av kommerskollegium blivit föreslaget. Kommerskollegii inlytande över

Ang. handelsundervisningsanstalter.  
(Forts.)

densamma skulle enligt min uppfattning bliva alltför behärskande, och jag tror därför, att det vore av vikt, att man toge i övervägande möjligheten att bibehålla de ursprungliga styrelserna, under vilka dock den privata handelsundervisningen hittills utvecklats på ett efter min mening mönstergillt och om intresse vittnande sätt. Jag skulle därför kunna tänka mig, att organisationen kunde ordnas på det sätt, att ett par nya ledamöter av staten insättas i dessa styrelser, men jag skall icke vidare inlåta mig på denna sak, ty det förstår herr statsrådet och chefen för finansdepartementet lika bra som någon annan, och jag är övertygad om, att om man gör ett uttalande därom vid detta tillfälle, kommer det nog säkert att prövas, huruvida det skulle kunna på något sätt ordnas så, att handelsundervisningen fortfarande finge utvecklas fullt fritt och att samma privata intresse som förut fortfarande måtte komma denna undervisning i vårt land till del.

Då jag nu har uttalat dessa åsikter i frågan, kan jag icke heller underlåta att formulera ett uttalande med avseende på den njugghet, varmed man behandlat handelsinstitutet i Hälsingborg, som, såvitt jag vet och förstår, dock har fyllt sin plats på ett jämförelsevis tillfredsställande sätt — statens inspektör har ju icke heller underlåtit att giva detta institut de amplaste lovord för dess verksamhet.

Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet säger på sid. 163 i statsverkspropositionen på sjunde huvudtiteln:

»Av den förebragta utredningen över handelsundervisningen i vårt land synes mig framgå, att nämnda undervisning, trots vissa goda ansatser, nått en ganska ringa utveckling. Från det allmännas synpunkt gäller det därför att söka befrämja denna utveckling närmast på det sätt, att hindren för densamma undanröjas.»

Även handelsundervisningskommittén och kommerskollegium ha pekat på, att den undervisning, de högre handelsinstituterna erbjuda, icke i önskvärd grad anlitas av dem, som ämna sig in på affärsbanan.

Det synes då vara ett något egendomligt sätt att befrämja utvecklingen genom att åt ett redan i gång varande välrenommerat handelsinstitut, om vilket Kungl. Maj:ts egen inspektör intygat, att det varit med om att i verksam män bidra till den högre handelsundervisningens utveckling i vårt land, föreslå ett så ringa stöd, att dess verksamhet därigenom blir kanske omöjliggjord. 3,000 kronor för närmare ett 50-tal elever (institutet har i år 47 och hade förra året 46 elever) är icke en tredjedel av vad de andra instituten få för motsvarande antal. Göteborgs elevantal förra läsåret var 186 och det får högst 40,000 kronor. Schartaus var 153 och det får 30,000 kronor, Malmö var 38 och det får 15,000 kronor.

Stockholms, Göteborgs och Malmö institut hade alltså sammanlagt 376 elever förra läsåret. Hälsingborgs instituts elevantal då, 46 stycken, är mer än  $\frac{1}{8}$  av alla de andra institutens sammanlagda, och av alla de lärjungar i hela vårt land, som åtnjuta högre handelsundervisning, beredas mer än 10 % denna undervisning vid Hälsingborgs högre handelsinstitut.

Mer än 10 % av hela totalsumman lärjungar måsts ju anses för en så pass betydande del, att man icke bör negligera densamma, samtidigt som man talar om, att totalsumman är för liten och bör ökas.



Det har talats om som ett glädjande tecken, att köpmännen börjat få mer blick än förut för handelsundervisningens betydelse, att deras intresse för denna undervisning stigit. I känsla av bildningens betydelse för handelsståndets höjande, moraliskt, kulturellt och fackligt, ha de ägnat tid och krafter och pengar för att få i gång goda utbildningsanstalter och därigenom trott sig göra en god gärning. Både Handelshögskolan och alla högre handelsinstitut ha startats och drivits fram av köpmännen själva med egna och kommunala medel. När sedan utvecklingen kommit därhän, att det är uppenbart, att den ifrågakvarande utbildningsanstalten gör verklig nytta, kunna de med rätta fordra att i sin osjälviska verksamhet stödjas av staten. Det stöd, som staten lämnar den viktiga handelsundervisningen, är fortfarande mycket ringa i jämförelse med den omsorg, som kommer andra grenar av undervisningen till del. Av statsutskottet föreslås i år, utom 30,000 kronor till Handelshögskolan, 40,000 kronor till Göteborg, 30,000 kronor till Schartau i Stockholm, 15,000 kronor till Malmö och 3,000 kronor till Hälsingborg. Alltså, om man frånräknar anslaget till högskoleutbildningen, en summa av 88,000 kronor.

Jag ber att i detta sammanhang få erinra om, att den lilla staten Schweiz under år 1903 givit ett anslag å 821,000 francs för sin handelsundervisning, och Finland — jag tror siffran gäller för år 1909 — 328,000 finska mark, samt Österrike ett belopp av 1,287,000 österrikiska kronor, detta under år 1910. Jämfört med dessa siffror måste dessa 88,000 kronor förefalla som ett skäligen obetydligt belopp.

Under sådana förhållanden tycks det nödvändigt, om man nu i enlighet med statsutskottets mening fortfarande skall lämna den lägre handelsundervisningen tills vidare utan allt stöd och icke heller för tillfället stödja något nytt högre handelsinstitut, att man åtminstone ser till, att man icke mister något av de redan sedan länge i gång varande högre instituten, som redan förut blivit understödda av staten.

Att låta ett av dem, Hälsingborgs, arbeta under till och med betydligt sämre ekonomisk ställning än förut, kan väl icke vara rätt och billigt.

Ingen har ifrågasatt att lämna det utan understöd. Att giva det understöd eller icke giva det understöd, därom är icke denna gång frågan, endast hur stort understöd det skäligen bör ha.

Finsministerns ord: »Däremot anser jag skäligt, att nämnda handelsinstitut fortfarande får som hittills komma i åtnjutande av ett understöd på 3,000 kronor», få väl tolkas så, att statsrådet anser, att institutet skäligen skall ha samma understöd som förut, men det blir i realiteten icke samma understöd som förut, om i enlighet med regeringens förslag terminsavgifterna skola sänkas. Därigenom kommer, som i motionen är påvisat, inkomsterna genom terminsavgifterna att minskas med 2,500 kronor. Därom borde väl alla kunna vara ense, att, om över huvud taget institutet skall stödjas av staten, det icke skall ställas ekonomiskt sämre av staten, än det blev ställt genom föregående Riksdags beslut. De 3,000 kronorna borde åtminstone tillökas med de 2,500.

Det är möjligt, att man hyser den uppfattningen, att konkurrensen mellan två närliggande institut i Skåne skulle skada handelsundervisningen på det ena eller andra stället. Men det är ju uppenbart,

Ang. handelsundervisningsanstalter.

(Forts.)

att konkurrensen icke kan skada undervisningens kvalitet. Tvärtom kan ju endast den, som har att bjuda god undervisning genom goda lärare, god vård av lärjungarna och goda lokaler vara konkurrenskraftig. Ur undervisningens och lärjungarnas synpunkt kan sund konkurrens endast gagna. Målsmännen för Hälsingborgs handelsinstitut beklaga sig icke heller över någon konkurrens. Får institutet endast ett billigt tillmötesgående av staten, kan man vara säker på dess framtid och utveckling. Varför skulle inte Malmö skolas ledning även vara det på sin, de, som skola understödjas av staten effektivare och som ligga i ett distrikt, som, åtminstone enligt vederbörandes mening, har större sannolikhet än Hälsingborg att lämna ett större antal lärjungar.

Även om det sägs, att vid ett större institut fasta lärare kunna insättas, men icke vid ett mindre, och att fasta lärare äro framhållna som ett önskemål för instituten, så låter detta sig lätt bemötas.

Även vid en skola med två klasser, fördelade på endast 2 avdelningar, är det lika lätt att skaffa fasta lärare. Engelska, tyska och svenska ha fullt tillräckligt med veckotimmar i två klasser för att bereda fullt tillräcklig tjänstgöring för ett språklektorat och bokföring, handelsräkning, stenografi, maskinskrivning, handelslära, fullt tillräckligt med veckotimmar för att det skall kunna inrättas en fast lärareplats i handelsämnen.

Det är dessutom lika dyrt, eller, om man i Hälsingborgs skola har endast 5,500 kronor, betydligt dyrare för staten att få dess 50-tal elever undervisade i Malmö eller annorstädes, under det att det för dessa elever själva är en betydande ekonomisk fördel att få undervisningen i Hälsingborg, och även en stor fördel ur uppfostringens synpunkt, enär det övervägande antalet av dem vid sina unga år kan få vistas i sina hem, vartill skall det då tjäna att söka driva det till ett institut i stället för två? Vi för vår del i Hälsingborg äro fullt tillfreds med de anslag, som lämnats åt de övriga instituten, och skulle icke vilja vara med om någon minskning för dessa, men vi skulle ha varit tacksamma mot statsrådet och utskottet, om man också velat ägna en tanke åt det prekära läge, vari Hälsingborgs högre handelsinstitut försättes. Vi ha blott krävt en liten smula uppmärksamhet även för det arbete, som nedlagts i Hälsingborg.

Jag ber nu kammaren om ursäkt, för att jag tagit tiden så länge i anspråk, men jag anser, att handelsundervisningen är av så stor vikt för vårt land, att man icke däråt kan ägna nog uppmärksamhet. Jag är också övertygad om, att det ringa understöd av 86,000 kronor, varmed man nu vill hugna handelsundervisningen, icke är på långt när vad man borde lämna den, och jag anser även, att man långt förut, redan för många år tillbaka, borde ha tänkt på att stödja denna undervisning. Jag upprepar även ännu en gång, att jag hoppas att statsutskottet måtte rätta det misstag, som utskottet begått, då det underlåtit att nu taga upp och lämna i sticket de två före lagna typerna: handelsskolan och handelsaftonskolan.

Herr talman, jag har icke något yrkande att framställa i ärendet, dock skulle jag helst vilja ansluta mig till reservationen. Emellertid tillåter jag mig att till ett annat år få återkomma och hoppas, att icke Riksdagen glömmet bort det institut, som för Hälsingborgs stad,

åtminstone för dess handel och näringar, har en icke ringa betydelse, så mycket mer som dess lärjungar till landets gagn spridas över hela Sveriges område.

Ang. handelsundervisningsanstalter.

(Forts.)

Härpå yttrade herr talmannen: Jag skall be att få fästa uppmärksamheten på, att det endast är punkt 1 mom. a), som är föredraget, men för att diskussionen må få röra sig även om det följande momentet, skall jag be att även få föredraga detta.

Sedan *mom. b)* nu blivit uppläst, anförde vidare

Herr Vennersten: Herr talman! I fråga om *mom. a)* ber jag att få lämna ett meddelande, som i skrivelse kommit mig till handa från Stockholms handelskammare med begäran om, att dess innehåll måtte kammaren delgivas. Jag anhåller sålunda om ursäkt, för att jag här nu tager kammarens tid i anspråk med att läsa upp denna skrivelse. Den innehåller följande:

»I statsverkspropositionen till innevarande års Riksdag har Kungl. Maj:t under punkterna 27 och 28 av sjunde huvudtiteln gjort vissa framställningar i fråga om handelsundervisningens ordnande, utmynnande i en begäran om statsunderstöd för handelsgymnasier, handelskolor och handelsaftonskolor. Såsom av den av Kungl. Maj:t framlagda utredningen framgår, ligger den principen till grund för Kungl. Maj:ts framställning, att ett direkt ingripande från statens sida i handelsundervisningens ordnande och organiserande nu bör ske på en gång över hela undervisningsområdet.

I sitt den 8 april avgivna utlåtande (nr 47) över Kungl. Maj:ts framställning har statsutskottet ansett sig böra till närmare prövning upptaga endast frågan om anslag till handelsgymnasierna. Beträffande anslagen till skolor av de andra typerna, liksom beträffande den princip, som ligger till grund för Kungl. Maj:ts proposition, har utskottet däremot ansett, att först sedan genom statens ökade understöd och kraftigare ingripande i övrigt den viktigaste av de föreslagna skoltyperna, handelsgymnasiet, fått sina utvecklingsmöjligheter för framtiden tryggade, synes tidpunkten vara inne att taga i övervägande i vilken omfattning och på vad sätt staten bör bereda jämväl de lägre undervisningsanstalterna sitt stöd, och föreställer sig utskottet, att därvid särskilt frågan om den lägre handelsundervisningens lämpligaste anordning i organisatoriskt hänseende kommer under omprövning.

Då, att döma av detta yttrande, statsutskottet anser, att frågan om den lägre handelsundervisningens ordnande bör kunna uppskjutas till en obestämd framtid, har Stockholms handelskammare icke velat underlåta att uttala sitt livliga beklagande över denna utskottets åtgärd, som synes vittna om en bristande förståelse för frågans betydelse.

Under årtionden har man klagat över att handelsundervisningen i vårt land varit behäftad med brister, som i sin mån menligt återverkat på den ekonomiska utvecklingen, och både av praktiska affärsmän och den nationalekonomiska vetenskapens representanter har det vid flera tillfällen betonats, att alltför litet gjorts för att giva vårt folk en lämplig fostran för arbete inom de praktiska yrkena. När då äntligen

Ang. handelsundervisningsanstalter.  
(Forts.)

denna viktiga fråga blivit av statsmakterna uppmärksammas och en kungl. kommitté utarbetat ett förslag, som, efter granskning av vederbörande korporationer och ämbetsverk, lägges till grund för en proposition av Kungl. Maj:t, anser sig det riksdagsutskott, till vilket ärendet remitterats, icke ens böra pröva varken principen eller detaljerna i det kungl. förslaget, utan ställer endast frågan på framtiden med hänvisning till en kommande prövning. För de representanter för näringslivet, vilka verkat för denna frågas framdrivande, kan det icke annat än kännas ytterst nedslående, om densamma nu skulle bliva på en obestämd framtid undanskjuten.

De korporationer, som i frågan uttalat sig, hava i regel särskilt betonat vikten av den lägre undervisningens snara ordnande. Sålunda skriver Stockholms handelskammare i sitt yttrande över handelsundervisningskommitténs betänkande, den 13 juni 1911: 'Vad som synes handelskammaren mest av behovet påkallat, är att en reglering av den lägre handelsundervisningen med det snaraste företages, ty med tanke på de otillfredsställande kunskaper i bokföring och i handels grunder, som våra småhandlare i allmänhet besitta, måste man anse en reform i detta avseende synnerligen önskvärd. Både med hänsyn till de enskilda affärernas skötsel och hela nationens ekonomi, är det av betydelse, att åtgärder vidtagas för ett höjande av det allmänna kunskapsmättet inom handels områden. Av den av kommittén förebragta utredningen framgår, att förekomsten av lägre handelsskolor i vårt land är synnerligen ojämn och långt ifrån tillfyllestgörande. Det är den bristen, som enligt handelskammarens uppfattning i första rummet bör fyllas. — Handelskammaren håller också före, att här föreligger ett allmänt samhällsintresse, och att det är statens och kommunens sak att understödja ingripa.'

Då handelskammaren fortfarande hyser samma uppfattning beträffande behovet av den lägre handelsundervisningens reglering, har handelskammaren velat vända sig till eder med hemställan, att ni ville verka för att Riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts proposition om anslag till handelsundervisningsanstalter eller att Riksdagen på annat sätt måtte skapa garantier för att den lägre handelsundervisningen blir inom en snar framtid genom statsmakternas ingripande på lämpligaste sätt reglerad».

Jag kan, herr talman, naturligtvis icke göra mig solidarisk med Stockholms handelskammare i alla de uttalanden, som här gjorts. De få stå för handelskammarens räkning. Men det är speciellt ett uttalande, till vilket jag fullt och helt kan ansluta mig, nämligen att det är den lägre handelsundervisningen, som nu i främsta rummet kräver tillgodoseende, och icke den, som statsutskottet i första rummet ägnat sin uppmärksamhet. Redan i trontalet bebådades, att man vid denna Riksdag hade att vänta förslag till handelsundervisningens höjande, och jag förmodar, att på många platser i vårt land den tanken väcktes, att det naturligtvis var detta primära krav på den lägre handelsundervisningens ordnande, som Riksdagen komme att få sig förelagt. Jag skall icke sätta mig till domare över, huruvida det förslag som kommit fram är lämpligt och sådant, att det måhända med vissa modifikationer kunnat antagas. Jag förmodar, att från statsutskottets

sida kunna framkomma upplysningar, som tydligare än statsutskottets utlåtande giva oss besked om, att vi omöjligt kunna antaga förslaget i dess nuvarande skick.

Under sådana förhållanden kan jag icke annat än beklaga, att denna fråga på detta sätt kommit i baklås. Det är bedröfligt, ty långt ut över hela vårt land har man trott, att nu skulle äntligen den dag komma, då man tillgodosåge behovet för den stora massan av dem, som behöva undervisning i handelskunskap. Jag skall icke framhäva den orts behov, som jag representerar, speciellt framför andra orters, då intresset härvidlag är fördelat över hela landet, men i våra bygder är befolkningen i stor utsträckning danad till köpmän, och jag är viss om, att om man tillvaratog denna, om jag så får kalla det, naturtillgång, skulle man därav kunna skörda ganska goda frukter för framtiden. Då nu utskottet icke säger något om, när vi skulle kunna tänka oss att få ett förslag på nytt — måhända har utskottet icke velat göra det — så har jag icke kunnat låta detta tillfälle gå förbi utan att tillkännagiva, att man i fråga om denna angelägenhet skulle på många håll se framtiden an med misströstan, om icke i dag från Riksdagens sida eller i Riksdagen gjordes något uttalande, som tydde på, att man ämnar med all skyndsamhet se till, att förslag om den lägre handelsundervisningens ordnande på nytt framlägges för Riksdagen i sådant skick, att det kan antagas. Det är för att giva uttryck åt denna mening, som jag, herr talman, utan att göra något yrkande, har tagit kammarens tid i anspråk.

Med herr Vennersten förenade sig herr *Lundström* i Göteborg.

Herr Starbäck: Herr talman, mina herrar! Frågan ligger ju för tillfället så, att här icke har fästs någon uppmärksamhet vid det förslag, som egentligen framkommit, utan efter vad jag kunnat uppfatta, så ha de talare, som uppträtt förut, huvudsakligen sysselsatt sig med frågan om den lägre handelsundervisningens ordnande, angående vilken ju statsutskottet ställt saken på framtiden. Nu skall jag be att få för min enskilda del säga, att jag i det allra väsentligaste delar särskilt den siste talarens syn på den lägre handelsundervisningen, och jag kan för min personliga del icke försvara statsutskottets utlåtande i det fallet. Men jag hade icke heller någon möjlighet att få fram någon särskild mening i detta fall, då jag ingalunda vill göra anspråk på att representera den fråga, som här är före för Andra kammarens överläggning. Emellertid vill jag tala om, att denna sak varit före i statsutskottet in pleno ett par gånger, och det förslag, som här är framlagt, är framsprunget från en av de allra främsta representanterna för just det område, som frågan rör. Det är av detta helt naturligt, att de medlemmar av statsutskottet, vilka icke på grund av sin ställning i samhället hade reda på dessa saker eller kunde anses ligga inne med särskilda förutsättningar att kunna bedöma dem, följde den paroll, som på det sättet gavs. För mig ställer sig saken så — precis som den siste ärade talaren sagt — att handelsundervisningens ordnande är ett ärende, som alltför länge uppskjutits, och om man ser på den undervisning, som ligger närmast till hands att jämföra

Ang. handelsundervisningsanstalter.  
(Forts.)

handelsundervisningen med, nämligen den tekniska undervisningen, så måste man med förvåning fråga sig, hur det är möjligt, att statsmakterna så länge ha givit denna undervisning, som berör ett så stort område som industriens område, så stort understöd och lämnat handelsundervisningen å sido. För mig har också därför, då denna jämförelse med den tekniska undervisningen ligger så nära till hands, saken ställt sig så, att jag ansett mig kunna hysa förhoppning om, att så småningom handelsundervisningen i vårt land skall ordnas efter ungefär samma riktlinjer, som nu den tekniska undervisningen är ordnad. Då detta för mig varit utgångspunkten vid bedömandet av frågan, så har jag också däri, att vi fått vår handelshögskola ordnad och nu handelsgymnasierna komma fram, sett liksom en finger-visning om, att det är den rätta vägen att gå uppifrån och nedåt, ehuru väl jag måste uppriktigt erkänna, att det egentligen endast varit en känsloräk och icke någonting, vartill jag kommit efter ett ingående studium.

Emellertid, herr talman, skall jag be att nu, efter denna lilla utvikning från ämnet för att förklara min egen ställning, i största korthet få yrka bifall till reservationen. Som herrarna finna, är skillnaden mellan statsutskottets majoritet och reservanterna den, att statsutskottets majoritet fordrar ett bidrag av  $\frac{1}{3}$  ifrån kommuner eller enskilda donationer för åtnjutande av statsbidrag, under det att reservanterna i likhet med Kungl. Maj:t vilja nöja sig med ett bidrag av  $\frac{1}{4}$ . Det torde ju lända, att denna skillnad i själva verket icke har så stor betydelse med avseende på frågan i dess helhet. Men i allt fall måste ett bifall till reservationen härvidlag understryka, att det är ett större intresse för denna undervisnings ordnande, än om man går med på statsutskottets förslag, varför jag, herr talman, även på den grunden skall be att få yrka bifall till reservationen.

Hr Lindberg: Herr talman! Det är ett ganska starkt klander, som av åtskilliga talare här riktats mot statsutskottet för den behandling, utskottet underkastat förslaget om handelsundervisningens ordnande. Jag skall till en början med några ord vända mig mot den ärade talaren på hälsingborgsbänken, som i sitt yttrande ansåg, att statsutskottet begått ett ofantligt missgrepp, när det icke velat taga hela det belopp, som är begärt till handelsundervisningens ordnande. Han går så långt, att han säger — efter att hava givit uttryck åt sin mening, att handelskåren är av synnerligen stor vikt och nytta för vårt land — att en handlande, sedan han en gång ramlat och gått i konkurs, är fullständigt under isen och aldrig kan resa sig mera. Det är ju ett gammalt bibelspråk, som säger, att den rättfärdige faller sju resor och står åter upp igen, och jag har sett och känt många både rättfärdiga och orättfärdiga handlande, som ha ramlat flera gånger, men stått upp igen och blivit mycket bättre karlar, sedan de rest sig upp för andra och tredje gången, än de voro i början.

Därmed är icke sagt annat, än att handelsundervisningen är av utomordentligt stor nytta och bör ordnas på ett för landet tillfredsställande sätt. Jag skall emellertid, då det särskilt av en annan talare gjordes anmärkning mot, att utskottet icke velat godkänna förslaget till ordnande av den s. k. lägre handelsundervisningen, redan

nu säga, att det har berott på, att utskottet ansåg, att den organisationsform, som var föreslagen för den lägre handelsundervisningen, icke var av den beskaffenhet, att man kunde rekommendera den till antagande, och det är därför, som utskottet förmenat, att med godkännande av de s. k. handelsgymnasierna skulle man bereda möjlighet för Kungl. Maj:t att vidare utveckla och påbygga handelsundervisningen för att slutligen komma till ett tillfredsställande resultat med avseende på ordnandet av även den lägre handelsundervisningen. Och då den ärade talare, som jag nu svftar på, nämligen herr Vennersten, även här uppträtt såsom ombud för Stockholms handelskammare, där samma handelskammare yttrar sig om utskottets behandling av denna fråga på sådant sätt, att den anser, att i utskottet har funnits bristande förståelse, skall jag be den ärade talaren, att han hälsar tillbaka till Stockholms handelskammare och säger, att i utskottet var verkligen en tid tal om, att man skulle fullständigt avslå den kungl. propositionen, därför att man ansåg eller tyckte sig finna, att det kommittéarbete, som Kungl. Maj:t har byggt på, var synnerligen dåligt, så att man ville ha en förnyad utredning i fråga om handelsundervisningen. Det är det svar jag kan lämna angående denna sak.

Vidare skall jag, då här av den siste ärade talaren och för övrigt även av andra yrkats bifall till den vid betänkandet fogade reservationen, som ju har vunnit bifall av flera av utskottets ledamöter, be att få säga, att jag icke anser denna sak vara av så synnerligen stor vikt. Det gäller, som herrarna torde finna, huruvida kommunerna skola bidra till dessa handelsgymnasier med  $\frac{1}{4}$  eller  $\frac{1}{3}$  utav det lämnade statsanslaget — det är endast det som det gäller, och det är icke av så synnerligen stor betydelse. De reservanter, som yrka på, att kommunerna skola slippa undan med  $\frac{1}{4}$  av statsbidraget, stödja sig i detta fall på Kungl. Maj:ts förslag, där samma belopp är föreslaget i den kungl. propositionen; men jag vill erinra om, att Kungl. Maj:t säger, att Kungl. Maj:t anser, att kommunerna skola bidra med *minst*  $\frac{1}{4}$ , och vi hade inom utskottet den uppfattningen, att Kungl. Maj:t därmed menade, att det icke skulle vara någon olycka skedd, ifall man ville gå längre med avseende på det kommunala bidraget. Nu har jag försökt att höra mig för litet med representanter för de kommuner, som det nu närmast är fråga om: Göteborg, Stockholm och Malmö, och jag har både från Malmö och från Stockholm fått försäkringar, visserligen icke försäkringar, som kunna sägas vara komna från vederbörande kommuner, men i allt fall från personer, som äro ganska gott initierade i dessa skolförhållanden, och från båda dessa håll förklarar man, ett det spelar absolut ingen roll i närvarande stund, därför att dessa kommuner redan bidra med större belopp, än nu är fråga om, ifall detta blir reglerat i enlighet med utskottets förslag. Vad det närmast kommer att gälla, är de skolor, som planeras för framtiden på andra platser. Det torde ju vara bekant, att det i mellersta Sverige är tanke på att inrätta även där någonstädes ett s. k. handelsgymnasium. Det är fråga, om det skall förläggas till Örebro, till Norrköping eller om det skall förläggas någon annorstans. Det är där, som det kommer att spela den största rollen, om det kommunala bidraget skall utgå med  $\frac{1}{3}$  eller  $\frac{1}{4}$ . Ingresset är stort, efter vad man kan förstå, för att få till stånd sådana

Ang. handelsundervisningsanstalter.  
(Forts.)

Ang. handelsunder-  
visnings-  
anstalter.  
(Forts.)

handelsgymnasier, och det har kommit till vår kännedom, att redan i Örebro på privat väg lär vara tecknat 34,000 kronor såsom en grundplåt eller garanti för en sådan skolas uppförande; och jag tror verkligen, att om man ville vända sig till dessa platser, vare sig det nu skall vara Örebro eller Norrköping, och fråga dem, om de vilja ha statsbidrag med det villkor, som statsutskottet har fäst därvid, nämligen att såsom kommunalt bidrag skall lämnas ett belopp, motsvarande  $\frac{1}{3}$  av statsbidraget, eller om staden hellre vill avstå från bidraget och låta skolan byggas annorstädes, jag tror — säger jag — att man då skall säga på båda dessa ställen eller på vilketdera som helst av dem, att vi vilja utfästa oss att lämna  $\frac{1}{3}$  av statsbidraget, om vi blott få skolan. Nu tror jag, att man kan försvara även den andra ståndpunkten. Jag skall icke lägga mig så hårt i selen för vilket beslut man skall fatta, men i utskottet har, såvitt jag kan förstå, beslutets fattande letts av den principen, att om man låter kommunerna vidkännas ett belopp, motsvarande  $\frac{1}{3}$  av statsbidraget, så vidtager man därmed en åtgärd, som skulle i någon mån vara ägnad att göra kommunerna så försiktiga som möjligt vid skötandet av skolans ekonomi. Det vore kanske flera skolor att här yttra sig om, men jag blir kanske nödsakad att återkomma till detta ärende och inskränker mig därför till att för tillfället yrka bifall till utskottets förslag.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet friherre Adelswärd: Herr talman! Allt sedan den nu föreliggande frågan om handelsundervisningens ordnande varit under behandling, har jag haft den alldeles bestämda föreställningen, att en lösning på ett lyckligt sätt av denna fråga är av ett verkligt stort och betydelsefullt allmänt intresse. Det är ju av ingen förnekad, att denna gren utav yrkesundervisningen hittills hos oss varit, från statens sida sett, synnerligen styvmoderligt behandlad, och det har icke heller kunnat förnekas, att det är av betydelse, att de, som skola draga nytta av denna undervisning, få genom bättre undervisning grundligare yrkeskunskaper, än vad de kanske i flera fall nu ha, och jag har till och med ansett, att det kanske skulle vara av betydelse, att hela denna grupp av medborgare bleve socialt högre ställd genom grundligare kunskaper och genom mera framstående duglighet inom det yrke de utöva. Det har därför varit med verklig ledsnad, som jag funnit, hur osympatiskt hela denna fråga, om jag förstätt den rätt, blivit omfattad av statsutskottet. Det har glatt mig att höra, att flera representanter för handeln och för näringarna inom denna kammare haft samma uppfattning som jag, och ha menat, att denna fråga verkligen är av mycket stor allmän vikt och betydelse. Det har emellertid samtidigt förvånat mig att höra, huru den förste ärade talaren icke tycktes dela den uppfattning, som jag trodde vara allmän åtminstone bland näringarnas representanter. Han har ansett, att det icke skulle vara nyttigt, att staten utövade något större inflytande på denna undervisning. Han har dragit ut jämförelser med förhållandena i England, vilka jämförelser jag likväl visst icke kan finna ha någon giltighet, då ju statens förhållande till undervisningen i allmänhet i England är helt annorlunda i alla hänseenden än hos oss. Här har staten tagit hand om och understött alla slag



av undervisning på ett helt annat sätt, och jag kan för min del icke förstå, att det finnes något rimligt skäl, varför denna gren av yrkesundervisning skulle vara sämre lottad än andra. Man har just från den sida, som den förste ärade talaren representerar, så ofta klandrat det parti och den regering jag tillhör, att den icke skulle vilja göra tillräckligt från statens sida för handel och näringar. Jag kan under sådana förhållanden ännu mindre förstå, att, då nu en framställning har gjorts från regeringens sida i en fråga, där det synes mig alldeles givet, att det ankommer på staten att göra någonting för näringarna, man i detta fall icke med mera sympati har omfattat förslaget.

Förslaget omfattar, kan man ju säga, i stort sett två delar: frågan rörande den högre handelsundervisningen och frågan rörande den lägre handelsundervisningen, handelsskolorna och handelsaftonskolorna. Dessa senare ha, som vi redan veta, av utskottet ansetts böra ställas i andra rummet, dem vill man för närvarande icke göra något åt. Utskottet säger, att det är bättre att gå sakta fram och börja endast med understöd till de högre. Jag vill gärna biträda den meningen i allmänhet, att det är förståndigare att så småningom gå fram, när det gäller nya saker, men jag måste säga, att det synes mig vara för långt driven försiktighet, att man i detta fall icke skulle kunna gå så långt, som Kungl. Maj:t föreslagit och som i själva verket ju icke innebär annat än ett experiment, som naturligtvis kunde komma att så småningom ge anledning till förändringar.

Jag hörde med tillfredsställelse nyss uppläsa en skrivelse rörande speciellt denna sak ifrån en sådan sakkunnig institution som Stockholms handelskammare, som ju påvisade, att det skulle behövas, att den lägre handelsundervisningen blir omhändertagen av staten. Jag kan dock icke av utskottets utlåtande få den pessimistiska uppfattning, som Stockholms handelskammare tyckes ha fått. Jag vill nämligen icke tolka utskottets uttalande om denna sak i den riktning, att det skulle vilja, att denna fråga bleve uppskjuten till en obestämd framtid, utan jag vill gärna kunna tolka detta uttalande så, att icke statsutskottet har uttalat sig principiellt emot något åtgörande för den lägre handelsundervisningen, utan att man har allt skäl att komma fram ett följande år med ett nytt förslag i denna riktning, som måhända kan vara bättre, än det nuvarande är — det har ju gjorts en del anmärkningar i avseende på den organisation, som Kungl. Maj:t föreslagit.

Jag skall slutligen, herr talman, endast yttra mig om den förra delen av frågan, den, som rör den högre undervisningen, nämligen angående handelsgymnasierna. Utskottet har beträffande denna ställt sig mera välvilligt mot regeringens förslag. Vad beträffar då först antalet undervisningsanstalter, som skulle understödjas, har Kungl. Maj:t begärt, att understöd redan nu skulle beviljas för fem institut. Utskottet anser, att man nu bör inskränka sig till de tre redan förefintliga och låta till framtiden anstå med de två övriga, vilka Kungl. Maj:t föreslagit. Däremot är ju icke så mycket att säga. Det kan hända, att det kan vara bättre att besluta härom, sedan man med säkerhet vet, på vilka platser och i vilka kommuner man vill anslå

*Ang. handelsundervisningsanstalter.*  
(Forts.)

Ang. handelsundervisningsansälter.  
(Ports.)

medel till dessa handelsgymnasier för att kunna få det större statsanslaget.

Vidare har utskottet i ett fall helt och hållet avböjt Kungl. Maj:ts förslag, och ingen reservation finnes rörande den saken. Jag syftar på Kungl. Maj:ts yrkande, att anslag måtte beviljas för att kunna ge ett lönetillägg av 500 kronor till varje lärare. Jag beklagar, att icke ens en reservation har framkommit i det hänseendet. Jag har nämligen den uppfattningen, att om man tillmäter denna undervisning, såsom jag gör det, en stor allmän betydelse, kan det icke vara riktigt att ställa lärarna, de, som skola ansvara för denna undervisning, uti en sämre ställning än andra lärare på andra undervisningsområden, som icke äro, synes det mig, av större vikt än detta undervisningsområde. Det praktiska resultatet av detta måste helt naturligt bli, att det blir svårt att med framstående förmågor rekrytera den lärarkår, som skall ägna sig åt handelsundervisningen, då de se, att de äro tillbakasatta och att de anses såsom sämre — om jag så får uttrycka mig — då de skola nöja sig med sämre löneförhållanden än de andra. Resultatet blir, att de dugliga krafterna söka sig dit, där de kunna uppnå bättre levnadsvillkor, och vi löpa därigenom den risken, att vid handelsundervisningen komma att stanna mindre framstående förmågor, vilket naturligtvis måste bliva till skada för undervisningen.

Det synes mig emellertid icke finnas något hopp om att i detta fall kunna få en ändring i utskottets beslut, då icke ens en reservation här blivit avgiven, men jag har icke velat underlåta att påpeka även detta förhållande, då jag anser, att det är till skada för den sak det här gäller och minskar möjligheterna att vinna en god lösning av denna fråga.

Slutligen återstår frågan, om kommunerna böra bidraga med en tredjedel eller en fjärdedel, och utav samma skäl, som jag anförde beträffande andra punkter i denna fråga, kan jag icke annat än uttala den förhoppningen, att kammaren, för att vi åtminstone skola vinna så mycket som möjligt för denna sak, ville gå med på reservationen, så att det åtminstone för de skolor, som hädanefter skola upprättas på platser, där det icke finnes sådan förut, blir lättare att komma till stånd därigenom, att man icke fordrar större bidrag från kommunernas sida än en fjärdedel.

Herr Rydén: Herr talman! Jag förstår till fullo de bekymmer, som här ha uttalats utav en rad affärsmän över den behandling denna fråga har fått, och jag delar i stor utsträckning deras uppfattning härvidlag. Men jag kan icke neka till, att jag tror, att det icke är möjligt att på det utarbetade kommittéförlaget bygga en lösning av denna fråga. Det vill synas, som om denna kommitté hade haft för litet kontakt över huvud taget med hela vår skolorganisation och med de allmänna strävanden, som på det pedagogiska området göra sig gällande i våra dagar. Jag kan icke på annat sätt förklara, att detta kommitténs förslag exempelvis har kommit att bygga en handelsskola på en så abnorm grund som på grunden av en folkskolekurs, som är fördelad på 14 terminer, alltså sju år. En sådan organisation av folk-

skolan existerar icke i hela Sveriges rike mer än i ett enda samhälle, nämligen Stockholm. I hela det övriga Sverige är folkskolan organiserad med 6-åriga kurser. Nu går kommittén ut ifrån, att då dessa handelsskolor skola bygga på en sjuårig folkskolekurs, måste dessa springpojkar och affärsbiträden, som bara genomgått en sexårig kurs, underkastas tvånget att även gå igenom en förberedande kurs under ett år för att komma in i handelsskolan. Redan detta är någonting så fullkomligt absurt, att redan på denna grund hela denna bestämmelse måste anses oriktig.

Jag skall be att få framhålla en annan sida av detta kommittéförlag — nämligen i fråga om den lägre undervisningen — som enligt min uppfattning röjer precis samma brist på grepp på ämnet från kommitténs sida. Den har t. ex. inte på något sätt tänkt sig ordnandet av en övergång mellan handelsskolan och handelsgymnasiet. Vad är det för en skolorganisation i vår tid, som bygger upp tre olika skolyper, som icke ha någon förbindelse med varandra, utan så att säga sväva i luften vid sidan av varandra och som icke ens bygga på grundvalen av den bestående folkskolan? Hur kan man tänka sig, att dessa pojkar, som vid sidan av sina studier och före sina studier skola sköta arbetet inom en affär, skola kunna gå igenom förberedande kurser etc. för att komma in i dessa grundläggande och enklare handelsskolor? Det är orimligt att göra så, och när jag ser saken ur den synpunkten, kan jag icke finna, att kommittén haft det grepp på ämnet, så att man skulle kunna bygga en lösning av frågan om den lägre undervisningens ordnande på de principer kommittén haft.

Då jag förmodar, att efter de nederlag denna kommitté tvivelsutan kommer att lida här i kammaren — och därtill, det tar jag för givet, kommer man att bidraga från alla håll — andra personer komma att utses, som skola göra upp ett nytt förslag, vill jag uttala nödvändigheten av, att de icke på det sätt, denna kommitté gjort, ställa sig utanför kontakten med det stora arbete, som pågår inom folkskolans värld i våra dagar för att försöka ordna in folkskolan på praktiska linjer. Jag har själv deltagit i åtskilliga av de förarbeten, som gjorts på detta område, och jag representerar här i kammaren en stad, som har i detta hänseende åstadkommit ett stort arbete, vars resultat jag här icke hinner att närmare utveckla, men jag vill framhålla, att ifrågasvarande undervisnings ordnande *kan* ske genom kontakt med det reformarbete, som pågår inom folkskolan och som verkligen är fullt allvarligt och djupgående. Genom att stå i kontakt med detta arbete och genom ett samarbete med folkskolans män på detta område kan man komma till ganska goda resultat utan alltför stora apparater för de allra lägsta typerna av denna skola.

Jag har visserligen förklarat, att mina sympatier i denna fråga äro på de affärsmäns sida, som här varit uppe, men jag vill dock till försvar för statsutskottet säga, att det olyckliga ligger i kommittéförlaget, som varit sådant, att man icke kunnat bygga på det, varför vi, som stått på den sidan, som anser, att man dock måste tillgodose handelsundervisningen, måst ställa oss på den ståndpunkten att försöka rädda vad som räddas kunde, och då gällde det att rädda de gymnasier, som redan funnos, och för övrigt inskränka sig till att uttala en

Ang. handelsundervisningsanstalter.

(Forts.)

Ang. handelsundervisningsanstalter.

(Forts.)

förhoppning om att det nya förslaget om ordnandet av den lägre handelsundervisningen skulle komma att taga mera hänsyn till de pedagogiska synpunkterna och kraven.

Från statsutskottets majoritets sida har efter min uppfattning frågan verkligen fått en så ogünstig behandling, att jag förvånat mig däröver. Jag vill icke röja några stora utskottshemligheter, men jag kan tala om att först var hela avdelningen, som hade hand om frågan, inne på att afslå alltihop på grund av en egendomlig aversion, såvitt jag kan finna, mot hela saken. Sedan kom avdelningen in till utskottet med ett förslag, som enligt min uppfattning var så upp- och nedvänt i organisatoriskt hänseende, att vi, som voro vänner till saken, måste se till att få frågan undanskjuten, och då utarbetades på enskilt initiativ ett förslag, som hade som upphovsman en större affärsman inom statsutskottet, i vilket förslag man gick efter de linjer, som finnas angivna här i reservationen. Då lyckades verkligen samma mot själva saken ogünstiga majoritet i sista minuten, icke minst, vägar jag säga, på grund av att så många av de ordinarie ledamöterna i utskottet voro borta, få igenom ett majoritetsbeslut i enlighet med en av en utskottsledamot på en höft framkastad tanke, som gick ut på att beskära Kungl. Maj:ts förslag i fråga om bidraget till handelsinstitutet, så att man skulle fordra icke en fjärdedel, utan en tredjedel. För min del har jag icke kunnat biträda detta. För handelsinstitutet i den stad jag representerar, Malmö, är det likgiltigt, om man sätter det till en tredjedel eller en fjärdedel; Malmö stad och köpmännen där ha lagt ner så mycket på detta institut, att om herrarna också skulle tredubbla statsanslaget till institutet, gör det oss ingenting. På samma sätt förhåller det sig i Göteborg och Stockholm. Grosshandels-societeten i Stockholm ger så stora anslag till handelsgymnasiet här — och i Göteborg är det på samma sätt — att dessa institut äro beroende av, om det står en tredjedel eller en fjärdedel. Men jag kan icke vara med om, att man skall på detta sätt försöka sätta ett slags mindrevärdighetsprägel på handelsundervisningen i förhållande till annan undervisning. Nu ha vi, mig veterligen, ingen statsinstitution, intet statsläroverk, för vilket det finnes bestämt, att kommunerna skola bidraga med en tredjedel. Om man tänker sig, att det är fråga om att i en kommun upprätta ett handelsgymnasium, vad kräver man då av denna kommun? Jo, den skall bygga läroverkshuset och dessutom lämna ett bidrag till en tredjedel av omkostnaderna för denna anstalt, av vilken nyttan i bra ringa mån — om man undantar Stockholm, Malmö och Göteborg, där undervisningen verkligen mera direkt kommer dessa städers affärliv till godo — när det gäller de mindre städerna, kommer den staden allenast, som dock ensam iklätt sig kostnaderna, till del, utan även hela landsbygden, ja, flera kringliggande provinser. Är det verkligen rätt att under sådana förhållanden lägga så stora fordringar på denna stad som att fordra ett bidrag till en tredjedel till gymnasiet, när det icke i ringaste mån är fråga om att tillfredsställa ett lokalt behov, utan ett allmänt bildningsbehov, som finnes i vida kretsar omkring staden? Det är enligt min uppfattning icke riktigt, att man på detta sätt från statsutskottsmajoritetens sida försöker skapa för handelsundervisningen en undantagsställning, en

mindrevärdighetsställning i förhållande till våra övriga undervisningsanstalter i landet. Min uppfattning är den, att handelsundervisningen skall ställas vid sidan av den tekniska undervisningen, i fråga om vilken staten bär hela kostnaden och vederbörande kommun endast bekostar läroverkshuset, och det finnes icke rim eller reson för att man tillmäter det mindre betydelse ur samhällets synpunkt, att vi få dugliga köpmän än t. ex. dugliga ingenjörer.

Detta är min allmänna uppfattning av denna fråga, och därför har jag för min del icke velat vara med om, att man på detta sätt ogünstigt skulle behandla detta ärende från början till slut för att i sista minuten komma fram med nya och oriktiga fördelningsgrunder för bidragen av stat och kommun, fördelningsgrunder, som icke ha någon hemul i förevarande lagstiftning.

Jag ber alltså att få yrka bifall till reservationen.

Herr Lemke: Herr talman, mina herrar! Då redan tvenne utskottsreservanter, med vilka jag kommer att instämma, yttrat sig i denna fråga, skulle det kunna tyckas, att föga vore vidare att tillägga. Men då här uttalats ett så ovanligt starkt klander mot utskottet, för att det denna gång icke velat gå med på förslaget om den lägre handelsundervisningens ordnande och tillstyrka ett anslag till detta ändamål, skulle jag därom vilja säga några ord för att möjligen lugna de uppröda böljorna.

Herrarna ha läst utskottets motivering och kunna sålunda se i tryck, vad utskottet tänker, och man har även av den siste talarens anförande fått en liten inblick i utskottsinteriorerna. Då läget är sådant, att man icke ville och icke kunde gå fram på ordnandet redan i år av den lägre undervisningen och beviljandet av anslag därtill, förelåg det väl i alla fall inga skäl för, att man skulle vägra de anslag, som voro ifrågasatta till de högre undervisningsanstalter, *som nu redan finnas*, detta så mycket mindre som en del av dessa undervisningsanstalter verkligen befinna sig i ett brydsamt ekonomiskt läge. Jag vill nämna, hur saken ställer sig i den stad jag representerar. Visserligen har min bankkamrat sagt — och det är fullkomligt riktigt — att det kanske icke spelar så stor roll i Malmö, om det blir med en tredjedel eller en fjärdedel, som det kommunala bidraget skall utgå. Men det bör dock finnas gränser för de pretentioner, som kunna ställas på köpmannakårens och enskildas offervillighet liksom även på kommunens. Till Malmö handelsgymnasium har under de senare åren kommunen släppt till 55,000 kronor och av köpmän och enskilda medlemmar i handelsgymnasiets styrelse ha offrats bortåt 80,000 kronor. Det har gått så långt, att enskilda styrelseledamöter årligen satsat 600 kronor. Det säger sig självt, att något sådant icke kan fortgå, och då nu dessa högre handelsgymnasier finnas och utskottet icke gärna ansåg sig kunna av skäl, som blivit anförda, organisatoriska skäl m. m., redan nu gå med på den lägre handelsundervisningens ordnande och bevilja anslag till den, kan det icke finnas några skäl för att uppskjuta beviljandet av anslag till gymnasierna, då de så väl behöva dem. Jag tror, att man till sist kan säga ändå, att de allmänna åsikter, som här uttalats, borde kunna enas, och jag tror icke,

Ang. handelsundervisningsanstalter.

(Forts.)

att man behöver se så mörkt på saken, som en del talare gjort. Utskottet har icke ställt sig avvisande mot denna handelsundervisning, utan endast undanskjutit frågan om densamma på så kort tid som möjligt, och med de uttalanden, som gjorts från statsrådsbänken, samt det innehåll den kungl. propositionen har sammanställt med de kraftiga uttalanden, som här kommit fram från åtskilliga kammarledamöter, synes det vara tydligt, att uppskovet med den lägre handelsundervisningens ordnande icke kan bli långt. När vi alla äro eniga om de riktlinjer och principer, som i detta fall skola följas, så hava vi ju att hoppas det bästa. Det är alldeles klart, att även om man erkänner, att statsmakterna med stor frikostighet understött de undervisningsanstalter, som avse industri och näringar, nämligen den tekniska undervisningen, undervisning i skogshantering och i lantbruk — och detta hava statsmakterna gjort i riklig grad — så är dock det samhälleliga ekonomiska livet så ordnat, att därmed är icke mera än hälften av förutsättningarna för detta arbete utfört. Ty de ämnessvenner, som utgå från de nämnda undervisningsanstalterna och vilka skola ur råvara framställa produkter, hava icke gjort mera än halva arbetet. Sedermera kommer köpenskapens arbete, som består i distribuering och försäljning av varan. Det torde vara oemotsägligt, att de ämnessvenner, som skola sköta denna del av landets ekonomi, icke böra bliva sämre ställda än de förra med avseende på förutsättningar och kunskaper. Förrän dessa båda kategorier blivit jämställda i nämnda avseende, äro förutsättningarna för hela den ekonomiska byggnaden icke färdiga. Detta är en princip, som alla kunna ena sig om, och som här fått ett så kraftigt uttryck i kammaren, att jag tager för givet, att de, som nu se saken i svart, icke bort behöva bekymra sig mycket. Ty den lägre handelsundervisningen kommer snart att bliva ordnad, och det kan ju sålunda icke vara hinderligt, om man nu börjar i toppen.

Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr Lithander: Jag skall bedja att med anledning av herr finansministerns uttalande få säga, att mina anmärkningar avsågo att fästa uppmärksamheten på, att man bör iakttaga varsamhet, när det gäller att överföra ansvar, intresse och medverkan i en fråga sådan som denna från en styrelse, som består av praktiska män, till ett statens ämbetsverk. Jag tror, att man skall finna förståelse för den uppfattningen i det praktiska livet.

Mina exempel från England avsågo ingalunda, att vi skulle ordna våra handelsskolor på samma sätt som i England, då vi ju icke hava de ekonomiska förutsättningarna för att kunna göra detta, utan de avsågo blott att framhålla, att då vi nödgas anlita statens medverkan i ekonomiskt avseende, skola vi i allt fall icke släppa kontakten med de praktiska män hos oss, vilka liksom dylika i England medverkat till sakens framgång. Ty det lider icke något tvivel om, att icke deras medverkan är en av anledningarna till att man kommit så långt uti ifrågavarande avseende, som man i England gjort.

Jag ber vidare med anledning av herr finansministerns uttalande få framhålla, att viktigare än att få det »socialt högre ställt» synes

mig vara att få det *praktiskt högre ställt*, och det vinna vi icke, om vi i ringaste mån släppa kontakten med det praktiska livets män, som med intresse verkat i denna fråga.

*Ang. handelsundervisningsanstalter.*

(Forts.)

Herr Lindberg: Jag vet icke, om kammaren kände sig något särskilt påverkad av de dunkla antydningar, som min vän herr Rydén gjorde angående det enligt hans mening konstbesynnerliga förberedande arbetet i utskottet, som skulle vara någonting anmärkningsvärt. Det är, såvitt jag vet, första gången man använder en sådan taktik för att försvara en reservation och jag vet icke, om den taktiken är att rekommendera.

Jag vill dessutom säga, — vilket jag förut framhållit — att det icke är så mycket att bråka om, då det endast är en sextondels skillnad mellan mitt och herr Rydéns förslag. För övrigt tror jag, att herr Rydén är inne på orätt väg, då han vill jämföra handelsundervisningen med den tekniska undervisningen. Till de tekniska skolorna lämna kommunerna icke något bidrag utom fri lokal, och är det den vägen herr Rydén vill att vi skola gå, så kan jag förstå honom.

Varför jag begärde ordet var egentligen icke för att säga detta, utan för att säga, att jag glömde, då jag förra gången hade ordet, att upptaga ett yrkande, som gjordes av Hälsingborgs representanter med avseende på anslaget till Hälsingborgs handelsgymnasium. Med frågan om anslaget till Hälsingborgs handelsskola är det ett särskilt förhållande, som vi haft att behandla vid ett par föregående tillfällen. Hälsingborgs handelsgymnasium har redan vid föregående behandlingar här i Riksdagen kommit att intaga en särställning. För att få principen för förläggningen av handelsskolorna slutligen avgjord har utskottet förmenat, att det vore lyckligast att låta Hälsingborg stå på den ståndpunkt staden förut intagit och att sedermera låta Hälsingborg tävla med de städer, så nu äro påtänkta, nämligen Örebro, Norrköping och Gävle. Man har velat, att vid den slutliga uppgörelsen det skall bliva fullkomligt klart, om staten har någon fördel av att giva ett större anslag till Hälsingborgs handelsgymnasium eller icke. Det är detta, som varit den ledande principen för utskottet vid behandlingen av frågan om anslag till Hälsingborgs handelsgymnasium.

Jag har icke något vidare att tillägga i denna sak.

Herr Vennersten: Jag har med tacksamhet inhämtat av den förda diskussionen, att man vid nästa riksdag skulle kunna vänta ett nytt förslag om den lägre handelsundervisningens ordnande, och jag tror mig också hava förmärkt, att sympatierna i kammaren allmänt äro för, att så sker.

Jag ville, då jag förut hade ordet, icke i det sammanhanget göra något yrkande, men jag kan nu ansluta mig till dem, som yrkat bifall till reservationen, då jag i en sådan åtgärd ser ett främjande av förslaget om den lägre handelsundervisningens ordnande.

Jag skall slutligen bedja att få säga ett par ord med anledning av en liten kontrovers mellan finansministern och herr Lithander. Jag tror, att det vore ganska lyckligt, om vid ordnande av organisationen för den lägre handelsundervisningen man ville göra så, som jag tror,

Ang. handelsundervisningsanstalter.  
(Forts.)

att kommittén för den lägre tekniska undervisningens ordnande gjort, nämligen föreslå lokala styrelser, vilka få en så vidsträckt befogenhet som möjligt. Jag tror, att det vore lyckligt, om, såsom herr Lithander påpekade, man ställde denna undervisning i så nära kontakt som möjligt med det levande livet, och det sker bättre genom en decentralisering än genom en centralisation, såsom här tyckes vara meningen. Jag tror, att undervisningen skulle vinna på en decentralisering.

Jag skall bedja att få yrka bifall till reservationen.

Herr Wiklund i Brattfors: Herr talman! Det framhölls här av en talare på skånebanken i början av denna debatt, att den föreliggande frågan vore en stor och viktig fråga, och därutinnan torde litet var av oss kunna ge honom rätt. Det är en stor och viktig fråga, icke allenast så tillvida att det måste vara av behovet påkallat, att alla de, som vilja ägna sig åt det merkantila yrket, också skola få den utbildning, som därför erfordras, utan även därutinnan, att den ställer ganska stora krav på statskassan.

Här begäres av Kungl. Maj:t 203,000 kronor för ordnande av handelsundervisningen, och i sådant avseende föreslås inrättandet av handelsgymnasier, handelsskolor och handelsaftonskolor.

Nu har utskottet i viss mån velat bifalla, vad Kungl. Maj:t begärt, nämligen att inrätta handelsgymnasier på de platser, där handelsinstitut redan finnes, nämligen Stockholm, Göteborg och Malmö, samt åtminstone tills vidare bibehålla handelsinstitutet i Hälsingborg. Det är därför för mig nästan oförklarligt, huru ett så skarpt klander kunnat riktas mot utskottet, som i början av denna debatt skedde.

Vidare har ju utskottet föreslagit, att det tills vidare skall anstå med ordnandet av den lägre handelsundervisningen. Vad utskottet anför på sid. 2 i sitt utlåtande torde dock i någon mån kunna undanröja den farhåga, som somliga tyckas hysa, nämligen att det skulle dröja alltför länge, innan den lägre handelsundervisningen bleve ordnad.

Utskottet säger nämligen där: »Det torde emellertid kunna ifrågasättas, huruvida ett dylikt ingripande nu på en gång kan vara av omständigheterna tillräckligt motiverat. Försiktigast läser i varje fall vara att i denna fråga gå fram stegvis. I sådant hänseende håller utskottet före, att man nu närmast bör begränsa sig till vidtagande av verkamma åtgärder till befrämjande av utvecklingen av de slags undervisningsanstalter, som redan nu åtnjuta statsunderstöd. Sedan sålunda genom statens ökade understöd och kraftigare ingripande i övrigt den viktigaste af de tre föreslagna skoltyperna — handelsgymnasiet — fått sina utvecklingsmöjligheter för framtiden tryggade, synes tidpunkten vara inne att taga i förnyat övervägande i vilken omfattning och på vad sätt staten bör bereda jämväl de lägre handelsundervisningsanstalterna sitt stöd, och föreställer sig utskottet, att därvid särskilt frågan om den lägre handelsundervisningens lämpligaste anordning i organiskt avseende kommer under ny omprövning».

Det synes mig därför, att den fruktan, som här i kammaren uttalats för att man icke skulle vara villig att göra någonting för den lägre handelsundervisningen, är ganska överflödig.



Endast i ett afseende har utskottet icke varit enigt, nämligen i fråga om fastställande av det bidrag, som skall utgå från kommunerna. Utskottet har ansett, att kommunerna borde bidraga med en tredjedel av statsunderstödet, under det att reservanternas anse det vara tillräckligt med allenast en fjärdedel. Men nog bör det väl vara klart och tydligt, att det icke kan betraktas såsom en orimlig fordran, om man vill fastslå, att de kommuner, som få en dylik undervisningsanstalt, skola bidraga åtminstone med en tredjedel av statsunderstödet. Dessa kommuner erhålla i allt fall ett väsentligt stöd av staten för de undervisningsanstalter, hvarom här är fråga, och dessutom är det ju förenat med åtskilliga fördelar för en kommun att få en dylik anstalt förlagd till sitt område, dels genom de skatteobjekt, som komma att tillföras kommunen, och dels därigenom att alla de elever, som åtnjuta undervisning, komma att under skoltiden bosätta sig där. Det synes mig därför icke vara något orimligt att fastslå det belopp, som kommunerna skola lämna i bidrag, till en tredjedel av statsunderstödet.

Jag anser således, att det finnes goda skäl för vad utskottet hemställt, och anhåller, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr *Ström* instämde häruti.

Herr *Rydén*: Jag vill endast säga ett par ord. Ja vill betona, att detta rör icke de nu förefintliga instituten, ty det kommer icke i fråga, att man minskar anslagen till dem, utan de få de anslag, som de hittills fått. Men jag vill säga herr *Wiklund* i *Brattfors*: antag, att det är en stad, låt mig säga *Örebro* — antag, att det icke är affärsmännen, som hava en ledande ställning i stadsfullmäktige, och att dessa skola bedöma frågan om vad ett sådant handelsgymnasium skall kosta. Byggnaden belöper sig på 200,000 kronor eller 150,000 kronor. Det är det första. För detta skall staden ikläda sig kostnaderna. *Därjämte* skall den ikläda sig att betala  $\frac{1}{3}$  av statsbidraget. Vad får staden i utbyte? Jo, säger herr *Wiklund*, den får flera skattesubjekt. Det är tre lärare, som i högsta lönegraden, om alla äro i denna lönegrad, tillsammans få en inkomst av 15,000 kronor, för vilken de komma att i kommunalskatt betala, om man räknar med 6 kronor per bevillningskrona, 900 kronor. Det är vad dessa skatteobjekt äro värda för staden. För detta skall staden underkasta sig sådana uppoffringar. Det är klart, att i samhällen, där affärsmännen hava starkt inflytande och där det finnes en god kommunal allmänanda, betyder det icke så mycket. Men kom till ett samhälle, där affärsmännen äro tillbakaskjutna, där man har ungefär de synpunkter i detta avseende, som statsutskottets majoritet har visat sig hava, så vill jag säga, att de bördor, som påläggas detta samhälle, komma att anses ganska betungande.

Jag vill till slut fråga: vad är det för rättvisa i att jägmästarna utbildas fritt? Med avseende på dem är det icke fråga om elevavgifter, och inga kostnader påläggas kommunen. Vad är det för rättvisa i att jordbrukarna skola hava sin yrkesutbildning fritt? Staten betalar till och med betydande stipendier för deras utbildning. Vad är det för rättvisa i att sjökaptarna få sin utbildning bekostad av staten, utan att

Ang. handelsundervisningsanstalter.  
(Forts.)

därvidlag några kostnader påläggas kommunerna? Vad är det för rättvisa i att staten gör detsamma beträffande ingenjörer o. s. v. — vad är det för rättvisa i detta, när en annan stor viktig grupp av näringsidkare, nämligen handelsvärlden, skall intaga en undantagsställning? Det blir dessa bördor på kommunerna, som komma att verka hinderligt för utvecklingen av handelsundervisningen. Det skall väl vara någon rättvisa med avseende på de olika grupperna av medborgare, vilken ställning de än må intaga.

Herr Lundström i Göteborg: Jag har redan genom mitt instämmande i herr Vennerstens anförande markerat min allmänna ståndpunkt i denna fråga, men det förekom från statsrådsbänken ett yttrande, som hittills icke blifvit emotsagt, och som förefaller mig icke böra stå oemotsagt i kammarens protokoll, då denna diskussion är till ända. Till min stora förvåning hörde jag nämligen, att från statsrådsbänken partinamn nämndes och partisynpunkter blandades in i denna fråga, vilken förefaller mig åtminstone vara alldeles höjd över sådana synpunkter. Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet antydde gentemot min bankkamrat och partivän, som yttrat sig i denna fråga, att det förvånade honom, att de näringsvänliga högerrepresentanterna reste några svårigheter eller voro avoga mot det förslag, Kungl. Maj:t nu hade framkommit med. Nej, det är så långt därifrån, att han såväl som jag i stället skulle vilja säga, att det är farligt, om staten vid sitt understödjande af handelsskolorna lägger sin hand alltför tungt på desamma, så att de enskilda kommunernas och de enskilda mecenernas intresse för skolorna minskas. Om man säger detta, innebär det ingalunda någon som helst avoghet mot det kungl. förslaget, utan tvärtom ett försök att på en punkt söka i någon mån påvisa möjligheten av en förbättring av detsamma. Jag tror, att det icke skulle vara för någon så kärt som för de näringsvänliga högerrepresentanterna i denna kammare att kunna yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Att så emellertid icke *kan* ske, hava vi fått höra från såväl statsutskottsmajoriten som från reservanterna, och det beror, såsom vi hörde, på att förslaget i dess nuvarande form icke har förebragt en sådan utredning och icke föreligger så, att det över huvud taget är möjligt att antaga detsamma. Det är redan andra gången under loppet av ett par veckor, som de näringsvänliga högerrepresentanterna af dylika skäl icke kunna, huru gärna de än ville det, yrka bifall till ett Kungl. Maj:ts förslag. Men, herr talman, detta är väl dock icke dessa representanters fel.

Herr Thorsson: Jag kunde icke neka mig att begära ordet, när den siste talaren sökte föra in denna fråga på valpolitikens område. Jag trodde, att vi skulle kunna behandla detta ärende utan att man skulle lägga den synpunkten på saken. Ehuru jag varit med om det förberedande stadiet av denna frågas behandling, har jag aldrig haft för avsikt att attackera vare sig regeringen eller någon annan, som kan vara intresserad av denna frågas lösning, utan jag har sökt att sakligt sätta mig in i deusamma. Då kom jag till det resultatet, att det för närvarande icke vore möjligt att biträda förslaget annat än i fråga om gymnasiestadiet, och att frågan om de båda andra slagen av

skolor, huru nödvändiga de än äro, ändå icke för närvarande kan vinna sin lösning. Jag skall gärna även från min utgångspunkt förena mig i den samfälliga anhållan till regeringen, att vi snarast möjligt få en skolplan på detta område, som kan lösa frågan om den lägre handelsundervisningen på ett bättre sätt, än som nu är förhållandet, men jag är av alldeles motsatt åsikt mot den siste talaren och för övrigt flera andra som gjort sig till talesmän för att staten skall betala, men att man skall låta ledningen vila hos de enskilda samhällenas stödjepelare. Jag tror, att det är rimligt, att när staten skall betala, skall staten hava tillräckligt att säga till om även i fråga om den lägre undervisningen, och därför tror jag, att om man kräver statskassans ingripande, får man också tolerera det inflytande, som statsmakten har rätt att fordra.

Jag har icke varit med vid frågans slutliga behandling, men det får jag säga, att när utskottet har stannat vid det förslag, som det nu har kommit till, nämligen angående sänkning av avgifterna för eleverna från 200 till 150 kronor, kan jag icke på några villkor gaska upp mig i fråga om skillnaden mellan en  $\frac{1}{4}$  och  $\frac{1}{3}$  i så hög grad, som min partivän har gjort, ty skulle jag följa hans resonemang, skulle jag yrka fullständigt avslag på det hela och yrka på att staten skall betala alltsammans precis på samma sätt, som den betalar till den tekniska undervisningen.

Jag tror även, att genom ett bifall till statsutskottets förslag räcker handelsundervisningen ett så kraftigt handtag i fråga om dess utveckling, att de, som beröras av detsamma, icke böra hälsa Riksdagens beslut, om det skulle gå i denna riktning, alltför ogynnsamt. Jag tror även att ett bifall till statsutskottets förslag icke bör betecknas såsom en ovänlighet mot handelsundervisningen.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet friherre Adelswärd: Jag vill endast säga ett par ord för att rätta ett missförstånd hos den näst siste talaren med avseende på mitt yttrande. Jag uttalade icke något som helst klander mot att man från det håll, där man har intresse för att statsmakten skall verka för näringarnas befrämjande, icke godkänt Kungl. Maj:ts proposition, utan jag uttalade min förvåning över att man från det hållet icke hade visat större intresse för handelsundervisningen.

Herr Vennersten: Jag vill blott gentemot herr Thorsson påpeka, att vi tillämpat detta system med lokalstyrelser ganska länge i fråga om våra tekniska elementarskolor, och detta, såvitt jag vet, med stor framgång. Det skulle mycket förvåna mig, om Riksdagen frånträdde denna goda form för samarbete mellan teori och praktik.

Herr Persson i Norrköping: Jag skall be att gentemot min partikamrat från Ystad få framhålla, att det väl icke lär vara av så ringa betydelse, huruvida man stadgar, att den kommun, där en handelsskola är förlagd, skall betala  $\frac{1}{3}$  eller  $\frac{1}{4}$  av det belopp, som motsvarar statsunderstödet. Han ansåg för sin del, att om man skulle gå med herr Rydén, borde man yrka på att staten skall betala allt. Välan,

*Ang. handelsundervisningsanstalter.*  
(Forts.)

Ang. handelsunder-  
visnings-  
anstalter.

(Forts.)

men när det ännu icke föreligger ett sådant förslag, är det väl rimligt, att man söker hålla sig vid  $\frac{1}{4}$  såsom kommunens bidrag, hellre än att gå ända upp till  $\frac{1}{3}$ . Jag ber att för mitt vidkommande bestämt få ansluta mig till det förslag, som reservanterna hava förelagt.

Vad den saken beträffar, att de städer, där handelsgymnasier äro förlagda, skulle förtjäna så mycket i skatteväg, håller detta påstående givetvis icke streck, om man jämför dessa skatteinkomster med de utgifter, som äro förenade med gymnasiets förläggande dit, även om bidraget, såsom jag hoppas, blir blott  $\frac{1}{4}$  gentemot statens. Handelsgymnasierna skola ju lämna undervisning åt elever icke blott från det samhälle, där skolan är belägen, utan även från ett större område där omkring, och därav inses lätt det orättfärdiga i att alltför mycket belasta just den kommun, inom vilken skolan är förlagd.

Jag ber att få yrka bifall till reservanternas förslag.

Häruti instämde herr *Nilsson* i Kristianstad.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid punkten fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den senare propositionen. Då votering emellertid begärdes, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande voteringsproposition:

Den som vill, att kammaren, med avslag å statsutskottets hemställan i punkten 1:o) av utskottets förevarande utlåtande nr 47, bifaller den vid punkten fogade reservationen, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Omröstningen utföll med 85 ja, men 106 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

*Punkten 2.*

Utskottets hemställan bifölls.

§ 8.

Vidare förekom till behandling statsutskottets utlåtande, nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående vissa utgifter för kapitalökning, i vad angår civildepartementsärenden, samt i ämnet väckta motioner.

*Punkten 1.*

Utskottets hemställan bifölls.

*Punkten 2 a).*

Lades till handlingarna.

Härefter föredrogs *punkten 2 b)*, angående uppförande av ny *Ang. ny posthusbyggnad i Norrköping.* och anförde därvid:

Chefen för civildepartementet herr statsrådet Schotte: Herr talman! Under denna punkt har utskottet gjort ett uttalande med avseende å önskvärdheten av en undersökning rörande förflyttning av postdirektionen i östra distriktet från Linköping till Norrköping. Jag skall i anledning därav be att få lämna ett par meddelanden. Frågan om östra postdirektionens förläggning har så sent som 1911 varit föremål för Kungl. Maj:ts prövning, i det Kungl. Maj:t den 27 mars 1911 förordnat, att postdirektionen skulle från och med den 1 oktober samma år flyttas från Stockholm, där den då var förlagd, till Linköping. Postverket förhär å denna sista ort för närvarande lokal enligt kontrakt, som gäller till den 1 oktober 1917. Hyran utgör 3,750 kronor pr år. Det östra postdistriktet omfattar efter ingången av 1910 Kalmar, Jönköpings, Östergötlands och Gottlands län samt har undergått en viss förskjutning i samband med förflyttningen, därigenom att Kalmar södra länsdel, d. v. s. Kalmar södra landstingsområde, förlagts dit, varemot Södertörn i Stockholms län tagits därifrån från och med 1910.

Vad den ekonomiska sidan av saken angår, som utskottet väl huvudsakligen fäst sig vid, så är hyran, som jag nyss nämnde, 3,750 kronor pr år i Linköping, medan postverket beräknar att för de lägenheter, som skulle uthyras i det nya posthuset i Norrköping, tillgodogöra sig c:a 7,600 kronor. Det skulle således närmast för statsverket bli en förlust genom att anordna de lokaler i Norrköping, som annars skulle uthyras, till postdirektionslokaler. Det beror emellertid närmast på vad Norrköpings stad kan göra för erbjudande under byggnadstiden, om man kan göra något åt saken, och jag skall naturligtvis i anledning av utskottets uttalande göra den utredning, som kan finnas önskvärd, men jag har velat framhålla, att Kungl. Maj:t torde vara bunden vid Linköping till 1917 och att, såvitt man nu kan bedöma, inga särskilda ekonomiska fördelar tala för förflyttningen, på samma gång som jag vill meddela, att generalpoststyrelsen vidhåller, att Linköping med hänsyn till kommunikationsförhållandena och ur postal synpunkt är den lämpligaste distriktsorten.

Herr Ekman: Herr talman, mina herrar! Då herr statsrådet och chefen för civildepartementet nyss utlovade att underkasta denna fråga en noggrann prövning före dess avgörande, behövde man kanske icke i anledning av detta anförande från statsrådsbänken mycket uppehålla sig vid denna sak. Då emellertid herr statsrådet särskilt

Ang. ny post-  
husbyggnad i  
Norrköping.  
(Forts.)

underströk, att det ur ekonomisk synpunkt kanhända vore tvivelaktigt, om det vore förenat med någon fördel att göra en sådan förflyttning av postdirektionen till Norrköping från Linköping, som statsutskottet här ifrågasatt, vill jag tillåta mig att i sammanhang med detta påpeka, att man för postverkets egen räkning därigenom skulle komma att använda en del av de nya lokalerna i Norrköping, som eljest äro avsedda att uthyras. Men i sammanhang med ett beslut om förflyttning av postdirektionen från Linköping till Norrköping kan med en mycket stor till visshet gränsande sannolikhet framhållas, att under den tid, posthuset i Norrköping ombygges, man kan få på för statsverket synnerligen förmånliga villkor upplåtna de lokaler, som under ombyggnadstiden för postens expeditioner krävas, något, som icke kan stå till buds, om det icke beslutas en överflyttning av postdirektionen till Norrköping.

Vid prövning i statsutskottet av denna fråga har man icke kunnat undgå att finna, att det härskat stor planlöshet i fråga om förläggningen av postdirektionen. Vid den decentralisation av postförvaltningen, som skedde på 1890-talet, förlades postinspektionen till Norrköping. Redan några år därefter förflyttades den till Stockholm, och, såsom herr statsrådet påpekade, år 1911 flyttades den till Linköping, utan att man åtminstone i statsutskottet har kunnat finna några tungt vägande skäl, varför den då förlades till Linköping i stället för till Norrköping. Nu anser statsutskottet det vara klokt, att den byggnad, som är ifrågasatt att uppföras på det gamla posthusets tomt i Norrköping, uppföres i den utsträckning, som i propositionen föreslagits. Men därvid uppkommer det en hel del för postverket överflödiga lokaler, som man avsett att uthyra dels till kontorslokaler och dels till privatpersoner för att användas till bostadsvåningar. Det är möjligt, att alla dessa lokaler icke behövas för postdirektionen, men jag tror, att man skall giva mig rätt däri, att i den mån postverket kan finna, att lokalerna kunna användas för postverkets behov, och ett sådant behov kan förefinnas för postdirektionen, i den mån, säger jag, är det lämpligare, att så sker, än att de uthyras. Äro dessa lokaler, såsom jag har anledning tro, större, än som kunna komma i fråga för postdirektionen, uppkommer en summa i hyresinkomster, som kommer att i sin mån utjämna den nuvarande hyran i Linköping och den beräknade hyran för överflödiga lokaler i Norrköping.

Jag anhåller, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Herr Beckman i Linköping: Herr talman! Då denna fråga kommit på tal, anser jag mig såsom representant för de städer, om vilka det här är fråga, skyldig att säga, att jag tror mig med visshet veta, att postverkets lokaler i Linköping för närvarande äro så otillräckliga, att en nybyggnad inom den närmaste tiden anses aldeles nödvändig. Likaså äro telegrafverkets lokaler i samma stad av den art, att de snart icke längre kunna användas, då de icke äro tillräckliga för behovet. Jag tror mig med visshet kunna säga — jag har hört det från tillförlitligt håll — att postverket och telegrafverket underhandlat om inköp av en tomt i Linköping för nybyggnad. Under

sådana omständigheter är det klart, att i ett nytt hus man skulle komma att inrymma tillräckliga lokaler för den postdirektion, som det nu är fråga om.

*Ang. ny posthusbyggnad i Norrköping.*

(Ports.)

Det är denna upplysning, som jag ansett mig böra lämna till den kraft och verkan det hava kan. Jag har icke något yrkande.

Herr Zetterstrand: Herr talman! För mig förefaller det, att den siste talarens anförande utgör en ytterligare anledning till krav på bättre utredning om vad som är det fördelaktigaste för staten. Då utskottet endast avser att få till stånd en utredning, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till dess hemställan.

Herr Ekman: Herr talman! Med anledning av det anförande, som herr Beckman nyss höll, ber jag att få uttala den förhoppningen, att, om ett nytt posthus skall byggas i Linköping eller om ett hus där skall inköpas, avsett att inrymma lokaler för postverkets behov, detta hus icke också måtte bli överflödigt stort. Orsaken till att byggnaden i Norrköping får dessa dimensioner är, att staten redan äger denna stora tomt och att det med hänsyn till grundförhållanden m. m. är klokt att bygga huset med just de dimensioner, som föreslagits. Gällde det att anskaffa ett nytt posthus i en annan stad, skulle jag givet anse, att man icke skulle bygga ett hus med dessa dimensioner för att åstadkomma lokaler till uthyring, på sätt nu föreslås för Norrköping.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

På hemställan av herr talmannen medgav kammaren, att beträffande återstående punkter endast nummer och rubriker behövde uppläsas, där ej annorlunda begärdes.

Vid härpå skedd föredragning av *punkten 3*, angående inköp och bebyggande av fastigheter för telegrafverkets räkning, begärdes ordet av

*Ang. inköp och bebyggande av fastigheter för telegrafverkets räkning.*

Herr Kropp, som anförde: Herr talman! Jag har icke begärt ordet för att framställa något yrkande, detta så mycket mindre, som bakom utskottets hemställan står ett enhälligt utskott, men jag har icke kunnat uraktlåta att fästa kammarens ledamöters uppmärksamhet på, att, då denna kammare går att fatta beslut om inköp av byggnadstomt för telegrafverkets räkning i Eskilstuna, utskottet under sin behandling av ärendet haft att välja mellan två tomter, som båda ligga vid stadens bästa torg. De ha sålunda ett mycket fördelaktigt läge båda två. Men det förslag, som statsutskottet tillstyrkt, skiljer sig beträffande priset från det andra förslaget på sådant sätt, att köpeskillingen för den tomt, som Riksdagen nu skulle besluta att inköpa, om utskottets förslag bifölles, uppgår till 60,000 kronor, då däremot den andra tomten endast betingar ett pris av 45,000 kronor. Detta gör sålunda en skillnad av 15,000 kronor. Det är detta jag velat fästa uppmärksamheten på, och detta så mycket mera, som den andra, den billigare

tomten, är icke mindre än 120 kvadratmeter större och beträffande läget icke just skiljer sig så mycket från den andra. Statsutskottet framhåller nödvändigheten för personalen att vid sitt arbete ha så ljusa lokaler som möjligt, men det är uppenbart, att man skulle erhålla ljusa lokaler, även om man bestämde sig för att bygga på den tomt, som ligger i hörnet av samma torg.

Jag har endast velat påpeka detta och har intet yrkande att framställa.

Vidare yttrades ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

*Punkterna 4—16.*

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Ang. statsbanebyggnaden Sveg—Brunflo.* *Punkten 17,* angående anslag till statsbanebyggnaden Sveg—Brunflo, föredrogs härpå; och yttrade därvid:

Herr Bergman: Herr talman! Storleken eller rättare sagt litenheten av det anslag, som det är fråga om att bevilja för fortsättning av byggandet av bandelen Sveg—Brunflo, har i vida kretsar väckt allvarliga bekymmer. Man hade nämligen hoppats, att detta järnvägsbyggande nu äntligen skulle drivas i något raskare tempo än det nu ifrågasatta. Det är icke endast ett ortsintresse för de trakter, som denna bana kommer att genomlöpa, utan det är jämväl ett allmänt intresse att få de nordsvenska statsbanorna så snart som möjligt sammanbundna med mellersta Sveriges järnvägsnät. Då det emellertid ej torde finnas möjlighet att till nästa år erhålla högre anslag för järnvägsbyggnaden från Sveg till Brunflo än  $\frac{1}{2}$  miljon kronor, som nu av Kungl. Maj:t äskats, får jag endast framföra en vördsam anhållan till herr civilministern, att han måtte se till, att nämnda järnvägsbyggnads fullbordande icke uppskjutes eller fördröjes längre, än vad som är oundgängligen nödvändigt.

Såsom frågan nu ligger, torde det icke vara annat att göra än att yrka bifall till statsutskottets hemställan, och anhåller jag därför, herr talman, att få framställa ett sådant yrkande.

Häruti instämde herrar *Olofsson* i Digernäs, *Wedin* och *Viklund* i Oviken.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet Schotte: Herr talman! Jag har i statsverkspropositionen i ingressen till frågan om utgifterna för kapitalökning lämnat en kortfattad redogörelse för anledningarna till, att jag ansett, att staten av finansiella skäl i år bör i någon mån begränsa statsbanebyggandet i Norrland. Det framgår av denna redogörelse, mot vilken det icke framkommit någon anmärkning, att på grund av särskilt det synnerligen stora anslaget till anläggningen vid Porjus, uppgående till över 5 miljoner kronor, det blivit nödvändigt att för 1914 något pruta på de förslag, som järnvägsstyrelsen framlagt med afseende å byggande av järnvägar i Norrland. Men



jag har också härvid uttalat, att, när man kommer ifrån arbetet på anläggningen vid Porjus, som väntas bli väsentligen färdig nästa år, man skall kunna driva järnvägsbyggandet i Norrland i något raskare fart än vad som årets statsverksproposition upptager. Jag ber därför den föregående talaren och dem, som hysa oro för att banbyggnaden Sveg—Brunflo skulle bli undanskjuten, vara övertygade om, att man genom ökade anslag under ett annat år skall söka väsentligt taga igen den tid, som möjligen kan befaras utsträckt genom det lägre anslaget för 1914. Det är ju dock 500,000 kronor föregående år och nu i år 500,000 kronor, som beviljas för ändamålet. Detta utgör i alla fall 1 miljon kronor, och väsentligt större anslag torde knappast kunna lämpligen konsumeras under åren 1913 och 1914 i ett fall som detta, då man sannolikt är nödsakad att bygga endast från den ena ändpunkten av banan.

Jag vill beträffande detta ärende fästa uppmärksamheten på, att rörande södra delen av bansträckningen Sveg—Brunflo framkommit förslag om ny sträckning av linjen öfver Hogdalssocknarna, en linje, som gör en svängning åt öster. Dessutom har de sista dagarna talats om ett förslag, varigenom Sveg—Brunflo och Sveg—Hedebanorna skulle kunna förenade framgå ett stycke norrut från Sveg och banorna först något längre fram vid Tönningån skiljas åt, varigenom man skulle hoppas på att få pengar över till fortsättande av Hedebanan ett stycke väster om Hede. Hela södra delen av banprojektet är därför ännu outredd och de från Sveg framställda önskingarna, att banbygget måtte ske från båda sidor, äro för närvarande omöjliga att uppfylla. Det torde vara antagligt, att, när statsutskottet icke haft något att erinra mot eller gjort något särskilt uttalande i anledning av vad jag yttrat till statsrådsprotokollet rörande byggnadsättet, Kungl. Maj:t skall omedelbart fatta beslut om användningen av de medel, som 1912 års Riksdag ställt till förfogande för banbygget för 1913. Jag tror därför, att järnvägsbyggandet i dessa trakter under den allra närmaste tiden skall komma i full gång.

Herr Torgén: Herr talman! Vi känna oss nog tacksamma för det vänliga löftet, som givits och särskilt för att arbetet med anledning av eventuellt anslag snarast möjligt skulle komma att upptagas. Jag ber att särskilt få understryka detta med den kännedom jag har om de svårigheter, som varit förenade för den tjänstgörande arbetsstyrkan och tjänstepersonalen vid denna bandel Brunflo—Sveg, och som överflyttades dit från bandelen Östersund—Strömsund. Det är klart, att de, som legat så länge däruppe under denna tid, då de varit i ovisshet om huru med arbetet skulle gestalta sig, med stor spänning avvakta Riksdagens beslut och de åtgärder, som regeringen kan komma att vidtaga. Det är naturligtvis synnerligen viktigt, att särskilt så långt norrut kunna behålla den stamtrupp av arbetare och tjänstepersonal, som finnes, ty därpå beror nog i icke ringa mån banbyggnadens prisbillighet. Med hänsyn till transportkostnader är det också av stor vikt, att arbetet icke under alltför lång tid uppskjutes. Vintrarna däruppe äro icke så litet avgörande för frågan, huru arbetet

Ang. stats-  
banebygg-  
naden Sveg—  
Brunflo.  
(Forts.)

under sommaren kan bedrivas, och det har därför sin betydelse, att också denna fråga toges med i räkningen.

Jag ber därför att ännu en gång få uttala ett tack för löftet, att arbetet snarast möjligt skall komma i gång. Men jag vill också nämna, att vi verkligen hoppats, att anslaget skulle blivit något större, och detta särskilt när man tar hänsyn till de stora besparingar, som skett på den övriga bandelen och som till stor del ortsbefolkningen bidragit till, på grund av den oerbörda varutrafik, som ägt rum på banan Östersund—Strömsund och som kommit byggnaden till godo.

Vi hade, som sagt, gärna sett, att anslagssumman varit större och att för det fortsatta byggandet av banan Brunflo—Sveg fått användas omnämnda trafikmedel, som nu gått till anläggningen vid Elvsbyn—Piteå, men jag skall dock icke göra något annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

*Punkten 18.*

Lades till handlingarna.

*Punkterna 19—25.*

Kammaren biföll vad utskottet föreslagit.

*Punkten 26.*

Lades till handlingarna.

*Punkterna 27—32.*

Utskottets framställningar blevo av kammaren bifallna.

### § 9.

Herr statsrådet *Schotte* avlämnade Kungl. Maj:t propositioner:

angående anslag till bestridande av kostnaderna för den 19:e interparlamentariska konferensens hållande i Stockholm år 1914;

angående anstånd med likviderande av förfallen skuld å statslån till Sala—Gysinge—Gävle järnvägsaktiebolag;

angående förbättrade pensionsvillkor för viss personal, som i anledning av statens inköp av enskilda järnvägar övergått i statens järnvägars tjänst;

med förslag till förordning om arvsskatt och skatt för gåva; och

angående anvisande av anslag till bestridande av kostnader för den trettonde internationella sjöfartskongressens hållande i Stockholm år 1915.

Dessa propositioner blevo på begäran lagda på bordet.

## § 10.

Föredrogos vart efter annat:

statsutskottets utlåtanden:

nr 49, i anledning av väckt motion om anslag till tilläggsarvode åt extra provinsialläkaren i Malå distrikt;

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av löneförhöjning åt vissa befattningshavare hos generaltullstyrelsen; och

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående understödjande av föreläsningar och andra åtgärder till beredande av fortsatt utbildning för dövstumma; samt

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 29, i anledning av väckt motion angående ändring av tulltaxans bestämmelser om tull å flytande polermedel; och

nr 30, i anledning av väckt motion om ändrad beräkningsgrund vid förtullning av mattor.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden och betänkanden hemställt.

## § 11.

Härefter förelåg till avgörande bevillningsutskottets betänkande, *Ang. tullen å kopparplåt.* nr 31, i anledning av väckt motion om nedsättning av tullsatserna för vissa slag av kopparplåt.

I en inom Andra kammaren av herr Karlsson i Fjäl väckt motion, nr 180, vilken hänvisats till bevillningsutskottet, hade hemställts, det Riksdagen måtte besluta, att nr 841, 842, 843 i gällande tulltaxa måtte få följande ändrade lydelse: oarbetade — — — — — fria arbeten därav — — — — —

rätvinkliga — — — — — pr kilogram 5 öre  
andra slag — — — — — pr kilogram 6 öre;

och hade motionären tillika anhålit, att bevillningsutskottet måtte vidtaga de förändringar i fråga om övriga tullsatser å koppar, som möjligen kunde bli en följd av ett bifall till ovanstående yrkande.

I en till bevillningsutskottet avlåten skrivelse hade motionären sedermera anmält, att de av honom åsyftade tulltaxerubrikerna, vilkas nummer av misstag blivit i motionen oriktigt återgivna, rätteligen skulle vara nr 897, 898 och 899.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Häremot hade reservation avgivits av herr *Palmstierna*, vilken, med instämmande av herrar *Bäckström*, *Källman* och *Månsson*, yrkat,

*Ang. tullen å  
kopparplåt.*  
(Forts.)

att utskottet måtte hemställa, att Riksdagen, med anledning av ifrågavarande motion, ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa en utredning angående lämpligheten av att för undanröjande av i motionen berörda missförhållanden vidtaga sänkning av tullen å kopparplåt och i samband därmed stående tullsatsler.

Utskottets hemställan föredrogs, varefter ordet begärdes av

Herr Karlsson i Fjäl, som yttrade: Herr talman! Den motion om sänkning av tullen å kopparplåt, som jag tillåtit mig väcka, berör ju en intressefråga mellan svenska metallverken å ena sidan och metallvarufabrikanterna och hantverkarne, kopparslagarne, å den andra. Ehuru icke sakkunnig på detta område, har jag icke tvekat att efter erhållen kännedom om missförhållandena på området frambära min motion. Nu har bevillningsutskottet icke ansett sig kunna bifalla motionen. I sitt mycket knapphändiga utlåtande anger utskottet orsaken därtill vara, att utskottet ansett, att i motionen icke påvisats, att de svårigheter, med vilka dessa metallfabrikanter och hantverkare ha att kämpa, skulle avhjälpas genom en sänkning av tullsatsen å kopparplåt. Vidare säger utskottet, att ingen utredning föreligger angående de sannolika verkningarna av en tullsänkning. Jag ber dock att få erinra, att i den promemoria, som åtföljer motionen och på vilken jag stödjer mitt yrkande, är påvisat, att de nuvarande tullsatserna på koppar på ett mycket ensidigt sätt stödjer trusten till förfång för metallvarufabrikanterna och hantverkerierna. Det är vidare påvisat, att denna trust och importörerna ingått en priskartell, så att gemensamma priser noteras vid leveranser, understigande 250 kilogram. Det synes sålunda vara tydligt, att metallindustrien och hantverkarne komma i en mycket svår ställning, då de äro hänvisade till att uteslutande taga sitt behov av råmaterial från denna trust. Då nu därtill kommer, att trusten startat egen manufaktur-tillverkning, så är det klart, att trusten på ett särskilt sätt gynnas gentemot de övriga hantverkerierna på detta område. Detta tullskydd kommer på så sätt att bliva ett skydd icke endast för råvaran, utan för trustens särskilda manufaktur-tillverkning, men icke gentemot utlandet, utan emot alla övriga tillverkare inom vårt eget land på detta område, och detta måtte väl anses vara i hög grad oriktigt. Det är alldeles klart, att en sänkning av tullsatserna skulle förhjälpa dessa hantverkare och metallvarufabrikanter till billigare råvara, vilka på detta sätt skulle stödjas gentemot det trust-intresse, vilket på detta område gör sig gällande inom vårt land. Vid 1903 års riksdag väcktes på enskild motionärs framställning förslag om att denna tull skulle höjas från 5 till 10 öre, men då framhölls mycket kraftigt i denna kammare, att en hel del av de nämnda industrierna och hantverkerierna skulle taga skada av en sådan tullförhöjning. En hel del talare i denna kammare, som ännu tillhöra Riksdagen, uppträdde kraftigt däremot. Jag kan namngiva några få: Nyström, Åkerlund, Zetterstrand. Bevillningsutskottets nuvarande ordförande, herr K. G. Karlsson, uppträdde också mycket kraftigt mot denna tullförhöjning, och följden blev, att frågan föll i denna kam-

mare med 98 röster mot 70, ehuru tullförhöjningen gick igenom vid den gemensamma voteringen. Det är ganska märkvärdigt, att, då nu 10 år senare denna fråga åter kommer före i Riksdagen, och det kan påvisas, att tullförhöjningen fått just de verkningar, som man då förutsåg, ingen av ledamöterna i utskottet utom socialdemokratarna velat vara med ens om en skrivelse med begäran om utredning.

Nu säger bevillningsutskottet, att utredning icke föreligger om de sannolika verkningarna av ett bifall till motionen. Det är sant, att en sådan utredning icke föreligger. Men jag tror, att verkan av ett bifall till motionen icke skulle kunna bli någon annan än den, att trusten skulle bliva tvungen att hålla samma pris på råvaran, som de utländska fabrikanterna finna med sin fördel förenligt att hålla.

Jag vill tillägga, att hade bevillningsutskottet i överensstämmelse med vad som innehålles i den av herr Palmstierna med flera avgivna reservationen påyrkat en skrivelse till Kungl. Maj:t om utredning, hade det därmed visat, att det åtminstone velat göra något åt denna fråga. Så har emellertid icke skett, och jag har velat konstatera detta. Då det emellertid icke finnes någon möjlighet att vinna bifall till motionen, skall jag, herr talman, be att få yrka bifall till den af herr Palmstierna avgivna reservationen.

Vidare anförde:

Herr Rune: Herr talman! Jag anser, att denna motion står på en mycket svag grund. Den är baserad huvudsakligen på en promemoria, om vilken man icke vet, varifrån den kommer, och om man granskar denna promemoria innehåll, finner man, att i den berättas, att här i landet finnes en sammanslutning på metallfabrikationsområdet mellan hantverkare och mindre fabrikanter, som kalla sig Sveriges metallvaruförening, och dessutom finnes den stora trusten, bestående av tre större industrier, som sammanslutit sig under namn av Svenska metallverken. Härigenom ha, som alltid i sådana fall, uppkommit stridiga intressen. Vid ett tillfälle, säges det t. ex. i promemorian, kom man överens om att hålla gemensamma priser, och då voro alla fabrikanterna jämförelsevis nöjda. Men sedan uppträdde Svenska metallverken, som var en mäktigare och starkare sammanslutning än den andra och som i övrigt hade lättare att driva sin rörelse och, om jag så får säga, dominerade på marknaden, och uppsade avtalet. Följden härav blev, säges det, att Svenska metallverken omedelbart sänkte priserna. För min del tycker jag icke, att det är något så olyckligt, som inträffat, då överenskommelsen bröts och priserna sänktes. Om det är det, som denna sammanslutning, Svenska metallvaruföreningen, klagat över, så kan jag icke ställa mig på dess sida gentemot den konsumerande allmänheten. Vidare säges det i denna promemoria, att hantverkare och fabrikanter lida under trycket av konkurrensen från Svenska metallverkens sida. Jag vill icke bestrida, att så är fallet. Men då det säges, att det för fabrikanterna är så gott som omöjligt att beträffande alla beställningar inom metallbranschen — tillfälliga eller regelbundet återkommande — till staten eller enskilda konkurrera med metallverken, så vill jag nämna, att vid utskottets behandling av

Ang. tullen &  
kopparplåt.  
(Forts.)

Ang. tullen å  
kopparplåt.  
(Forts.)

detta ärende upplysts, att så icke alltid varit fallet. Åtminstone vid något tillfälle, där man kunde granska de aubud, som ingivits, var det de mindre industriidkarna, som gått under Svenska metallverken i pris. Jag för min del måste säga, att jag icke kunnat få någon annan uppfattning i denna sak, än att i verkligheten det är fråga om, att dessa mindre fabrikanter vilja på detta vis, såvitt jag kan förstå, utan särskilt grundad anledning indraga Riksdagen såsom medlare mellan dem och Svenska metallverken, och det kan icke synas mig lämpligt.

När nu motionären talade om, att hantverkarna och de mindre industrierna på detta område naturligtvis genom erhållande av billigare råvara efter en tullsänkning skulle stödjas i konkurrensen, må jag säga, att det icke är så säkert, att denna tullnedsättning skulle ha någon så stor inverkan i detta avseende. Ty det är klart, att den billigare tullen skulle komma även Svenska metallverken till godo. Det synes mig också naturligt, att denna stora mäktiga sammanslutning skulle även i sådant fall bra nog dominera på marknaden.

Jag har icke känt mig övertygad, herr talman, om lämpligheten av nedsättning av denna tull eller att, som här är ifrågasatt, skriva till Kungl. Maj:t. Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Palmstierna: Herr talman, mina herrar! När herr Rune säger, att motionären här befinner sig på vacklande grund med sin framställning, så vill jag i ett avseende ge herr Rune rätt. Däri nämligen, att motionen onekligen är väl knapphändig. Motionen borde måhända, när den behandlar ett ämne av denna beskaffenhet, något utförligare, mera ingående upptagit saken och även tillsett, att eventuella verkningar av den åsyftade åtgärden bleve överskådade på ett lämpligt sätt. Detta är en anmärkning, som drabbar icke allenast denna motion, och jag tillåter mig säga, att det finnes nog åtskilliga motioner, som väckas inom kammaren, vilka äro av den beskaffenhet, att det vore lämpligt kanhända, att man närmare utvecklade den framställning som göres.

Om det var det, herr Rune åsyftade, kan jag i vissa avseenden instämma med honom. Vad däremot själva saken beträffar, skulle jag för min del vilja säga det, att det här är en ganska intressant fråga, som ligger på kammarens bord. Det är nämligen så, att här inom en viss näringsgren har under årens lopp utbildat sig en trust, som är ganska stark, en trust, som så att säga är bildad uti vertikal riktning och nu slutligen även upptagit, förnyat en manufakturframställning, konkurrerande med åtskilliga andra företag inom förädlingsbranschen; ifrån råvaran till den förädlade varan bedrivs det hela inom en förtrustad näringsgren. Då är det helt naturligt under sådana förhållanden, att de små industriidkarna, de små hantverkarna känna sig väsentligt hotade i sin existens. Jag kan från min synpunkt sett i det avseendet icke ha några särskilda sympatier för de små, då jag anser, att det är betydande nationalekonomiska besparingar, som vinnas genom en sådan organisation av en näringsgren. Sålunda, även om man ser, att de små gå under, men då detta sker därför, att det innebär ett nationalekonomiskt framsteg, ett ekonomiserande av kapital och arbete,

då måste man likväl låta utvecklingen där ha sin normala gång. Det är just detta, att utvecklingen skall ha sin normala gång, som det synes mig, att man i detta fall bör iakttaga.

*Ang. tullen ö  
kopparplåt  
(Forts.*

Då är det två saker, som träda fram. I och med att förtrustin-ningen pågår inom en näringsgren, som är beredd väsentligt tullskydd, faller liksom ett korollarium, liksom av sig självt, att statsmakterna måste uppmärksamma denna företeelse i och för sig själv och i sin tullpolitik då också vidtaga den åtgärd, som avspeglar förtrustin-ningen inom näringsgrenen, nämligen en sänkning av tullskyddet undan för undan, såsom varande fullständigt obehövt, och jag behöver icke betona, att, när jag uttalar detta, det icke är på socialistisk grund, så att säga, utan på en grund, som uttalats redan i århundradets början ifrån den nationalekonomi, som sedan ansetts vara den verkliga samhällsbevarande och samhällsbetryggande.

I här nu föreliggande fall är det ytterligare en sak att iakttaga. Det förefaller mig nämligen, som om det icke fullt är den normala utvecklingsgången, som här bedrives, då nämligen det tullskydd, som här beredes, ger en extra fördel åt en viss gren, åt vissa företag inom denna näringsgren, nämligen den stora trusten, en extra fördel, som ej tillgodogöres av de mindre. Det är nämligen på det sättet, att när halvfabrikatet här tullskyddas, så ha samtidigt importörerna och trusten ingått en priskartell. Nu ligger det i varje sådan tulls natur, att den uppmanar till bildande av karteller och truster, därför att man vill utnyttja det tullskydd, som staten ger, och därmed påskynda och konsolidera organisationssträvandena inom näringsgrenen. Är det då vid sidan av denna kartell fabrikanter, som behöva för sin del denna, för dem råvara eller rättare sagt halvfabrikat, kopparplåten, tvingas de genom denna organisation, som håller priserna uppe, att betala högre pris, än de eljest skulle behöva göra. Då står man inför det spørsmålet: Skulle man icke genom en sänkning eller borttagande av tullen kunna bringa det hela till mer normala förhållanden, så att den oundvikliga konkurrensen mellan trusten och de små företagen likväl fördes på en mera sund bas? För min del tror jag, att det skulle vara förhållandet, och det är det, som också gjort, att jag yrkar, väl icke bifall till motionen, men på en framställning till Kungl. Maj:t om utredning av frågan.

Vad som nu också gjort, att jag icke talat för bifall till motionen, är det, att man näppeligen kan fullt överskåda verkningarna av det hela. Vi ha 20—30 punkter i tulltaxan, som stå i intimt sammanhang med detta. Den ärade motionären tycks ha förbisett den saken, men för ett bevillningsutskott är det givetvis omöjligt att, när en framställning berör så många olika punkter i tulltaxan, vara färdig på kort tid att fatta position till tullsänkning rörande var och en av dessa punkter. Sådant måste föregås av en utredning.

Dessa äro de allmänna synpunkter, jag för min del lagt på den föreliggande frågan, och det är också med anledning av dem jag hemställer, att kammaren ville bifalla den reservation, som jag avgivit och som är fogad vid betänkandet.

I detta yttrande instämde herrar *Källman* och *Eriksson* i Grängesberg.

Aug. tullen å  
kopparplåt.  
(Forts.)

Herr Röing: Herr talman, mina herrar! Det är ingen menings-skiljaktighet mellan friherre Palmstierna och mig, som gör, att vi i bevillningsutskottet i denna fråga stått på olika ståndpunkter. Jag tillhör majoriteten och har yrkat avslag på motionen; han tillhör minoriteten och har yrkat på en skrivelse med anhållan om utredning. I det stora hela delar jag till fullo den uppfattning, som av friherre Palmstierna nyss är framförd, men varför jag i detta fall har anslutit mig till majoriteten, ber jag med några ord få belysa.

Jag blev något förvånad, när jag hörde min ärade vän herr Karlsson i Fjäl beklaga sig över, att bevillningsutskottet så knapphändigt behandlat hans motion. Det borde väl allra minst den ärade motionären förvåna sig över, som så knapphändigt framlägger en motion, att motiveringen består endast av en enda rad. Han hemställer vördsamt, att Riksdagen måtte besluta åsätta kopparplåt en lägre tull, och hänvisar till en bilagd promemoria. Vad innehåller denna promemoria? Icke ett enda skäl är där anfört, varför metall-industrien nu kan tåla ett mindre tullskydd än förut. Hade han anfört något bärande sådant, hade jag liksom friherre Palmstierna yrkat på, att en skrivelse skulle avlåtas.

Vad frambåller den ärade motionären i promemorian — höll jag på att säga, men detta vore ju icke riktigt, då promemorian icke ens är undertecknad — vad innehåller då denna promemoria? Jo, den innehåller, vilket även herr Rune något redogjorde för, att det är tre svenska fabriker, som tillverka kopparplåt. Dessa fabriker ha genom en fusion gått upp i ett företag, och detta bolag fortsätter vid en av sina fabriker, Skultuna, även tillverkning av manufakturgoods, därmed konkurrerande med de kunder, som av bolaget köpa kopparplåt. Dessutom innehåller promemorian den upplysningen, att en kartell existerar mellan aktiebolaget Svenska metallverken och importörerna samt att det lyckades de mindre industrierna att träffa en prisöverenskommelse med aktiebolaget Svenska metallverken, men att nämnda aktiebolag efter några månader uppsagt denna överenskommelse, emedan bolaget ansåg, att de priser, som faststälts, voro alldeles för höga.

Det är det enda, mina herrar, denna promemoria innehåller. Jag vädjar till herrarna, om under sådana förhållanden det föreligger någon som helst anledning att vidtaga åtgärder vare sig för att sänka tullen eller för att skriva till Kungl. Maj:t med anhållan om en utredning, huruvida tullen å kopparplåt kan nedsättas. Vad angår frågan, om tullen bör sänkas eller icke, vill jag lämna densamma fullständigt obesvarad. Jag är icke tillräckligt inne i frågan för att kunna bedöma densamma, emedan varje utredning saknas, huruvida industrien kan reda sig med ett lägre tullskydd än förut. Det är mycket möjligt, att så är fallet, men jag har ansett och inom bevillningsutskottet förfäktat, att, när den ärade motionären icke framfört ett enda skäl till förmån för sin motion, det vore bättre, om hans motion nu avsloges och att han återkomme till nästa års Riksdag med spörsmålet, men då bättre utrett än nu. Då kunde han framkomma med de skäl, som kunna finnas för att tullen på kopparplåt bör sänkas. Som jag tror, att det för honom lika litet som för oss andra är möjligt att utreda de ytterligare tullsänkningar å ett tjugu-



tal eller trettiotal kopparartiklar, som bliva en följd av en eventuell nedsättning av tullen på kopparplåt, så torde det då vara bäst att genom Kungl. Maj:t och Riksdagen söka få till stånd en utredning rörande den eventuella nedsättning, som kan göras i tullen på alla de artiklar, som kunna sammanhånga med rubriken kopparplåt.

Jag tror därför det är lämpligast, att Riksdagen i år avslår motionen, och ber jag därför nu få yrka bifall till utskottets hemställan.

*Ang. tullen å  
kopparplåt.  
(Forts.)*

Herr Månsson: Herr talman, mina herrar! Jag är delvis förekommen av herr Palmstierna och skall icke upprepa de argument han anfört.

I förbigående vill jag säga, på tal om motionsskrivning, med den lilla kännedom jag fått blott på den tid jag varit här om det sätt varpå motioner bemötas, såväl i utskott som i kamrar, att det icke är vidare uppmuntrande att lägga fram stora rader med sifferbevis, när dessa i alla fall jävas och klara bevis sägas icke vara riktiga. Det ligger närmare till hands att göra, såsom också jag gjort i en motion, som kommer fram om några dagar, nämligen blott med en kort motive-ring yrka på en viss tulls sänkning. Man företager ju ändå uppe i utskottet de utredningar man anser sig behöva för bedömandet av frågan. Det kan sålunda icke vara något fel att denna motion är för kort och att den blott åberopar en promemoria. Promemorian kunde ju ha skjutits in före yrkandet, så hade det blivit en motion. Den anmärkningen betyder således ingenting.

Här förhåller det sig nu så, att av landets 257 metallfabrikanter tillverka blott ett par, eller blott en kanske med ett par fabriker, detta råmaterial, kopparplåt, som tullskyddas med en rätt hög tull, 10 öre per kilogram. När nu koppartackorna kosta 1 krona 10 öre per kilogram och plåten kostar 1 krona 35 öre, så blir skillnaden eller tillverkningsvärdet för fabriken 25 öre. Med 10 öres tull blir tullskyddet på det verkliga tillverkningsvärdet således icke mindre än 40 procent; och man behöver väl ändå icke taga långa funderingar för att förstå, att om en fabrik behöver 40 procent tullskydd för att existera, så äro vi icke betjänta med en sådan fabrik.

Det finnes, som sagt, i landet 257 metallfabriker, av vilka väl de allra flesta i större eller mindre grad använda dylik kopparplåt. Då kan denna enda fabrik, som tillverkar sådan plåt, tvinga alla de andra metallfabrikerna att till detta fördyrade pris köpa sin vara eller också att köpa sin vara utifrån med tillägg av tull, assurans och frakt. Vederbörande verk tillverka även kopparkärl och andra dylika föremål, driva således förädlingsindustri. Klart är, att det stora verket erhåller den plåt det självt framställer avsevärt billigare än alla de andra 250 eller något fler konkurrenterna. Nu är ju ingenting att invända däremot, att ett metallverk driver ren förädlingsindustri och ingenting märkvärdigt ligger heller däri, att i en näringsgren det uppkommer allt större och större företag, som slå under sig en allt mer betydande del av marknaden. Det är ju utvecklingens normala gång. Men vad som icke är normalt det är att de små, som redan förut ha stora omkost-

Ang. tullen å  
kopparplåt.  
(Forts.)

nader, skola till konkurrenten, som har mindre omkostnader, betala en skatt av 10 öre för varje kilogram de behöva av denna vara. Om de skola gå under till följd av konkurrensen, så må de då gå under i hederlig konkurrens, men denna konkurrens kan icke anses hederlig och det så mycket mindre som metallverken förhindra dem att till skapligt pris erhålla plåt från utlandet, i det att metallverken ingått förbund med en kartell av importörer, så att dessa hålla lika höga priser som metallverken för partier under 2,500 kilogram plåt. Man säger, att de små fabrikerna ändå äro dömda att gå under. Därom skall jag icke yttra mig, men i varje fall synes något sådant icke framgå av de siffror, som finnas tillgängliga. Jag var för en stund sedan nere i biblioteket och fick tag i en del siffror. Jag fann, att den rubrik, som upptager metallfabriker, ej specificerade, för år 1903 upptog 240 fabriker och för 1910 257 fabriker, vadan här inträtt en ökning av 17 fabriker. Arbetarna uppgingo det förstnämnda året till 2,985 och det sistnämnda året till 4,271, alltså en ökning av 1,286. Tillverkningsvärdet det förstnämnda året var 13,8 miljoner, det senare året 27 miljoner, alltså en ökning av 13,2 miljoner. Bland dessa fabriker befinner sig också Skultuna. Skultuna räknar 577 arbetare och har ett tillverkningsvärde av 6,1 miljoner. Av de 257 fabriker, som finnas, ligga två stora i Västmanlands län med respektive 485 arbetare och 3,2 miljoner kronor tillverkningsvärde och 577 arbetare och 6,1 miljoner kronor tillverkningsvärde. Vidare finns i Älfsborgs läns landsbygd en fabrik med 113 arbetare och 0,3 miljon tillverkningsvärde, i Borås två med sammanlagt 48 arbetare och 0,2 miljon tillverkningsvärde. Dessa fabriker sammanlagt äro icke fler än fem och ha tillsammans 1,223 arbetare och 9,5 miljoners tillverkningsvärde. Hela den övriga mängden har ett tillverkningsvärde av 27 miljoner och ett arbetarantal av 4,200 personer. Dessa äro sålunda anställda hos de andra 252 fabrikanterna, som måste betala skatt till detta enda stora bolag. Man säger, som sagt, att de små icke äro livskraftiga. Jag vill då erinra om det argument herr Rune anförde för att man icke borde bevilja denna tullsänkning, samtidigt som man predikar att de måste gå under. Han sade: när man ser efter hur det förhåller sig vid de leveranser till staten, där dessa små fabrikanter och metallverken ha konkurrerat, visar det sig, att de små ha gått under denna stora fabrik i pris och erhållit beställningen. Mig synes detta vittna om att de äro ganska livskraftiga av sig och icke tänka dö i dag eller i morgon. Och när så är förhållandet, är detta för mig ännu ett skäl att befria dem från skatten till det stora bolaget, så att de kunna erhålla sitt råmaterial till samma pris som detta.

Nu ha vi alldeles för många positioner i tulltaxan, icke mindre än 1,328 stycken. Genom den sista tulltaxekommitténs arbete lyckades man sylta till taxan på ett enligt min mening fruktansvärt sätt. Man gjorde så många positioner man kunde för att klämma tullarna allt högre och högre. Följden är att även denna påyrkade tullnedsättning skulle ingripa i en hel mängd positioner. På den grund, att vi sålunda icke kunna överblicka verkningarna, ha vi reservanter enat oss om en skrivelse, och jag yrkar bifall till reservationen.

Herr Vennersten: Herr talman! Jag tror icke, att den statistik, som herr Månsson anförde, är så belysande, som han tycktes föreställa sig, ty många av dessa fabrikanter äro dock sådana, som icke använda kopparplåt, och med dem böra vi i detta sammanhang icke befatta oss. Den saken lär väl vara alldeles påtaglig. När man vidare ser på kopparplåtstillverkningen i landet och jämför den med importen, så finner man, att med den tull av 10 öre, som vi för närvarande ha, importen av kopparplåt likvisst utgör en tredjedel av hela den svenska förbrukningen. Detta visar ju bäst, att det icke finnes ett bolag som behärskar hela marknaden i Sverige.

Nu säger man visserligen: ja, men trusten har slagit sig tillsammans med importörerna och nu utnyttja dessa båda parter gemensamt situationen till sin favör på de svenska kopparplåtkonsumternas bekostnad. Då frågar jag mig: hur skall detta kunna gå till? Är sammanslutningen så effektiv, att den når sitt mål, borde det väl rimligen vara omöjligt från en sådan utgångspunkt att importera plåt från annat håll. Med andra ord, detta synes mig förutsätta, att utanför Sverige existerar en så mäktig sammanslutning, att man icke från något annat håll kan få kopparplåt. Ty vore detta icke förhållandet, skulle givetvis, om de ifrågavarande båda parterna sammanslutit sig till den svenska vidare förädlade industriens skada, någon företagsam person importera kopparplåt och tillbandahålla den till förmånligare pris åt den kundkrets, som icke ville köpa från denna sammanslutning mellan en svensk tillverkare och de förutvarande svenska importörerna. Det förefaller mig således, som om den tanken stupade på sin egen orimlighet. Och finnes det, såsom jag tror, möjlighet att utom Sverige få kopparplåt från annat håll än det, där de nuvarande importörerna förse sig, eller för andra att förse sig från samma håll, så lär denna möjlighet vara en ganska stark regulator på prisen.

Här finnes även en annan sak att taga i betraktande. När Riksdagen 1903 höjde tullen till den nuvarande, tog Riksdagen hänsyn till möjligheten att inom landet avsätta den tillverkning av koppar och zink, som inom landet bedrives. Den är visserligen icke så särdeles stor, men betydande nog för dem det gäller. Jag kan upplysa om, att de svenska metallverken årligen ha köpt 2,500 ton koppar från Hälsingborg, sålunda nästan hela tillverkningen, och vidare 600 ton zink från Trollhättan, nämligen 400 ton finzink och 200 ton handelszink i stället för att köpa utländsk vara. Man kan sålunda icke neka till, att i metallverkens tullskydd ligger även i viss mån ett skydd för den svenska tillverkningen av koppar och zink. Nu har man också framhållit, att det lär vara fråga om ett nytt verk för tillverkning av kopparprodukter, möjligen även kopparplåt. Detta torde vittna om, att monopolställningen icke är så stark, att icke konkurrens kan uppstå med tiden.

Jag vill vidare påpeka, att Tyskland på kopparplåt har en tull av 12 pfennig, således över 10 öre. Och det är icke nog därmed, utan i denna tull hava tyskarne icke gjort den minsta eftergift vid traktater med främmande makter, utan de hålla på detta sitt tullskydd av 12 pfennig. Under sådana förhållanden förefaller det mig, som om vårt tullskydd icke vore så orimligt, även om herr Månsson

Ang. tullen å  
kopparplåt.  
(Forts.)

med sitt sätt att räkna kommer till det resultatet, att tullen utgör 40 % av tillverkningsvärdet. Det går dock icke riktigt an att räkna på det sättet. Om vi nu satte ned tullen till 5 öre, vad skulle då följden bli? Icke annat än jag kan se, skulle vår import, som redan nu är rätt betydande, högst väsentligt ökas. Och vad händer då? Jo, om den förutsättningen är riktig, som herrarna tala om, nämligen att det icke finnes någon möjlighet att köpa kopparplåten utifrån till lägre pris än nu, emedan trusten hindrar det, så komma vi ur askan i elden. Då finge vi ej längre köpa den svenska plåten i samma omfattning som nu, utan finge vända oss till den utländska trusten, som finge lätt att behärska den svenska marknaden, vilket icke vore till fördel för den svenska konsumtionen.

Vidare talar man om, att de mindre förbrukarna, som stå utanför sammanslutningen, skulle vara i ogynnsamt läge. Men om herrarna taga del av utredningen i detta hänseende, som visar, huru olika priser de olika tillverkarna i Sverige sätta på sina plåtkärl, som de leverera till armén och andra statsinstitutioner, så finna herrarna, att det långt ifrån är så, att sammanslutningen behärskar marknaden, utan i många fall, troligen de flesta, är det de smärre tillverkarna, som taga leveranserna.

Jag tror för min del att man gör klokast i att låta det tullskydd bestå, som för närvarande finnes. Jag stöder denna min uppfattning också därpå, att då man gjorde en uppgörelse med det stora tyska riket om en handelstraktat, så förekom det givetvis eftergifter av skilda slag på olika områden, och det vore väl en egendomlig hållning, vi här i Sverige intoge till tullskyddssystemet, om vi under löpande traktat utan vederlag gjorde en tullnedsättning, som naturligtvis med allra största tacksamhet toges emot från den andra parten. Man tycker åtminstone, att man skulle kunna säga: låt denna tull stå kvar, tills vi få se vad vi kunna få betalt för att vi sätta ned tullen.

Då jag sålunda finner det försiktigast och klokast ur alla synpunkter att bibehålla den nuvarande tullen, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Med herr Vennersten förenade sig herr *Jeansson* i Kalmar.

Herr Palmstierna: Blott ett par ord till herr Vennersten. När han upplyser att importen av kopparplåt utgör en tredjedel av den koppar, som förbrukas inom landet, så belyser detta vilken stor betydelse man måste tillmäta den omständigheten att så många av de svenska fabrikanterna måste hämta sin vara utifrån. Det gör, att detta spörsmål har större räckvidd än man skulle vara benägen att antaga.

Jag vill vidare säga, att när herr Vennersten talar om att någon företagsam man kunde åstadkomma import, om han höll priserna oskäligt höga, så vill jag säga, att det vanliga förhållandet är, att när de stora trusterna sammansluta sig med handelsvärlden, så blir det svårt, och svårare ju intimare denna sammanslutning är, för importörerna, som organiseras mera tillfälligt, att åstadkomma import. Vi ha ju ett eklatant exempel på saken från sockermarknaden. Sockertrusten har

i ett halft år lyckats hålla sina priser från 3 till 6 kronor per 100 kilogram över priset på världsmarknaden, och ändå har ingen människa här importerat socker. Och varför? Jo, därför att då skulle det bli ett ruinerande krig, där de små skulle fortare än eljest gå under.

Så framkastade herr Vennersten en annan sak. Han talade om, att det var en ny affär under uppsegling, som skulle upptaga kampen med den stora trusten. Det beklagar jag, ty det synes mig olämpligt, att man placerar nytt kapital i och drager arbetarskaror till konkurrerande företag. Ett dylikt nytt företag drager alltid kapital och arbetare från andra nyttiga företag här i landet, under det att besparingar kunde ske endast genom utveckling av denna trust. Men varför tillkommer då en sådan affär? Jo, det höga tullskyddet lockar till kapitalplacering. Och här kommer jag till mitt första skäl för att gå på tullsänkning oavsett hänsynen till de små fabrikanterna.

Herr Månsson: Herr talman, mina herrar! Jag är även denna gång delvis förekommen av herr Palmstierna. Men till herr Vennersten vill jag bara säga det, att det nog är ganska många, som skulle vilja införa kopparplåt i landet och konkurrera, men som icke våga, därför att de veta, att, tack vare de stora inkomster, kartellen inhöstar dels genom tullskyddet och dels genom den kartellbildning som möjliggöres av detsamma, alltså tack vare dessa stora inkomster i skatt av fabriker och genom dem av allmänheten, kan denna ring offra en avsevärd summa på att bringa ned i rännstenen en var som vågar konkurrera med den. Den enda förklaringsgrunden är att i det ögonblick, som man införde en avsevärd mängd koppar, skulle priset sjunka under tullmurens underkant, d. v. s. under tillverkningsvärdet, det är ju solklart. Så skulle åtminstone jag göra, om jag vore affärsman, och jag föreställer mig att det gör varenda en av dem i deras privilegierade ställning. Skillnaden mellan oss andra och dessa privilegierade affärsmän är icke, att de äro några särskilt konstiga människor, utan det är bara det, att de komma åt att klå sina medmänniskor, men vi komma icke åt. Det är klart, att om vi kunde komma åt, skulle vi handla på precis samma sätt. Men när det gäller att bygga upp eller ordna ett samhälle, så bör det ordnas så, att ingen kommer åt att klå den andre, och visar det sig tendenser i den riktningen, så böra de motarbetas och förhindras.

I utskottet och även här har herr Vennersten påpekat, att det icke är farligt med denna trust, ty det kommer snart att inrättas en fabrik till, jag tror det var i Östergötland. Det är emellertid en anledning ytterligare för oss att få tullen sänkt, innan denna olycksaliga fabrik kommer till stånd. Herr Palmstierna har nyss visat, vad följden skulle bli. Sedan kommer det att talas om att fabriker äro byggda för en viss tillverkning. De ha bara 40 à 60 % av det arbete de skulle kunna utföra. För att få så mycket arbete som möjligt, måste de ha ännu 15 à 20 öres tullskydd och däröver på kopparplåt. Det är förstas den vägen man tänker gå. Man stoppar icke fabriker när man ser, att man icke har arbete för mer än 40 % av tillverkningen, utan då går man till Riksdagen och säger: nu får ni hjälpa oss, ty vi ha fabriker, och dem måste ni uppehålla. Det är skäl att

Ang. tullen å  
kopparplåt.

(Forts.)

i tid få tullen sänkt. Herr Vennersten sade, att mitt räknesätt icke håller streck, men man skall väl i all världens namn icke räkna tullarna på den färdiga kopparplåtens saluvärde, utan man får väl lov att räkna dem i förhållande till det värde, som skiljer den från utlandet komma koppartackan från den av densamma förfärdigade plåten, vilket värde uppkommer genom att tackorna gått igenom valsar. Det är ju ej det utländska utan det inhemska arbetet man säger sig vilja tullskydda.

Om nu tullen sänktes eller upphävdes skulle, säger herr Vennersten, industrien bli ihjälslagen av de utländska fabrikerna, och sedan skulle trusten i utlandet vara allsmäktig här och kunna taga vilket pris den ville. Jag tror icke det existerar *en enda* kopparkung i världen, det finns antagligen flera, som ville konkurrera. Här finns väl knappt någon människa, som icke anser, att det går lika bra att valsa plåtar här i Sverige som i England. Icke är det väl så, att kopparn tittar efter i tulltaxorna huru hög tullen är innan den beslutar sig för att ge efter för valsarnas tryck och förvandlas till plåt; det är naturligtvis samma hårdhetsgrad på kopparn i England som i Sverige och samma maskiner, och maskinerna gå med samma fart. Det är bara allsköns ursäkter för att söka klå åt sig en extra skatt av allmänheten, detta tal.

Den sista vallen, som herr Vennersten kastade upp och som man ofta ser uppkastas i sådana här debatter, var denna: Han sade, att Tyskland skulle få en underlig uppfattning om oss och vår hållning i tullfrågor, om vi nu under pågående traktatstid sänkte tullen. Ja, så må då tyskarna veta, att vi nu fått en ny grupp fullmyndiga medborgare i landet, och dessa ha aldrig varit tillfrågade om de gamla tullarna. De protesterade mot dem och ville icke veta av dem, och man kan icke begära, att de nu skola hava någon särskild hänsyn till bestående förhållanden, som kommit till mot deras vilja. Tvärtom må dessa tullars tillskyndare vara tacksamma mot dem, vilka nu vilja sänka tullarna undan för undan för att de ej i ett tag vråka undan hela systemet utan hänsyn till dem, som våldförde de mängas vilja, då fävdet rådde.

Herr Röing: Jag vill ännu en gång stryka under, att jag vill hålla frågan fullständigt öppen, huruvida kopparplåtindustrien, organiserad på sätt den nu är, kan reda sig med ett mindre tullskydd än hittills. Det är mycket möjligt, men då får väl anföras något enda bärande skäl till förmån för en sådan uppfattning. Vad herr Palmstierna för någon stund sedan framhöll, bör trustkommittén utreda. Jag tror att kommittén i så fall kommer till det resultatet, att förhållandena kanske icke äro sådana såsom de här blivit framhållna. För att en kartell bland importörerna skall hava något värde, så att köpmännen få en tillfredsställande förtjänst på sina affärer, och för att här i landet en kartell skall kunna hållas uppe mellan den inhemska industrien och dessa importörer, förutsattes tillvaron av en kartellbildning i utlandet och att denna kartell uteslutande säljer till de organiserade importörerna, ty i annat fall kan vem som helst börja importera plåt i vilka kvantiteter han önskar och sedan sälja densamma till hantverkarne och småindustrien. Och som ett litet exem-

pel, vilket bestyrker mina tvivel på att dessa hantverkare och mindre industriidkare arbeta under så förtvivalade förhållanden som den ärade motionären har framhållit i sin promemoria, ber jag att, i anslutning till vad bevillningsutskottets vice ordförande nyss antydde, då han nämnde, att hantverkaren och den mindre industriidkaren ofta leverera till vida lägre pris än de, som trusten fordrar, ange några få siffror. Så skulle t. ex. Stockholms tygstation göra uppköp av diverse kopparartiklar: kokkittlar, kaffepannor och dylikt. Nå, hur ställde sig anbuden till Stockholms tygstation? Jo, en känd hantverkaremästare och mindre industriidkare i Torshälla offererade dessa kokkittlar till 39:50. Vad fordrade metallverken? Jo, 51:20 kronor. För kaffepannorna åter fordrade samma näringsidkare i Torshälla 20 kronor och metallverken 26 kronor. Sedermera skulle Stockholms tygstation upphandla en del andra kopparartiklar och infortrade anbud. Leveransen erhöles av en känd mindre industriidkare i Borås, som levererade kaffekokare till 18 kronor, då Metallverken fordrade 28:24. För kokkittlar begärde samme mindre näringsidkare i Borås 22:50. Metallverken fordrade 38:20.

Jag skulle kunna gå igenom anbud för anbud till tygstationer, till arméns förråd etc. etc., varutav klart och tydligt framgår, att man som regel kan säga, att dessa mindre näringsidkare inlämna offerter till mycket lägre priser än trusten, Svenska metallverken. Detta tyder icke på att dessa mindre industriidkare och hantverkare vid upphandlingar i dessa fall haft något obehag av konkurrensen från Svenska metallverkens sida. Men, som sagt, detta är en sak, och en annan är, att det är mycket antagligt, att om herr Karlsson i Fjäl återkommer vid nästa års riksdag med en motion, i hvilken han kan framhålla verkliga sakskaäl, varutav det framgår, att industrien kan reda sig med ett mindre tullskydd, bevillningsutskottet enhälligt går med på en skrivelse med anhållan om utredning, huruvida det är lämpligt att åsätta kopparplåt och andra kopparartiklar lägre tull än nu. Jag för min del skall åtminstone gå med på en dylik utredning, om några bärande skäl då angivas.

Herr Karlsson i Fjäl: Åtskilliga talare ha riktat den förebräelsen mot motiveringen i min motion, att den skulle vara knapphändig och att mitt yrkande huvudsakligen skulle vara stött på en promemoria, som även den skulle vara mycket knapphändig i fråga om sakkuppgifter. Det har redan framhållits från en annan talare, att det förekommit motioner i denna kammare, vilkas motivering varit lika knapphändig, och jag skulle vilja fråga herrarna, om det icke i de flesta fall vid motioners utarbetande användes sakkunnig hjälp; om nu dessa sakkuppgifter äro införda i motiveringen eller bifogas som promemoria torde vara av underordnad betydelse, båda dessa utvägar användas ganska ofta. Den gjorda anmärkningen riktar sig således icke uteslutande mot min motion.

Herr Rune framhöll, att de nu rådande förhållandena mellan metalltrusten och hantverkarna befordrade endast en konkurrens, som var till nytta för den konsumerande allmänheten. Ja, jag vill inte bestrida, att så är förhållandet, men då menar jag, att vi skola ställa om, att möjligheterna i konkurrensen bli lika, och icke ställa den

starkaste, nämligen trusten, i en bättre ställning i fråga om råvarorna än hantverkarne och de små industrikarne. Ty sedan trusten om någon längre eller kortare tid konkurrerat ihjäl dessa små handverkare och industriidkare, kommer den nog, såsom det brukar ske, att ta igen skadan genom att höja priserna med en ganska stor procent, såvida icke lagstiftningen i förväg passar på att klippa klorna på trusten. Slutligen vill jag säga, att jag icke har samma syn på denna fråga som herr Palmstierna, att det är en lycka för landet, om dessa små industriidkare gå under, utan jag menar det, att man på lagstiftningens väg bör stödja dessa, så att de fortfarande kunna existera.

Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till reservationen.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen i enlighet med de därunder gjorda yrkandena propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på avslag därpå och bifall i stället till den vid betänkandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja godkänd. Herr Karlsson i Fjäl begärde emellertid votering, till följd varav nu uppsattes, justerades och anslogs denna omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets förevarande betänkande nr 31, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den vid betänkandet fogade reservationen.

Voteringen utvisade 99 ja mot 81 nej, vid vilken utgång kammaren således bifallit utskottets hemställan.

## § 12.

*Ang. ändringar i reglementet för dövstumlärares pensionsanstalt.* Därefter i ordningen var å föredragningslistan uppfört bankoutskottets utlåtande, nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändringar i reglementet för dövstumlärares pensionsanstalt.

Med tillstyrkande av bifall till vad Kungl. Maj:et föreslagit i en till Riksdagen den 21 februari innevarande år avlåten, till bankoutskottet för förberedande behandling överlämnad proposition hemställde utskottet, att Riksdagen måtte

dels besluta,

att det högsta belopp, för vilket dövstumskoldistrikt på i övrigt stadgade villkor kunde vinna delaktighet i dövstumlärares pensionsanstalt för vid distriktets skolor inrättad ordinarie tjänst, som i § 1 av det för anstalten gällande reglementet avsåges, skulle utgöra, för



föreståndartjänst 4,500 kronor, för lärartjänst 3,000 kronor och för lärarinnetjänst 2,000 kronor; samt

att för föreståndare, som icke innehade de för erhållande av föreståndarpension i §§ 8, 9 och 10 av berörda reglemente bestämda, respektive 10, 8 och 5 tjänståren såsom föreståndare, pensionen skulle beräknas så, att för varje tjänstår såsom föreståndare, som bruste i det för vart fall bestämda antalet sådana år, avdroges från det belopp, vilket skulle utgå vid fullt antal tjänstår, respektive  $\frac{1}{10}$ ,  $\frac{1}{8}$  och  $\frac{1}{5}$  av skillnaden mellan nämnda belopp och motsvarande lärarpension;

dels föreskriva, att för rätt till hel pension vid avgång från tjänst skulle för föreståndare och lärare vid de av staten understödda folkhögskolorna och därmed förenade lantmannaskolorna samt vid de fristående, statsunderstödda lantmannaskolorna fordras att hava uppnått 60 års ålder samt räkna 30 tjänstår, varav för föreståndare minst 10 tjänstår som sådan;

dels medgiva, att i samband med utfärdandet av nytt reglemente för dövstumlärares pensionsanstalt, i vilket upptoges de föreskrifter, som genom särskilda kungörelser meddelats beträffande vissa pensionsanstaltens delägare, måtte få vidtagas sådana redaktionella förändringar i avfattningen av de utav Riksdagen godkända grunderna för anstaltens inrättande och för nämnda delägares rätt till inträde däri, vilka för sådant ändamål kunde vara erforderliga;

dels ock för beredande åt lärarpersonalen vid dövstumskolorna av förhöjda delaktighetsbelopp i folkskollärares änke- och pupillkassa öka det såsom bidrag till nämnda kassa å riksstatens tionde huvudtitel å ordinarie stat uppförda anslaget från dess nuvarande belopp, 73,035 kronor, med 690 kronor till 73,725 kronor.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr. Persson i Stallerhult: Herr talman! Denna utskottets hemställan innebär en förbättring i pensionshänseende för föreståndarna och lärarna vid dövstumskolorna, och emot denna hemställan och detta förslag har jag icke någon erinran att göra. Förslaget avser ju att bereda möjlighet till högre pension än den nuvarande åt dessa lärare. Det innehåller också en förbättring i avseende å beräkningen av pensionen.

Vidare innehåller denna hemställan också en annan sak, nämligen frågan om sänkning av pensionsåldern för folkhögskollärare från 65 till 60 år. Detta ändringsförslag anser jag däremot icke vara nödvändigt att biträda. Ty om man tänker på, hur det ställer sig med pensionsåldern för de flesta statstjänare, har man den allra lägsta pensionsåldern för folkhögskollärare, och därom är ju ingenting att säga. Sedan komma dövstumlärares med 60 år, och därefter går det uppåt ända upp till 67 år, men när man jämför folkhögskoleföreståndarna med dövstumlärares i detta avseende och föreslår samma pensionsålder för dem, anser jag, att man går väl långt. När man behandlade frågan om pensionsrätten för folkhögskoleföreståndarna, var också denna fråga före, men Riksdagen beslöt då, att deras pensionsålder skulle vara 65 år. Om man nu jämför dessa folkhögskolelärare med elementarlärarna, som måste ha uppnått en levnadsålder av 65 och en tjänstålder av 35 år, under det siffrorna för folkhögskoleföreståndarna

Ang. ändringar i reglementet för dövstumlärares pensionsanstalt.  
(Forts.)

*Ang. ändringar i reglementet för dövtum-lärarnes pensionsanstalt.*

(Forts.)

äro respektive 65 och 30, finner man, att dessa senare sålunda i alla fall ha ett avgjort företräde framför elementarlärarna. Jämför man också sedan de båda lärargruppernas arbete, något som också måste tagas i övervägande, då pensionsåldern bestämmes för full pensionsrätt, tror jag mig icke taga miste, om jag säger, att elementarlärarna ha ett mera utslitande arbete än folkhögskollärarna. De ha ju en undervisningsskyldighet av 39 veckor. Således ha de betydligt mera omfattande undervisningsskyldighet än folkhögskollärarna.

Vidare är det ju så, att vid varje stat, som Riksdagen fastställt under senare år, har man sökt, när det gällt att bestämma pensionsrätten, att öka antalet levnadsår utöver vad som förut varit bestämt i stället för att, som här föreslås, minska detsamma. Jag tror, att intet skäl föreligger att sänka levnadsåldern för föreståndare och lärare vid folkhögskolorna. Det skäl, som här framlagts, att det bör vara samma bestämmelser i reglementet för dessa lärare och dövtumlärarna, tycker jag, att man här icke borde fästa så stort avseende vid. Ty det är ju två särskilda lärarkårer i alla fall, och då få de väl bedömas var och en särskilt i detta avseende också. Vidare visar en jämförelse med motsvarande förhållanden för en annan kår, nämligen våra lasarettsläkare, att dessa ej erhålla pensionsrätt förrän vid 65 år, och vad provinsialläkarna angår, blev deras pensionsålder vid senaste reglering höjd från 60 till 62 år. Således tror jag, att man har fullt fog för att bibehålla levnadsåldern 65 år för nu ifrågavarande lärare.

Nu måste man också betänka, att pensionsrätten numera alltid är grundad på och förenad med skyldighet att betala avgifter. I nu förevarande fall är det meningen, att distrikten skola betala omkring en tredjedel, lärarna själva en tredjedel och statsverket det övriga. Huru ställa sig nu dessa avgifter i förhållande till pensionen? Jo, så, att de bereda pension i förhållande till storleken av de inbetalda avgifterna. Betalar man sålunda pensionsavgifter från 30 år intill 60 år, så innebär detta, om det är fråga om en pension på 4,000 kronor, att de gjorda inbetalningarna icke berättiga till högre pension än 2,200 kronor, under det att en fortsatt inbetalning till 65 års levnadsålder skulle motsvara ett pensionsbelopp av 4,000 kronor, allt under förutsättning att ifrågavarande inbetalningar utgått med en tredjedel av hela bidraget. Sålunda se herrarna av dessa beräkningar, som fackmän uppgjort, att det har en synnerligt stor inverkan, om man sänker levnadsåldern härvidlag.

Mig förefaller det, att kammaren borde stå fast vid samma ståndpunkt, som varit bestämmande vid fastställandet av de 65 årens levnadsålder för folkhögskollärare, och jag tror icke, att det föreligger några fullgoda skäl för att sänka denna ålder, såsom här föreslagits. För att vinna en ändring i vad utskottet här föreslagit, synes det enligt min mening vara nödvändigt, att tredje stycket på sid. 4 i utskottets hemställan utgår, och jag tror, att därigenom icke alls skulle fördärvas den huvudsak, som det här gäller, nämligen att bereda dövtumlärarna förbättrade pensionsvillkor.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka, att tredje stycket i utskottets hemställan som börjar med orden: »dels föreskriva» och slutar

med orden »som sådan» måtte utgå. Härigenom blir, som sagt, *Ang. ändringar i reglementet för dövstum-lärarnes pensionsanstalt.*  
 ingen ändring i avseende å dövstum-lärarna i detta fall.

Herr Wijk: Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan *lärarnes pensionsanstalt.*  
 oförändrad även i denna punkt. (Forts.)

Anledningen till Kungl. Maj:ts förslag angående sänkning av pensionsåldern för ifrågavarande tjänst innehavare är ju närmast den, att, då deras pensionsavgifter bestämdes, skedde det med beräkning av en pensionsålder av 60 år. De få således betala en pensionsavgift, som redan i och för sig skulle berättiga dem till pension vid 60 års ålder. En annan orsak till fastställande av denna ålder är den, att föreståndarna och lärarna vid folkhögskolorna ha ett ganska påkostande och uppslitande arbete, och att det är af allra största vikt för den gärning, som de ha att utföra, att dessa platser komma att bli över hela linjen besatta med män, som äro i sin fulla verksamhetskraft. Det ansvar, som påvilar dem, och det arbete, de ha att utföra, är i högsta grad makt-påliggande, och det är av vikt, att det utföres av friska och obrutna krafter. Då därtill kommer, att redan de avgiftsbestämmelser, som fastställts för dem, innebära ett medgivande, att pensionsåldern skall sänkas till 60 år, och då detta icke kommer att medföra några utgifter för statsverket, så förefaller det mig, som om alla skäl talade för bifall till Kungl. Maj:ts framställning, vartill även utskottet anslutit sig.

Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan även i den del, som nu föreslagits skola utgå.

Herr Persson i Stallerhult: Herr talman! Ja, det är visserligen sant, att man skall ha goda krafter på alla områden, men man bör också utnyttja krafterna så långt möjligt är, och man kan väl icke påstå, att man i detta fall kan tala om att föreståndarna och lärarna vid folkhögskolorna äro utslitna vid 60 års ålder. Om man sammanställer denna ålder med vad som bjudits i pensionsförslaget åt våra fattiga arbetare, så finner man, att dessa icke erhålla någon pension förrän vid 67 års ålder. Det tyckes mig under sådana förhållanden icke vara farligt att för ifrågavarande lärare behålla de 65 år, som nu äro bestämda.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr talmannen givit propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till nämnda hemställan med den av herr Persson i Stallerhult föreslagna ändring däri, blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

### § 13.

Vid nu skedd föredragning av jordbruksutskottets utlåtande, nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter m. m. från lotten nr 1 av förra militiebostället Rebbelberga nr 10 Kungsgården i Kristianstads län, biföll kammaren utskottets däri gjorda hemställan.

§ 14.

Herr statsrådet *Berg* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition angående utvidgande av överstyrelsen för rikets allmänna läroverk till en överstyrelse för skolväsendet i riket.

Nämnda proposition bordlades på begäran.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4,57 e. m. för att åter sammanträda kl. 7 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

In fidem  
*Per Cronvall.*